

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN NOMOFOBİ
DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE NOMOFOBİNİN EBEVEYN-
ÇOCUK İLETİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YAZAR

Büşra İNAN KOTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI

ORDU-2024

TEZ KABUL SAYFASI

Büşra İNAN KOTAN tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, **07.08.2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK Karabük Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI (Danışman) Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Didem SEMERCİ Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Büşra İNAN KOTAN

ÖZET

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN NOMOFOBİ DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE NOMOFOBİNİN EBEVEYN-ÇOCUK İLETİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

BÜŞRA İNAN KOTAN

Günümüz dünyası teknolojiye yaşanan gelişmeler ve bunlara bağlı yaşamsal değişikliklerin ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında “teknoloji ve bilgi çağı” olarak adlandırılmaktadır. Dijital teknolojide yaşanan gelişmeler pek çok alanı etkilediği gibi ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimlerin de değişmesine neden olmuştur. Bu durumdan yola çıkarak çalışmanın amacı okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi (akıllı telefonda yoksun kalma korkusu) düzeyleri ile bazı sosyodemografik özellikleri ve telefon kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş döneminde çocuğa sahip 458 anne-baba oluşturmıştır. Betimsel ve ilişkisel tarama modeliyle yürütülen çalışmada; anne ve babalarla ilgili bilgi toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, anne-babaların çocuklarıyla iletişimini değerlendirmek amacıyla “Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)” ve anne-babaların nomofobi düzeylerini belirlemek amacıyla “Nomofobi Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde kişisel değişkenlerin frekans ve yüzdeleri alınmış, çoklu cevaplı iki soru için çoklu değerlendirme yapılmıştır. Kişisel değişkenler ve ölçek puanları arasındaki farkın incelenmesinde standart sapma ve ortalama değerleri verilmiş, kişisel değişkenler ve Nomofobi Ölçeği puanları arası farkın incelenmesinde non parametrik testlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri, ABÇİDA puanları arası farkın incelenmesinde parametrik testlerden Bağımsız Örneklem t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Nomofobi Ölçeği ve ABÇİDA puanları arası ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman Brown Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara göre, ebeveynlerin nomofobi puanlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin nomofobi puanlarında yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Nomofobi puanları ebeveynlerin cinsiyet, öğrenim, çalışma, gelir durumu ve ikamet yerleri ile akıllı telefonu günlük kullanım sürelerine göre anlamlıdır. ABÇİDA puanlarına göre ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ebeveynlerin yaşlarına, cinsiyetlerine, çalışma durumlarına, çocuklarının yaşlarına ve akıllı telefonu günlük kullanma sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. ABÇİDA puanlarına göre ebeveynlerin gelir durumu, ikamet yerleri ve çocuklarının cinsiyeti değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte ebeveynlerin ABÇİDA puanlarına bakıldığında en yüksek puanı Empati alt boyutunda aldıkları, bunu sırasıyla Konuşma, Mesaj, Dinleme ve Sözsüz İletişim alt boyut puanlarının izlediği, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinin ortanın üzerinde olduğu bulgulanmıştır. Ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği ve ABÇİDA puanları arasındaki ilişkiye göre, ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği puanları arttıkça ABÇİDA puanlarının azaldığı veya Nomofobi Ölçeği puanları azaldıkça ABÇİDA puanlarının arttığı görülmektedir. Sonuç olarak nomofobi ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve nomofobinin iletişimi engellediği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Ebeveyn-çocuk iletişimi, Nomofobi, Erken çocukluk dönemi

ABSTRACT

BASIC EDUCATION PRE-SCHOOL EDUCATION

REVIEW ON THE FACTORS THAT AFFECT NOMOPHOBIA LEVELS OF PARENTS WHO HAVE CHILDREN AT PRE-SCHOOL AGE AND THE AFFECT OF NOMOPHOBIA ON PARENT-CHILD COMMUNICATION

BÜŞRA İNAN KOTAN

Today's world is called the "technology and information age" in the context of the developments in technology and the consequences of the vital changes resulting from them. Developments in digital technology have affected many areas and have also caused changes in the communication and interactions between parents and children. Based on this situation, the aim of the study is to examine the relationship between the nomophobia (fear of being deprived of a smartphone) levels of parents of preschool children and some sociodemographic characteristics and phone usage habits. It was also aimed to determine whether there is a significant difference between parents' nomophobia levels and parent-child communication. The sample group of the research consisted of 458 parents with children aged 4-6 years attending pre-school education. In the study conducted with a descriptive and relational scanning model; "Personal Information Form" was used to collect information about parents, "Parent-Child Communication Assessment Tool (ABCİDA)" was used to evaluate parents' communication with their children, and "Nomophobia Scale" was used to determine parents' nomophobia levels. In analyzing the data obtained, the frequencies and percentages of personal variables were taken and multiple evaluations were made for two questions with multiple answers. Standard deviation and mean values were given to examine the difference between personal variables and scale scores. Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests, which are non-parametric tests, were used to examine the difference between personal variables and Nomophobia Scale scores. Independent Sample t Test and one-way, one-way tests were used to examine the difference between ABCİDA scores. analysis of variance (ANOVA) was used. Spearman Brown Correlation Coefficient was used to determine the relationship between Nomophobia Scale and ABCİDA scores. According to the results obtained within the scope of the research, it was determined that the parents' nophophobia scores were at a medium level. There was no significant difference in parents' nomophobia scores according to age. Nomophobia scores are significant according to parents' gender, education, employment, income level, place of residence, and daily smartphone usage time. According to ABCİDA scores, parents' communication with their children varies significantly depending on the parents' ages, gender, working status, children's ages and the duration of daily use of the smartphone. According to ABCİDA scores, there is no significant difference according to the variables of parents' income level, place of residence and gender of their children. However, when the parents' ABCİDA scores were examined, it was found that they received the highest score in the Empathy sub-dimension, followed by the Speaking, Message, Listening and Non-Verbal Communication sub-dimension scores, respectively, and that the communication of parents with their children was above average. According to the relationship between parents' Nomophobia Scale and ABCİDA scores, it is seen that as parents' Nomophobia Scale scores increase, ABCİDA scores decrease, or as Nomophobia Scale scores decrease, ABCİDA scores increase. As a result, it was concluded that there is a significant relationship between nomophobia and parent-child communication and that nomophobia prevents communication.

Key Words : Communication, Parent-child communication, Nomophobia, Early childhood

TEŞEKKÜR

Araştırmamın tamamlanmasında her daim değerli bilgilerini paylaşıp bana vakit ayıran, bilgi ve deneyimleriyle her zaman yanımda olan, değerli görüş ve önerileriyle yoluma ışık tutup rehberlik eden değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI'ya,

Üzerimde emeği olan çok değerli hocalarıma,

Veri toplama sürecinde bana yardımcı olan kıymetli okul/kurum idarecileri ve öğretmenleri, sevgili çocuklar ve değerli anne ve babalarına,

Tez sürecim boyunca desteklerini her zaman hissettiğim değerli arkadaşlarıma,

Bugünlere gelmemde en büyük ve en özel yere sahip olan, bana sonsuz sevgi, fedakârlık ve güveni her daim hissettiren başta annem Sema İNAN ve babam Zeki İNAN olmak üzere bütün aileme,

Her konuda onlara güzel bir örnek olmayı hedeflediğim, sevgileriyle içimi ısıtan ve bana tarifsiz duygular yaşatan canım oğlum Tuğrul Kağan KOTAN ve canım kızım Asel KOTAN'a,

Hayatıma girdiği günden beri sevgisini ve desteğini her zaman hissettiğim kıymetli eşim Emrullah KOTAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Büşra İNAN KOTAN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI.....	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar	x
KISALTMALAR.....	xii
TANIMLAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem ve Alt Problemler.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Araştırmanın Sayıltıları	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Teknoloji Çağı.....	8
2.1.1. Teknoloji Çağına Özgü Bağımlılıklar	8
2.1.1.1. İnternet bağımlılığı	10
2.1.1.2. Akıllı telefon bağımlılığı	12
2.1.2. Teknoloji Bağımlılığına Özgü Hastalıklar	13
2.1.2.1. Netlessfobi.....	14
2.1.2.2. Nomofobi	14
2.1.2.3. Fomo.....	15
2.2. İletişim.....	16
2.2.1. İletişim Süreci ve İletişim Sürecinin Unsurları	18
2.2.1.1. Kaynak	18
2.2.1.2. Mesaj	19
2.2.1.3. Kodlama ve kod açma	20
2.2.1.4. Kanal	20
2.2.1.5. Hedef	21

2.2.1.6.	Algılama ve değerlendirme	22
2.2.1.7.	Geri bildirim	22
2.2.1.8.	İletişimde yardımcı unsurlar	23
2.2.2.	İletişim Türleri	24
2.2.3.	İletişimin Engelleri	25
2.2.4.	Etkili İletişim Sürecinin Bileşenleri	27
2.3.	Aile İçi İletişim	31
2.3.1.	Ebeveynler Arası İletişim	33
2.3.2.	Ebeveyn-Çocuk İletişimi	34
2.3.2.1.	Anne-çocuk iletişimi	38
2.3.2.2.	Baba-çocuk iletişimi	39
2.3.3.	Ebeveyn-Çocuk İletişimini Etkileyen Faktörler	42
2.3.3.1.	Kişilik ve mizaç	42
2.3.3.2.	Ebeveyn tutumları	44
2.3.3.3.	Yaş	46
2.3.3.4.	Cinsiyet	47
2.3.3.5.	Öğrenim durumu ve gelir düzeyi	48
2.3.3.6.	Aile yapısı	50
2.3.3.7.	Yaşanılan bölge ve kültür	52
2.4.	İlgili Araştırmalar	53
2.4.1.	Nomofobi ile İlgili Araştırmalar	53
2.4.2.	Ebeveyn-Çocuk İletişimi ile İlgili Araştırmalar	57
3.	YÖNTEM	60
3.1.	Araştırmanın Modeli	60
3.2.	Çalışma Grubu	60
3.3.	Veri Toplama Araçları	62
3.4.	Veri Toplama Süreci	64
3.5.	Verilerin Analizi	65
4.	BULGULAR	67
4.1.	Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	67
4.2.	İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	67
4.3.	Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	75

4.4.	Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	76
4.5.	Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	77
4.6.	Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	85
5.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	87
5.1.	Sonuç ve Tartışma	87
5.2.	Öneriler	99
KAYNAKÇA		101
EKLER.....		133
ÖZGEÇMİŞ.....		142

TABLÖLAR

Tablo 3. 1- Çalışma Grubuna Ait Bazı Kişisel Bilgiler	600
Tablo 3. 2- Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA Alt Ölçekleri Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları	644
Tablo 3. 3- Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA Puanları Normallik Dağılımı	655
Tablo 4. 1- Ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği Puanları Betimsel Analiz Sonuçları	677
Tablo 4. 2- Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	677
Tablo 4. 3- Ebeveynlerin Yaşına Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4. 4- Ebeveynlerin Öğrenim Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4. 5- Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	711
Tablo 4. 6- Ebeveynlerin Gelir Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	712
Tablo 4. 7- Ebeveynlerin İkamet Yerine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	722
Tablo 4. 8- Ebeveynlerin Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	733
Tablo 4. 9- Ebeveynlerin Nomofobi Düzeyine Göre Akıllı Telefonu Kullanma Durumu	755
Tablo 4. 10- Ebeveynlerin Nomofobi Düzeyine Göre Akıllı Telefonu Kullanma Amaçları.	756
Tablo 4. 11- Ebeveynlerin ABCİDA Puanları Betimsel Analiz Sonuçları	766
Tablo 4. 12- Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre ABCİDA Puanları t Testi Sonuçları.....	777
Tablo 4. 13- Ebeveynlerin Yaşına Göre ABCİDA Puanları ANOVA Sonuçları	778
Tablo 4. 14- Ebeveynlerin Öğrenim Durumuna Göre ABCİDA Puanları ANOVA Sonuçları	79
Tablo 4. 15- Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre ABCİDA Puanları t Testi Sonuçları...	801
Tablo 4. 16- Ebeveynlerin Gelir Durumuna Göre ABCİDA Puanları ANOVA Sonuçları ...	811
Tablo 4. 17- Ebeveynlerin İkamet Yerine Göre ABCİDA Puanları ANOVA Sonuçları	822
Tablo 4. 18- Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetine Göre ABCİDA Puanları t Testi Sonuçları	823

Tablo 4. 19- Ebeveynlerin Çocuklarının Yaşına Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları	833
Tablo 4. 20- Ebeveynlerin Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresine Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları	844
Tablo 4. 21- Ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği ve ABÇİDA Puanları Sperman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları	855

KISALTMALAR

ABÇİDA: Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı

NMP-Q: Nomofobi Ölçeği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

GAN0: Genel Akademik Not Ortalaması

TANIMLAR

İletişim: Bilgi, duygu ve düşüncelerin farklı yollar kullanılarak diğer kişilere bildirilmesi

Teknoloji: Bireylerin istek ve ihtiyaçlarını karşılama amacıyla hedefe ulaşmak için kullanılan çevreyi değiştiren, geliştiren ve dönüştüren bilgi, yöntem, beceri ve süreçlerin tamamı

İnternet: Bilgisayar ve diğer akıllı cihazlar aracılığıyla veri v bilgi iletmeyi ve almayı sağlayan iletişim ağı

Akıllı Telefon: Cep telefonun sağladığı klasik özelliklerin yanı sıra fotoğraf ve video çekme, internete bağlanma ve gezinme, bilgi araştırma, haberlere ulaşma, eğlenme vb. olanaklara imkân veren mobil iletişim cihazı

Bağımlılık: Bireyin kullanmış olduğu bir madde, nesne ya da gerçekleştirdiği bir eylem (davranış) üzerinde kontrolünü kaybetmesi

Nomofobi: Akıllı telefondan yoksun kalma korkusu

Netlessfobi: İnternette yoksun kalma korkusu

Fomo: Sosyal gelişmeleri kaçırma korkusu

Panik bozukluk: Bireyin olası kötü sonuçlara karşı, tekrarlanan ve beklenmedik panik ataklarla davranış değişiklikleri göstermesi ile karakterize olan ruhsal rahatsızlık

Agorafobi: Bireyin kendini kapana kısılmış ve çaresiz hissettiği, kaçamayacağı ve yardım bulamayacağı durum ve ortamlardan korkması ve kaçınması ile karakterize olan kaygı bozukluğu

Asosyal: Bireyin sosyal etkileşimde bulunma konusunda motivasyon eksikliği ile karakterize olan ve yalnız gerçekleştirilen faaliyetlere eğilimli olma durumu

Antisosyal: Çocukluk veya ergenliğin ilk yıllarında başlayarak yetişkinlik çağında da devam eden, bireyin, diğer bireylerin haklarıyla ilgili devamlı bir umursamazlık ve ihlal içinde olması durumu

Phubbing: Bireyin aile ve arkadaş ortamında bulunurken çevresiyle ilgilenmeyip yalnızca telefonu ile ilgilenmesi ve bir bakıma çevresini küçümsemesi durumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusuna bağlı olarak araştırmanın problem ve alt problemleri, amacı, önemi, sınırlılıkları ve sayıltılarına yer verilmiştir.

1.1. Problem ve Alt Problemler

Yirminci yüzyılın ortasından itibaren bilim ve teknoloji alanlarında ortaya çıkan gelişmeler ile bu gelişmelerin ekonomi ve toplum yapısı üzerindeki etkisi, bu dönemin teknoloji çağı olarak isimlendirilmesini sağlamıştır. Teknoloji çağı, günümüzde insanla teknolojiyi öylesine bütünleştirmiştir ki ikisini birbirinden ayrı düşünmenin imkânsız hale geldiği söylenebilir (Akoloş, 2009).

Günümüz dünyası teknolojik gelişmeler ve bunlara bağlı yaşamsal değişikliklerinin ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında “teknoloji ve bilgi çağı” olarak isimlendirilmektedir. Bireylerin bilgiye ulaşmasının yanında birtakım ihtiyaçlarının karşılanmasında da teknolojik araçlar artık yaşamın ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Çeşitli teknolojik araçların kullanımı bireyin yaşamı için pek çok kolaylık ve avantajı sağlarken bir yandan da zaman içinde bu araçlarla etkileşim durumlarının ortaya çıkardığı dezavantajlı sonuçlar ön plana çıkmıştır. Alanyazında yapılan son araştırmalar bu durumun artan bir şekilde devam edeceğinin de sinyallerini vermektedir.

Günümüz şartlarında, bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler sonucunda internet kullanımı giderek artmaktadır. İnternete erişmek amacıyla kullanılan teknolojik araç ve gereçler de kişilerin yaşamının ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir. Cep telefonları, tablet ve bilgisayarlar günlük yaşamda sıklıkla kullanılan cihazların başında yer almaktadır. Özellikle dijital teknolojinin son dönemde vazgeçilmez ürünü olan akıllı telefonların adeta cep bilgisayarları şeklini almasıyla insanlar yaşamın her anında sıklıkla bu teknolojik ürünü kullanmaktadır. Fotoğraf ve video çekme, sosyal medya hesaplarına girme, paylaşım yapma, haberleri takip etme, alışveriş yapma, film izleme, bankacılık işlemlerini daha hızlı ve kolay gerçekleştirme, oyun oynama vb. sebeplerden dolayı mobil araçlardan oldukça fazla yararlanılmaktadır (Bauer, 2018). Özetle, gelişen teknolojiyle değişime uğrayan yeni yaşam şekli sayesinde hayatın hemen hemen her alanında bireylerin yaşamını kolaylaştırması ve oldukça işlevsel olması sebebiyle akıllı telefonlar vazgeçilmez bir unsur halini almıştır (Akbağ ve Saymer, 2021). Bununla birlikte, iletişim teknolojilerinin özellikle de akıllı telefonların bireylere sağladığı kolaylıklar kadar olumsuz yönleri de mevcuttur (Bulut ve Nazir, 2019). Bu olumsuz durumlar özellikle kişilerin birbirleriyle olan iletişim şekillerinde ortaya çıkmaktadır.

Akıllı telefonun yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, kişilerin bunları sürekli kontrol etmesi ve elinden bırakmak istememesi problemli akıllı telefon kullanımına neden olmuştur. Akıllı telefonun aşırı kullanımı neticesinde günümüzde yeni davranış biçimleri ve sorunları oluşmaya başlamıştır. Teknolojiyle birlikte oluşan bu yeni sorunlar; internetsiz kalma korkusu (netlessfobi-netlessphobia), akıllı telefonundan yoksun kalma korkusu (nomofobi-nomophobia), çevrimdışı olma korkusu (fear of being offline), gelişmeleri takip edememe ve gelişmeleri kaçırma korkusu (fear of missing out) olarak sıralanabilir (Yıldırım ve Kışioğlu, 2018; Kalip ve Çöl, 2020). Literatürde bu durumların ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerine olumsuz etkilerinin olduğu ve aynı zamanda ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmaları da arttırdığına dair araştırmalar mevcuttur (Chotpitayasonondh ve Douglas, 2016; Meeus vd., 2020).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte, iletişimde bulunma noktasında kapsamlı değişiklikler yaşanmakta olup internetin daha çok yaygınlaşmasıyla bireyler arasındaki yüz yüze iletişim yerini internet yoluyla iletişime devretmiş, bu da aile içi iletişimde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Modern dünyanın sonucu olarak bireyler, internet yoluyla kurulan iletişim kanalları vasıtasıyla farklı bağlar kurmaya başlamış ve geleneksel aile bağlarının zayıflaması sonucunda da bireylerin yalnızlaşması söz konusu olmuştur (Zeybekoğlu- Akbaş ve Dursun, 2020).

Günümüzde toplumlar, önceki toplumlara kıyasla pek çok konuda daha avantajlı görünmektedir. Giderek çoğalan internet kullanımı eğlenme, iletişim sağlama, bilgi alma-verme, araştırma, bilgiye ulaşma gibi pek çok yönden yaşamı kolaylaştırmakta ve fayda sağlamaktadır. Teknolojide yaşanan gelişmeler pek çok alanda yaşamı kolaylaştırırken uyum sağlama, yeniliklere alışma gibi durumları da beraberinde getirmektedir. Uyum sağlama dönemi yalnızca çocuklar için değil tüm bireyler için geçerlidir. Bilgisayar ve internetin kullanım durumlarının hızla artış göstermesi, ebeveyn ve çocuklar açısından da yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Günümüzde çocukların dijital yeniliklerin içine gözünü açtığı ve aynı şekilde dijital bir dünyada sosyalleştiği varsayıldığında, çocuklarını kontrol edip risklerden sakınabilmeleri noktasında ebeveynlerin de hızla gelişen, değişen ve dijitalleşen yaşama ayak uydurmaları zorunlu hale gelmiştir (Akbaş ve Sayiner, 2021; Bauer, 2018).

Bireyin gelişim ve öğrenme sürecinde, beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanmasında teknoloji gibi pek çok kanal kullanılmaktadır. Bir çocuk için beklenti ve ihtiyaçlarının karşılandığı ilk ortam ailedir. Ailedeki bireylerle kurulan ilk iletişim ve ilişkiler, gelişimin desteklenmesiyle birlikte ilk öğrenme yaşantılarını sağlar. İlk sosyal deneyimler aile kurumu içinde yaşanır ve insan davranışları yaşanan iletişim sonucu gelişir. İletişim yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğundan

doğru ve etkili bir iletişim yeteneği, sağlıklı bir aile kurumunun oluşması ve sürdürülmesi için oldukça önemlidir. İletişim, aile üyelerinin kişisel ihtiyaçlarını gidermek ve üyelerinin hedeflerine ulaşmalarını sağlamak için elzemdir. Ailede iletişimin sağlıklı bir şekilde kurulması, aile bireylerinin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayarak kuvvetli bir bağ oluşmasının önünü açar. Bununla birlikte aile kurumu, çocuklara sağlıklı iletişimin nasıl kurulacağı konusunda yön verir. Aile içinde sağlıklı bir iletişimin oluşmuş olması, bireyin çevresindeki insanlarla olan ilişkilerini de destekler (Tezel, 2004). İletişim toplumun var olmasının anahtarıdır. Güçlü ailelerin en önemli yanlarından biri de birbirleri ile sağlıklı iletişimde bulunma başarısı ve devam ettirme yeteneğidir. Doğru ve etkili bir iletişim, hayat boyunca devamlı uygulama gerektiren, ebeveyn ile çocuğun birbirlerine iletmek istediklerini bilerek ya da bilmeyerek aktardıkları bir dönemdir. Bu dönemde ebeveynler özellikle de anneler çocukla ilk iletişimi başlatan konumundadır (Kazan ve Sarısoy, 2021).

Ebeveynler, diğer pek çok konuda olduğu gibi teknolojik araçlarla iletişim konusunda da çocuklarına doğrudan olumlu ya da olumsuz etkilerde bulunabilirler. Bunun yanında, teknolojik araçlarla olan etkileşimlerinde kendileri açısından ortaya çıkan sonuçlara bağlı olarak da çocuklarına dolaylı olarak etkide bulunabilirler. Bu bağlamda, günümüzde bireylerin yaşamında bu denli büyük bir yer tutan akıllı telefonlar birtakım problemleri de beraberinde getirebilmektedir (Kang ve Jung, 2014). Yapılan araştırmalar, akıllı telefonların yoğun şekilde kullanımının strese (Matusik ve Mickel, 2011), kompulsif bozukluklara (Lee vd., 2014), bağımlılıklara (Chiu, 2014), anksiyete ve yalnızlığa (Kara vd., 2019) yol açabileceğini ortaya çıkarmıştır. Birçok konuda olduğu gibi aşırı teknoloji kullanımının da çeşitli zararlara yol açtığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Bunlardan biri de modern yaşamın bir bozukluğu kabul edilen nomofobidir (King vd., 2013). Nomofobi terimi, cep telefonunu veya genel olarak interneti kullanmadığı veya çevrimiçi olmadığı zamanlarda bireyin duymuş olduğu rahatsızlık, sinirlilik veya kaygı hissini ifade etmektedir (Catone vd., 2020). Akıllı telefonlar bağımlılık yapabilir. Akıllı telefon kullanımına ilişkin son araştırmalar ve bulgular belirli demografik özellikler ile akıllı telefonu kullanıma durumu arasında pozitif korelasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır (Tran, 2016). Akıllı telefon bağımlılığının psikolojik etkileri arasında, bireylerin arkadaşlarından sürekli güncelleme ve etkileşim alamamaları nedeniyle kaygı duymaları, akıllı telefon yakında olmadığında nomofobi yaşamaları, aşırı mesajlaşma, sosyal ağ kullanma, oyun oynama, video izlemenin neden olduğu depresyon yer almaktadır (Jabeen, 2021).

Görüldüğü üzere, teknoloji kullanımı ve iletişim bireyin hayatını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren ve etkileyen, birbirleriyle kesişen iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle teknolojik ilerlemelerin artarak devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda, bu iki kavramın hem ayrı ayrı hem de birlikte ele alındığı araştırmaların yapılmasının önemli ve gerekli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, “Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, yaşanan bölge, akıllı telefon kullanma durumu, kullanma amacı ve kullanma süresine göre farklılaşmakta mıdır?” ve “Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?” soruları araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Sözü edilen problem durumuna bağlı olarak araştırılacak alt problemler şunlardır:

1. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri nasıldır?
2. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerde nomofobi düzeyi ile cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, ikamet yeri ve akıllı telefonu günlük kullanma süresi arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerde nomofobi düzeyi, akıllı telefonu kullanma durumu ve kullanma amaçlarına göre nasıldır?
4. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri nasıldır?
5. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, ikamet yeri, çocuğun cinsiyeti ve yaşı, akıllı telefonu günlük kullanma süresi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
6. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile bazı sosyodemografik özellikleri ve akıllı telefonu kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

“Bilgi çağı” ve “dijital çağ” olarak adlandırılan 21. yüzyıl, birçok yeniliği ve teknolojik gelişmeyi insanlığın hizmetine sunmaktadır. Her geçen gün gelişen teknoloji insanoğlunun hayatına hızla dahil olmaktadır. Özellikle elektronik cihazlar ve internet yaşamımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Tüm bunların başında da akıllı telefonlar gelmektedir (Kalip ve Çöl,

2020). Akıllı telefonlar, bireysel iletişim süreçlerini kolaylaştırarak kullanıcılarına istedikleri zaman ulaşılmasını sağlayan bir hareketlilik derecesi sağlamaktadır. Ayrıca, akıllı telefonlar, insanların kablosuz olarak ve fiziksel bir yerel ağ olmadan başkalarıyla bağlantı kurmasına olanak sağlamaktadır. İletişim teknolojilerinin minyatürleştirilmesi, geniş bir esneklik, hareketlilik ve kişiselleştirmeye izin vermesi de akıllı telefonların olumlu özellikleri arasında gösterilebilmektedir (King vd., 2014).

Teknolojinin hızla gelişmesi ile özellikle akıllı telefonların günlük hayatımızın bir unsuru haline gelmesi birtakım avantajların yanında dezavantajlara da yol açmıştır (Kocabaş ve Sezer Korucu, 2018). Akıllı telefonların hayatı kolaylaştırmasının yanı sıra fazla ve kontrolsüz kullanılması birtakım sorunlara yol açarken bu durumun yüz yüze kurulan iletişimin azalmasıyla bireyselliğin artması, bağımlılığa yol açan uygulamalar, dikkat dağınıklığı, görme bozukluğu, baş ağrısı, odaklanmakta güçlük yaşama, uyku ve kas problemleri, nomofobiye ve beraberinde birtakım zihinsel ve fiziksel problemlere yol açtığı söylenebilir (Çiçek, 2020).

Nomofobi kelimesi İngilizce olan “no mobile phobia” ifadesinden türetilmiş, “telefonsuzluk korkusu/fobisi” anlamına gelmektedir. Nomofobi son zamanlarda cep telefonları ile etkileşimlerimizin sonucu olarak karşımıza çıkan modern çağın fobisi olarak kabul görmektedir. Nomofobi kelimesi ilk kez 2008 yılında Birleşik Krallık Posta Ofisi tarafından cep telefonu kullanan bireylerin yaşadığı endişeleri araştırmak amacıyla yapılan bir araştırma sırasında incelenmeye başlanmıştır (Yıldırım ve Correia, 2015). Alanyazında ise ilk olarak King vd. (2010) tarafından panik bozukluğu ve agorafobisi olan bir vaka için oluşturulan raporda yer verilmiştir. Araştırmacılar bu çalışmalarında nomofobiyi yeni yüzyılın bozukluğu şeklinde ifade etmiş ve aynı zamanda nomofobinin cep telefonu, akıllı telefon veya bilgisayar yanında olmadığında hissedilen rahatsızlık ve kaygı şeklinde tanımlamışlardır (Tathan Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020; King vd. 2010). Nomofobi, özellikle genç nüfusta zihinsel ve kişilik bozukluklarına, kişilik bozukluklarının yanı sıra benlik saygısı, yalnızlık ve mutluluk algısı ile ilgili sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Tüm bunların sağlık üzerinde büyük bir etkisi vardır ve bu da yaşamın diğer yönleri üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Buna ek olarak, fiziksel bir mesafe ve izolasyon üreterek bireyler arası iletişimi de son derece olumsuz etkilemektedir (Rodríguez-García vd., 2020).

“İnsan” ve “iletişim” birbirinden ayrı düşünülemeyecek iki kavramdır. Bireyin hayatta kalabilmesi, bir toplumun ya da kültürün parçası haline gelmesi için iletişim son derece önem arz etmektedir. İletişim olmadan bir toplumdan söz edilemez, çünkü iletişim olmadan düşünmek, anlamak ve anlaşılmak mümkün değildir (Özlü, 2020). Aile, çocuğun dünyaya

gelmesiyle birlikte çocuk açısından ilk etkileşim ve iletişimlerin kurulduğu bireyleri içinde barındırması ve gelişim evrelerinin ilk dönemlerinin burada yer alması sebebiyle önemli bir yer teşkil etmektedir. (Doğan, 2019). Ailenin temelini oluşturan ebeveynin çocuğuyla kurmuş olduğu sağlıklı ilişki çocuğun hayatına doğrudan etki edebilmektedir. Çocuk ve anne-babası arasında oluşan sağlıklı ve etkili iletişim, çocuğun önce şahsına sonrasında ise içinde bulunduğu topluma ve dünyaya yararlı bir insan olmasını sağlamaktadır. Erken çocukluk yılları birçok gelişim alanında olduğu gibi sosyal ve duygusal gelişim için de çocuklar için kritik dönemleri içinde barındırmaktadır. Bu yıllarda, çocuklar arkadaşlarıyla vakit geçirseler de günün büyük bölümünü aileleriyle birlikte geçirmektedir (Uçar-Çabuk, 2017). İletişimi olumsuz ve yetersiz seyreden ailelerde başta çocuk olmak üzere aile üyelerinin tamamı duygusal hasarlara oldukça açıktır. Aile içinde yer alan sorunların ortadan kalkması için temel ilke olumlu iletişimdir. Olumlu iletişim sayesinde yanlış anlaşılmalara giderilerek aile bireylerinin birbirlerine yaklaşımları sağlanır. Aile üyelerinin birbirlerine, bilhassa da ebeveynlerin çocuklarına en az ihtiyaçları kadar zaman ayırmaları, başta iletişim sorunları olmak üzere beraberindeki diğer sorunları ortadan kaldırarak sağlıklı iletişim kurmalarını sağlamaktadır (Arabacı, 2011).

Alanyazından elde edilen tüm bu bilgiler doğrultusunda, nomofobinin iletişimi kısıtlayan ve hatta engelleyen bir yönü olması nedeniyle, nomofobi düzeyleri yüksek ebeveynlerin çocuklarına doğru bir rol model olamayacakları ortadadır. Bununla birlikte ulusal alanyazında ebeveynlerin çocukları ile olan iletişimlerini nomofobi bağlamında inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeylerinin bilinmesi, bu hedef kitleye yönelik risk faktörlerinin ortaya çıkarılması için son derece önemli görülmektedir. Nomofobinin olumsuz etkileri elbette ki her yaştan birey için önemlidir ancak okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla kuracakları sağlıklı iletişimin ve onlara doğru bir rol model sunmalarının hayati önemi ve gerekliliği düşünüldüğünde, bu durumun ebeveynler açısından çok daha fazla önemli olduğu görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

1. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Ordu ili ve ilçelerinde MEB'e bağlı resmi veya özel anaokulları/anasınıflarında öğrenim görmekte olan 4-6 yaş dönemindeki çocukların anne ve babalarıyla birlikte, kendilerine dijital platformlar aracılığıyla ulaşılan ve çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan 289'u anne ve 169'u baba olmak üzere 458 ebeveynle,

2. “Nomofobi Ölçeği” ve “Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı” (ABÇİDA) ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının değişkenleri yeterince ölçtüğü varsayılmaktadır.
2. Katılımcıların, kendilerine uygulanan ölçme araçlarındaki soruları içtenlikle cevapladıkları varsayılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, teknoloji çağı ve bu çağa özgü bağımlılıklar, iletişim ve aile içi iletişim ile ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın araştırması doğrultusundaki kavramsal çerçeve ve araştırma örnekleri yer almaktadır.

2.1. Teknoloji Çağı

Teknoloji, bilimsel bilgiyi referans alarak, aygıt, makine ve cihazları üretme bilgisidir. Teknoloji yapay nesne imal eder. İnsanoğlunun yetersiz kaldığı yeteneklerinin tamamlayıcısı konumundadır. Birey, bilme ihtiyacını karşılamak ya da pratik ihtiyaçlarına çözüm bulmak istediğinde, becerilerinin bu duruma yetememesi nedeniyle bilime başvurmak ve teknoloji üretmek zorunda kalmıştır (Günay, 2017). Gündelik yaşamın vazgeçilmezi haline gelen teknoloji; eğitim, sağlık, ticaret ve ulaşım gibi birçok alanda karşımıza çıkmaktadır (Günlü ve Ceyhan, 2017). Teknoloji sürekli olarak gelişmekte ve bireyin yaşamında çok daha fazla yer almaktadır. Özellikle internet ve elektronik aletler yaşamımızda çok önemli bir yere sahiptir. Gelişen teknoloji, bilgiye erişimin ve iletişimin yanında eğlence, boş vakti değerlendirmek için sunulan aktiviteler ve sosyalleşme maksadıyla da kullanılmaktadır. Doğası gereği sosyal bir canlı olan insan, diğer teknoloji kullanıcılarıyla, cep telefonu, internet ya da oyunla da sürekli etkileşim içindedir (Kalip ve Çöl, 2020). Bu durum, teknoloji çağına özgü bağımlılıkları da beraberinde getirmiştir.

2.1.1. Teknoloji Çağına Özgü Bağımlılıklar

Yaşamı kolaylaştıran teknolojinin yanlış ve kontrolsüz kullanımıyla bireyler, psikolojik, sosyal ve biyolojik alanlar gibi birçok yönden etkilenmektedir. Bunun sonucu olarak sosyal izolasyon, bağımlılık, yoksunluk sendromu vb. birçok olumsuz durum ortaya çıkmaktadır. En çok da psikolojik açıdan insan hayatına etki edebilecek olan bu davranışsal sorunların birbirleriyle bağlantılı olduğu bilgisi, alanyazındaki çok sayıda araştırmada mevcuttur (Akt. Kalip ve Çöl, 2020). Teknolojik bağımlılıklar, diğer davranışsal bağımlılıklar veya madde bağımlılıkları kadar tehlikeli alışkanlıklar olarak tanımlanır ve aynı belirtileri (ruh hali değişkenliği, zihinsel meşguliyet, kişilerarası çatışma ve tekrarlama, tolerans) içermektedir. Teknoloji bağımlılığı, teknolojinin bireyin davranış ve düşüncelerine egemen olmasına ve normal yaşamı engellemesine, bireyin teknolojiyi kullanmadığında gerginlik yaşamasına, görev ve sorumluluklarını yerine getirememesine neden olmaktadır. Ayrıca teknoloji bağımlılığında bireyler gönüllü olarak teknoloji kullanımlarını azaltamazlar ve daha çok heyecanı yaşamak

için kullanırlar. Teknoloji bağımlıları teknolojiyi kullandıklarında rahatlarlar ve ruh halleri sürekli olarak değişiklik gösterir (Turel vd., 2011).

TDK (2023) bağımlılığı “bağımlı olma durumu, bir şeye veya bir kimseye bağlı olma” şeklinde tanımlamaktadır. Bağımlılık, bir maddeye bağlı olma, kullanmaktan vazgeçememe veya bir eylemi/davranışı kontrol etmekte zorlanma hali olarak ifade edilir (Egger ve Rauterberg, 1996). WHO, bağımlılık kavramını ilk kez 1964 yılında “psikolojik” ve “fizyolojik” bağımlılık olarak iki başlığa ayırmıştır. Kişi yapmış olduğu eylemleri veya nesneleri kontrol edemiyor ve o olmadan hayatını idame ettirmekte zorlanıyorsa, bununla birlikte yapması gereken işlerini ihmal edip enerjisini ve zamanının çok büyük kısmını eylem ve maddeye harcıyorsa bağımlılıktan bahsedilebilir (Özden, 2019).

Teknoloji çağına özgü bağımlılıklar teknoloji bağımlılığı, internet bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı olarak incelenebilir. Teknoloji bağımlılığı, günümüz toplumlarında her geçen gün artarak gündemde yer alan konulardan biridir. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeye ek olarak internet teknolojilerinin ortaya çıkması ve gelişmesiyle beraber gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde, teknoloji kullanım düzeylerinde önemli bir artış söz konusudur. Bilgi ve iletişim teknolojisi güvenlik, eğlence ve yaratıcılık açısından aldatici bir olgudur. Artan internet erişimi ve mobil teknoloji cihazları son yıllarda teknoloji kullanımını teşvik etmektedir. Bu teknolojileri kullanarak bir birey her zaman ve her yerde video izleyebilir, müzik dinleyebilir, oyun oynayabilir, mesaj gönderebilir ve sosyal medyayı takip edebilir (Dere, 2022). Özellikle cinsiyet, yaş, gelir düzeyi ve meslek gibi sosyo-ekonomik değişkenler fark etmeksizin toplumsal yapı içerisinde bilgisayar ve akıllı telefon kullanım sıklığının bireylerin günlük hayatlarına önemli etkileri olduğu gözlemlenmektedir. Bu etkilerin bir kısmı olumlu olsa da diğer bir kısmının tıpkı madde bağımlılığında olduğu gibi birey ve toplum yaşamına çok sayıda olumsuz yansımalarının bulunduğu söylenebilir (Eke, 2019).

Teknolojik bağımlılıklar çerçevesinde televizyon bağımlılığı, cep telefonu ve akıllı telefon bağımlılığı, internet, medya ve bilgisayar bağımlılığı vb. bağımlılıklardan söz edilebilir. İnternetin yaygınlaşmasının bireylerin hayatına birçok faydaları olduğu muhakkaktır. Ancak her alışkanlıkta olduğu gibi internetin aşırı veya problemli kullanımı bazı sorunları beraberinde getirmekte, teknolojik cihazların ve akıllı uygulamaların kullanımı da çeşitli bağımlılıklara neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, internetin yoğun kullanımı ve kullanımının kontrol altında tutulamaması internet bağımlılığına ve ciddi zararlara yol açan çeşitli internet aracılı bağımlılıklara neden olmaktadır (Karabatak ve Alanoğlu, 2022). İnternet bağımlılığı, internetin günlük hayattaki yerinin ve öneminin hızla artması ve meydana getirdiği etkiler

düşünüldüğünde bilgi ve iletişim teknolojilerine kıyasla oldukça önemli bir yerdedir (Günüç ve Kayri, 2010). Günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte internet, cep telefonu, bilgisayar ve akıllı telefonlar günlük yaşamın vazgeçilmez unsurlarını oluşturmaktadır. Tüm bunlar günlük hayatımıza kolaylık sağlamanın yanı sıra ruhsal ve fiziksel sağlık, kişiler arası ilişkiler, genel işlevsellik düzeyi üzerinde birçok olumsuz sonucunun ortaya çıkmasına da neden olmaktadır (Çakır ve Oğuz, 2017). Göz rahatsızlıkları, yüz yüze iletişimin zayıflayarak insanların asosyal olması ve iletişimde kopuklukların yaşanması, konsantrasyon bozukluğu, dikkat dağınıklığı, kaygı düzeyinin artması, uyku bozuklukları bunlardan bazılarıdır (Minaz ve Çetinkaya-Bozkurt, 2017). Bireyler içe kapanık, antisosyal, hayal dünyası gelişmemiş, düşüncelerini dile getiremeyen bireylere dönüşebilmektedir. Fiziksel sağlık sorunları olarak da obezite, tansiyon, kalp damar hastalıkları, görmede bulanıklaşma, göz kuruması, yorgunluk, uyku düzensizliği kas ve iskelet ağrıları gibi sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir (Yıldırım, 2019). Bu durum internet ve akıllı telefon bağımlılığının yol açtığı sorunları gözler önüne sermiştir.

2.1.1.1. İnternet bağımlılığı

İnternet 1969'larda geliştirilmiş ve o zamandan günümüze gelinceye denk sürekli olarak gelişerek farklı cinsiyet ve yaş grupları için günlük hayatın vazgeçilmezi konumuna gelmiştir. İnterneti iş, sosyal ağ ve eğlence amaçlı aşırı olarak kullanan kullanıcı sayısının giderek arttığı görülmektedir (Chou vd., 2015) İnternetin güvensiz bilgiye olanak vermesi, internet ortamında aşırı bilgi yüklenmesine bağlı bilgi kirliliği vb. sorunların yanında, internet kullanımının hızla artış göstermesi internet bağımlılığı gibi sorunları da beraberinde getirmiştir (Block, 2008; Kim ve Davis, 2009). Tüm bunlara ek olarak internet dolandırıcılığı, internet üzerinden işlenen bilişim suçları da internetin olumsuz özellikleri olarak sıralanabilir (Kim ve Kim, 2002).

İnternetin fazlaca ve zorlayıcı kullanımı, bireyin fiziksel, sosyal ve psikolojik refahını olumsuz etkileyebilmektedir (Davis, 2001). Çok sayıda araştırma, internet bağımlılığının psikolojik sağlık üzerinde önemli olumsuz etkileri olduğunu, internet bağımlılığıyla depresyon ve sosyal kaygı arasında ilişki olduğunu göstermiştir (Lee ve Leeson, 2015). İnternet bağımlılığının kaygıyı artırdığı (Weinstein vd., 2015), internet ve sosyal medya bağımlılığının ise yoğun kaygıya bağlı olarak depresyon belirtilerini artırabildiği gösterilmiştir (Hong vd., 2014). Alanyazına 1996 yılında Dr. Ivan Goldberg ile ilk kez dahil edilen ve “internet addiction” şeklinde ifade edilen “internet bağımlılığı” daha sonradan başka araştırmacılar tarafından farklı tanımlarla anılmıştır. Bu tanımlar; problemlili internet kullanımı, patolojik internet kullanımı,

aşırı internet kullanımı (Yang vd., 2005), internet bağımlılığı (Caplan, 2002; Davis, 2001; Tvedt, 2007; Young, 2004), internet istismarı (Young ve Case, 2004), düzensiz internet kullanımı (Kiralla, 2005; Gonzalez, 2002) vb. isimlerle kavramsallaştırılmıştır. Goldberg ve Young, klinik bir tanım olmayan “internet addiction” terimi yerine daha uygun olduğunu düşündükleri “pathological internet use” terimini kullanmaya başlamışlardır. Bununla beraber, farklı çalışmalarda da “addiction” terimi yerine “pathological” ve “problematic” terimlerine geçildiği görülmüştür. Terimlerin tamamı temelde benzer şekilde çalışmalarda yer almakta olup hareket noktasını problemli ve aşırı internet kullanımı oluşturmaktadır (Beard ve Wolf, 2001; Ceyhan vd., 2007).

İnternet bağımlılığı, diğer bağımlılık türlerinde olduğu gibi genellikle internetin fazlaca kullanılma isteğiyle başa çıkılamaması, internet olmadan geçirilen sürenin anlamlı olmaması, internetten uzak kalındığında gerginlik, sinirlilik ve huzursuzluk hissedilmesi ve bireyin iş, aile ve sosyal hayatının her geçen gün bozulması şeklinde tanımlanabilen bir rahatsızlıktır (Yıldırım, 2019). Bireyin internet kullanımını kontrol etmekte güçlük çekmesi ve bu durumun sonucunda psikolojik, sosyal ya da işle ilgili zorluklarla karşılaşması durumunu açıklamaktadır (Chou vd., 2015). İnternetin aşırı kullanımı bireyin duygusal ve zihinsel olarak olumsuz etkilendiği, fiziksel ve davranışsal bir kontrol sorunudur (Young ve Abreu, 2011). İnternet kullanıcılarının internet kullanımlarını kontrol edememeleri öğün atlama, uykusuzluk, eğitimlerinin zarar görmesi gibi günlük yaşamlarında bazı sorunlara yol açabilmektedir (Shek, Sun ve Yu, 2013). Bununla birlikte profesyonel kariyerleri veya aile ilişkilerinin zarar görmesi de söz konusudur (Kardefelt-Winther, 2014). Birçok çalışma, internet bağımlılığının yalnızlık düzeylerini artırdığını (Yao ve Zhong, 2014), depresyon, stres ve kaygı ile olumlu yönde ilişkisi olduğunu açıklamıştır. Ancak bazı bireylerin yalnızlık, üzüntü ya da kaygı gibi olumsuz duygularla (Munoz-Rivas vd., 2010) ya da psikolojik sorunlarla (Morahan-Martin ve Schumacher, 2000) başa çıkmak için interneti tercih ettikleri de kanıtlanmıştır. İnternet kullanımı, kullanıcıların depresyon, kaygı, stres veya yalnızlıkla başa çıkmalarına yardımcı olabilirken internet kullanımının başlangıçtaki sorunlarının üstesinden gelinmesinde sağladığı rahatlama nedeniyle de bağımlılık oluşabilmektedir. Yalnız insanların zamanlarının çoğunu internette geçirdikleri (Amichai-Hamburger ve Ben-Artzi, 2003), diğer insanlarla etkileşime girebilecekleri sosyal bir ortam yarattığı (Morahan Martin ve Schumacher, 2000) gerekçesiyle interneti sıklıkla kullandıkları bilinmektedir. Caplan (2002), yalnızlık, benlik saygısı, utangaçlık ve depresyonun internet bağımlılığı üzerindeki etkilerini araştırmış ve yalnızca yalnızlığın sorunlu internet kullanımı ile pozitif yönde ilişkisi olduğu sonucunu elde etmiştir.

Muusses vd. (2014), 398 yetişkinle yaptıkları çalışmada kompulsif internet kullanımının yalnızlık, stres, depresyon semptomlarını artırdığını ve mutluluk düzeylerini düşürdüğünü bulgulamışlardır. Aynı şekilde esenlik ile kompulsif internet kullanımının birbirleriyle negatif yönde ilişkide olduğunu ve kompulsif internet kullanımının depresyon, stres ve yalnızlık düzeylerini artırdığını, buna karşın zamanla kompulsif internet kullanımı ile mutluluk ve benlik saygısının azaldığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, internet bağımlılığından müzdarip kişilerin yalnız, daha az mutlu, stresli ve depresif oldukları ve daha düşük benlik saygısı geliştirdikleri de elde edilen sonuçlar arasındadır (Byun vd, 2009; Tokunaga ve Rains, 2010).

İnternetin, günümüzde akıllı telefonlar aracılığıyla da kullanılmaya başlanması, internete ulaşmayı daha kolay ve erişilebilir hale getirerek sosyal medya mecralarının her an ve her yerde kullanılmasına yol açmıştır. Söz konusu durum sebebiyle, bireyler akıllı telefon, internet ve sosyal medyayı sık sık kullanarak, tüm bunlardan ayrı kalamayacak ve hesaplarını sürekli kontrol ederek haber almak isteyecekleri bir konuma gelmiştir (Karatay, 2018).

2.1.1.2. Akıllı telefon bağımlılığı

Günümüz dünyasında bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, bireylerin hayatını daha yönetilebilir hale getirecek devrim niteliğinde pek çok yeniliği beraberinde getirmiştir. Akıllı telefonların ortaya çıkmasıyla birlikte geçmişte bilgiye erişmek için kullanılan bilgisayar kullanımı ve internet erişimi bu görevleri akıllı telefonlara taşımıştır. Akıllı telefonlar sadece telefon görüşmesi yapmak, mesaj göndermek, e-posta takibi yapmak gibi iletişim yetenekleri sağlamakla kalmayarak internette gezinmek, sosyal medya hesaplarını kullanmak, oyun oynamak, randevu almak, kitap okumak, iş ve ödev yapmak, eğlenmek ve alışveriş yapmak gibi çeşitli amaçlarla da kullanılabilmektedir (Lee vd., 2017). Akıllı telefon sahipliğinin artması ve kullanım alanlarının genişlemesi ile bu cihazlarda geçirilen süre her geçen gün artmaktadır (Büyükçolpan, 2019). Akıllı telefonun problemlili ve aşırı kullanımı, sunduğu olanakların yanı sıra bazı sorunlara yol açabilmektedir (Kang ve Jung, 2014).

Akıllı telefon bağımlılığı, zararlı etkilerinin bilinmesine rağmen kontrol etme yeteneği olmadan sürekli olarak akıllı telefon kullanma eylemi olarak tanımlanmaktadır (Cha ve Seo, 2018). Akıllı telefon bağımlılığının akıllı telefon etrafta yokken yaşanan kaygı ve iletişim güncellemelerini sürekli kontrol etme davranışlarını içerir ve ruh sağlığı, davranış sorunları ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere çeşitli zararlı etkileri bildirilmiştir (De Sola Gutiérrez vd., 2016). Akıllı telefonun fiziksel sağlık (Kim, Kim ve Jee, 2015), sosyal ilişkiler (Shahrestanaki vd., 2020) ve akademik performans (Khan, Khalid ve Iqbal, 2019) bağlamında oluşan zararlı

etkilerinden söz edilebilir. Araştırmalar, akıllı telefon kullanma veya kullanmama kararının, içe ve dışa dönük kişilik özellikleri de dahil olmak üzere, bireylerin psikolojik özellikleriyle bağlantılı olduğunu göstermiştir. Dışa dönüklük özelliğine sahip bir birey girişken, fevri, şakacı, canlı, kıvrak zekalı ve iyimser olarak tanımlanır. Buna karşın içe dönüklük özelliğine sahip bir birey daha az konuşkan, pasif, asosyal, dikkatli, çekingen, düşünceli, karamsar, ölçülü, kendine hâkim ve barışsever olarak nitelendirilmektedir (Kim vd., 2015a).

Akıllı telefon bağımlılığı, kişinin akıllı telefonuna aşırı derecede bağımlı olmasıyla karakterize edilen, yeni ortaya çıkan bir davranış modelidir. Akıllı telefonların tipik olarak bir dokunmatik ekranı, internet bağlantısı vardır ve kullanıcılara çok sayıda uygulama sağlar. Akıllı telefonlar, uygulamalar aracılığıyla yiyecek dağıtımı, kişisel ulaşım ve iletişim platformları gibi kullanıcılarına yönelik çok sayıda hizmetler sunarak akıllı telefon kullanımını birçok birey için günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline getirir (Aljomaa vd., 2016).

Chou ve Hsiao (2000), internetin aşırı kullanımının sağlık ve zaman yönetimi sorunlarına yol açabileceği, ayrıca kullanıcıların günlük aktivitelerini gerçekleştirmelerinde veya çevrelerindeki diğer bireylerle iletişim ve etkileşimde bulunmalarında sorunlara yol açabileceği konusuna dikkat çekmişlerdir. Problemlili internet kullanımından müzdarip olan bireyler, internet üzerinde çok fazla vakit geçirmekte ve bu da onların günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkilemektedir. Bu kişiler çevrimiçi etkinlikleriyle ilgili olarak internet kullanımlarını azaltmaya çalıştıklarında kendilerini gergin hissederler (Dell'Osso vd., 2006). Bu bireylerin ayrıca evlilik veya aile ilişkileri zarar görebilir, iş verimlilikleri düşebilir ve hatta işlerini kaybedebilirler; akademik çalışmalarda düşük performans göstererek aşırı internet kullanımı sonucunda başarısızlıkla karşılaşabilirler (Chou ve Hsiao, 2000). Tüm bu olumsuz durumların yanında teknoloji bağımlılığının birtakım hastalıklara da yol açtığı bilinmektedir.

2.1.2. Teknoloji Bağımlılığına Özgü Hastalıklar

Teknolojik gelişmelerle birlikte kullanılmaya başlanan internet ve sosyal medya platformları bireylerin pek çok açıdan ciddi sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Birey, sıklıkla kullandığı bu mecralara giriş yaparken sorun yaşaması durumunda, birtakım ruhsal problemler yaşamaktadır. Teknolojiyle beraber ortaya çıkan netlessfobi, nomofobi ve fomo gibi dijital hastalıklar bireyin ruhsal sağlığını tehdit etmekte ve bu durum tehlikeli boyutlara ulaşabilmektedir (Çalapkulu ve Sarı, 2022).

2.1.2.1. Netlessfobi

İletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimle birlikte her yaştan bireyin internete erişimi de daha kolay hale gelmiştir. Günümüzde dijital içeriklerin ve sosyal ağların sıklıkla kullanılmasıyla birlikte bireylerin sanal ortamdan ayrılamama, yüz yüze iletişimi tercih etmeme, kimliğini gizleyerek dilediği şekilde internette dolaşabilmeleri sebebiyle internet bireyler için cazip durumdadır (Güney, 2017). Bununla birlikte interneti yaşamın ayrılmaz bir parçası haline getiren bu değişim ve gelişmeler, bireyde dijital esaret de diyebileceğimiz bir yoksun kalma korkusunun meydana gelmesine neden olmuştur. İnternetsiz yapamayan ve uzak kalma korkusu taşıyan bireylerde, diğer bağımlılık durumlarına benzer şekilde gerginlik, öfke ve sinirlilik gibi durumlar meydana gelmektedir. Bu kaygıyı yaşayan bireylerin kendilerini kontrol etmede ve sınır koymada zorluk çektikleri bilinmektedir (Yıldız vd., 2020a). Bu nedenle, bireyler internetin olmadığı bir yerde bulunmamaya ve internetsiz kalmamaya özen göstermektedir. Bu durum, İngilizcede “being netless fobia” şeklinde ifade edilen ve “internetsiz kalma korkusu” şeklinde açıklanan “netlessfobi” kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Netlessfobi, internetin fazlaca kullanımından daha çok bireyin internetin bulunmadığı yerde bulunmak istememesi, huzursuz olması ve internet yoksunluğundan rahatsızlık duymasıdır (Öztürk, 2015).

2.1.2.2. Nomofobi

Taşınabilir olması özelliğiyle istenilen her yerde ve zamanda iletişim kurulmasına olanak sağlayan aletler olarak ortaya çıkan cep telefonları, teknolojinin gelişmesine dayalı olarak farklı amaçlar çerçevesinde de kullanılmaya başlanmıştır (Karaaslan ve Budak, 2012). Mobil teknolojilerin geliştirdiği aletlerden biri olan akıllı telefonların yarattığı olumsuz etkilerden birinin de nomofobi olduğu düşünülmektedir (Öztürk, 2015). Modern dönemin fobisi şeklinde isimlendirilen nomofobi kavramı, bireyler arası etkileşimi sağlama ve bilgiye hızlıca mobil erişim ile yaşamımıza dahil olmuştur. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve daha çok akıllı telefon kullanımının yaygınlaşması bu durumu etkilemiştir. Akıllı telefon kullanımının artmasıyla beraber nomofobi görülme olasılığında da yükselme olmuştur (Yıldırım ve Correia, 2015; Gezin vd., 2018).

Nomofobi, İngilizce karşılığı nomophobia (no mobile phobia) sözcüğünden almakta olup psikolojide kişinin mobil cihazlara erişememesi halinde ya da mobil cihaz üzerinden iletişimde bulunamadığında hissettiği irrasyonel korku ve endişe şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım ve Correia, 2015). Başka bir ifadeyle nomofobi, birey akıllı telefonla iletişim kuramadığında ya

da akıllı telefona ulaşamadığında hissettiği kaygı ve korku şeklinde tanımlanabilmektedir (King vd., 2013). Nomofobi, bağımlılık şekline benzer bir kavram olarak görülse de bu duruma fobi açısından da bakılmakta, gerçekçi olmayan korkular ve bu korkuların ortaya çıkardığı zihinsel ve fiziksel problemlerle bağlantılı olduğu varsayılmaktadır (Bragazzi ve Puente, 2014; Güzel, 2018). Birey cep telefonunu unuttuğunda ya da yakın çevrenin dışına çıktığında bu durum hayatını olumsuz etkilemektedir (Jena, 2015). Nomofobiden etkilenen bireyler, akıllı telefonlarından mahrum kaldıklarında yersiz bir korku ve kaygı yaşayabilirler (Adnan ve Gezgini, 2016). Bu korku ve kaygı, bireyin konsantrasyonu üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilmektedir (Dixit vd., 2010).

Genel olarak nomofobik bir birey telefonu yanında olmadığına, şarjı bittiğinde veya kapsama alanı dışında olduğunda kaygılanmaya başlar. Bu kaygı durumu, benzer bozukluklarda olduğu gibi günlük yaşam içindeki rutin işlere odaklanmayı zorlaştırır (Dixit vd., 2010). Ayrıca cep telefonunu sürekli olarak kontrol etme, sabahları uyanır uyanmaz telefonu eline alma, şarj cihazını yanından ayırmama gibi davranışlar da gösterebilmektedirler (Akıllı ve Gezgini, 2016). Nomofobik özellik gösteren bireyler sürekli olarak çağrı veya mesaj gelip gelmediğini kontrol etme, telefonun kapsama alanı dışında olduğu durumda panik ve gerginlik yaşama, kendini huzursuz hissetme, telefonu sürekli olarak açık tutma ve yanından ayırmama, yatarken dahi telefonu bırakamayıp başucuna koyma gibi davranışlar gösterebilmektedir. Sonuç olarak nomofobi, dijital, sanal ve çağdaş toplumun bir sorunu şeklinde kabul görmekte ve cep telefonu ile iletişimin kopmasından doğan endişe, gerginlik, sinirlilik ve ıstırapı ifade etmektedir (Bragazzi ve Puente, 2014).

2.1.2.3. Fomo

Sosyal ağ platformları günümüzde farklı türden olaylara hızlı bir biçimde ulaşma imkânı sunmaktadır (Fox ve Moreland, 2015). Bu platformlar mesajlaşma, bilgi edinme, internette gezinme, e-posta kullanımı, bankacılık işlemleri gibi hayatı kolaylaştırıcı amaçlarla mobil cihazların çok daha fazla kullanılmasına neden olarak bireylerin kullanım düzeylerini artırmıştır (Yaman ve Kavuncu, 2019). Kullanıcılar tek tuşla, ne zaman ve nerede olurlarsa olsunlar birçok işlerini kolaylıkla gerçekleştirebilmektedir. Bu durum bireylerde alışkanlığa dönüşerek bağımlılığa yol açmaktadır. İlk zamanlarda bireylerin yalnızca ihtiyaç halinde kullandığı cep telefonları, mevcut durumda boş zamanı değerlendirmek amacıyla da tercih edilir olmuştur (Öz ve Tortop, 2018). Bireyler zamanlarının tamamını bu cihazlara ayırmakta

ve cep telefonu olmadığı durumlarda kendilerini huzursuz hissetmektedir (Yaman ve Kavuncu, 2019).

Özellikle sürekli bağlantıda kalma arzusuyla karakterize olan bir nesilde, sosyal medya, kullanıcılarına bireysel sosyal ağlarını ve bu platformlardaki her türlü gelişmeyi sürekli takip etme olanağı sağlamaktadır (David, Roberts ve Christenson, 2017; Roberts ve Pirog, 2013). Sosyal gelişmeleri sosyal ağlardan takip etmenin bir rutin haline geldiği günümüzde, kısaca “sosyal gelişmeleri kaçırma korkusu” olarak tanımlanabilecek “fomo” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Fomo; bireyin, başkalarının kendisinin bulunmadığı anlarda ödüllendirici bir deneyim yaşayabileceğine dair yaygın bir endişe içinde olma halidir (Przybylski vd., 2013).

Fomo, sosyal medya kullanıcılarının çevrimdışı olduklarında, iletişim kurma konusunda isteksiz olduklarında ya da başkalarıyla bağlantıda iletişim kuramadıklarında kaçırılan fırsatlarla meşgul olmalarını ifade etmektedir. Sosyal medyaya sorunlu bağlanmanın ana türü olan fomonun kaygı, uyku eksikliği, azalmış yaşam yeterliliği, fiziksel sağlık üzerindeki olumsuz etkiler, duygusal gerginlik ve duygusal kontrol eksikliği gibi bir dizi olumsuz yaşam deneyimi ve hissiyle ilişkili olduğu yapılan araştırmalarla ortaya çıkmaktadır (Alutaybi vd., 2020).

Çalışmanın bir diğer temel konusu olan “İletişim” konusu aşağıda açıklanmaya çalışılmaktadır.

2.2. İletişim

İletişim kelimesinin Fransızca ve İngilizce karşılığı “communication” şeklindedir. İki dilde de yazımları aynı ancak söylenişleri farklı olan bu terim Latince “communis” kavramından gelmektedir. Fransızca okunuşunu ifade eden iletişimasyon, özellikle haberleşme kapsamında yer almıştır. Şu anda daha çok haberleşmeyi de kapsayacak biçimde iletişim anlamında karşımıza çıkmaktadır (Öztürk ve Türk, 2019).

İletişime yönelik ilk araştırmaların II. Dünya Savaşı döneminde etkileme ve ikna maksadıyla kitle iletişimiyle beraber başladığı, mevcut sürecin iletim yönüne dikkat çeken bir duygunun, fikrin ve tutumun birinden bir diğerine ne şekilde aktarıldığını ortaya çıkaran doğrusal bir iletişim düşüncesinden, karşılıklılık, paylaşma ve ortak algılama gibi noktalara dikkat çeken iletişim modellerine yönelindiği bilinmektedir. Zamanla iletişimdeki ana tema, iknadan ziyade insanların birbirini anlaması ve etkileme manasına kaymıştır (Aziz, 2006).

İletişimin amacını ve sürecini tanımlayan pek çok tanım bulunmaktadır. Oskay iletişimi; “İletişim, birbirlerine mekandaki olgular, olaylar ve nesneler ile alakalı değişimleri bildiren, bu

değişimlere karşılık bilgileri birbirlerine aktaran, aynı olgu, nesne ve sorunlar çerçevesinde birbirine paralel duyguları ifade eden ve benzer yaşam deneyimlerinden yola çıkan insanlardan oluşan topluluk ya da bu çerçevede gerçekleştirilen duygu, düşünce, tutum ve yargı bildirişimleridir.” olarak tanımlamıştır (Akt. Yüksel, 2019). Toseland ve Rivas’a göre (2009), iletişim düşünce, his ve algıların bir kaynak vasıtasıyla sembol ve dile dönüştürülmesini, dil ve sembollerin sanal, sözsüz ya da sözlü şekilde aktarımını ve hedef tarafından mesajın ayrıştırılmasını kapsamaktadır (Garvin-Doxas ve Barker, 2004). İletişim; toplumlar, gruplar ve bireyler arasında çeşitli yöntemlerle duygu, inanç, düşünce ve bilgi alışverişini içine alan etkileşim sürecini ifade etmektedir (Hacıoğlu, 2007). İletişim, anlamak amacıyla en az iki birey arasında yaşanan bir değişimdir (Thayer, 1968). Dönmez (1986) iletişimi “dil kullanılarak ya da kullanılmaksızın bireyler arasındaki duygu, düşünce ve yaşantıların ifade edilme şekli” olarak açıklamıştır (Dönmez, 1986; Akt. Kayılı vd., 2009). Özkök (1982) iletişimi, “İki kişi arasındaki göstergeler dizgesi vasıtasıyla oluşan (jest, simge, mimik vb.) bilgi, duygu, anlam ve düşünce iletimidir.” şeklinde tanımlamıştır. Toplum bilimleri terimleri sözlüğünde, “İletişim; duygu ve düşüncelerin, birey ve toplum arasında söz, yazı, el kol hareketleri, görüntü vb. sayesinde değiştirilmesini sağlayan toplumsal etkileşim sürecidir.” şeklinde ifade edilmiştir (Ozankaya, 1980). İletişim ortak anlayış ve bilginin, bir bireyden diğer bireye iletilmesi olarak ifade edilebilir (Keyton, 2010). Eğitim terimleri sözlüğünde iletişim; “Bir duygunun, düşüncenin baş, el ve kol hareketleri, yazı veya konuşma yoluyla telefon, televizyon, radyo vb. araç ve gereçlerden faydalanarak bir bireyden başka bir bireye iletimi” şeklinde ifade edilmiştir (Oğuzkan, 1981).

İletişim bireyin kendini, gereksinim, düşünce ve duygusunu anlatma ve diğerlerini anlama şeklidir. İki kişinin bilgilerini, duygu ve düşüncelerini karşılıklı anlatarak birbirlerini anlaması sürecidir. Bireyin en temel ihtiyaçlarından biri de kendini ifade etme ihtiyacıdır. Bu sebeple insan ne durumda olursa olsun düşüncelerini aktarmanın bir yolunu bulmuştur (Dökmen, 2005). İletişim sürecinde bilgi aktarımının çift yönlü olması gerekmektedir. Bilginin kaynağından aktarılan tek yönü olan bilgi iletilmesine “enformasyon”, bilgi alışverişine imkân tanıyan karşılıklı olacak şekilde yapılan türe ise “iletişim” denir. Bu sebeple kişiler arasındaki konuşmaların tamamı iletişim olarak tanımlanmaz (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015). İletişim becerileri çok karmaşık bir süreçtir. İletişim bilgiyi sağlayan ile alıcı arasındaki ilişkidir. İletişim genellikle anlamsız ve işe yaramaz yanlış anlamaların ve çatışmaların kaynağı olan ve etkili bir şekilde önlenemeyen bir tür sanattır (Ritickova, 2017). İletişim; duygu, düşünce, süreç, mesafe, etki, haber, anlam, ifade, temel eğitim becerileri gibi pek çok kavramı barındıran çok

boyutlu karmaşık bir süreci içermektedir (Arabacı, 2011). Bireyler kendilerini anlatabilmek, başkalarını etkileyebilmek, onları anlayabilmek ve bir arada olabilmek için iletişimde bulunmak zorundadır. Bütün bu amaçlar çerçevesinde iletişim, bireyin yaşamında çok önemli bir konumdadır. İletişim, ilk olarak bireyin kendini gerçekleştirme ve çevre ile sosyal uyumu sağlayabilmesi bakımından son derece önemlidir. İletişimle bireyler, duygu ve düşüncelerini açıklama ve yorumlama imkânı yakalar. Diğerlerine etki etme ve onlardan etkilenme, faydalanma ve başarıya ulaşma iletişim sonucunda ortaya çıkar. Bireyler arasında ilişkilerin kurulması ve sürmesi ancak iletişimle mümkündür (Doğan, 2019). Bu tanımlardan hareketle, iletişimin iki yönlü olan ve en az iki birim arasında devam eden bir süreçte yaşanan mesaj alışverişi olduğu söylenebilir.

İletişim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için iletişim sürecinin unsurlarını bilmek gerekmektedir.

2.2.1. İletişim Süreci ve İletişim Sürecinin Unsurları

Kaynak, mesaj, kodlama ve kod açma, kanal, hedef, algılama-değerlendirme ve geri bildirim etkin ve sağlıklı bir iletişim sürecinin unsurlarını meydana getirmektedir. İletişim sürecini oluşturan unsurlar, iletişimin etkililiği ve kalitesini belirlemektedir. Bu unsurlarda meydana gelen sorun iletişim etkinliğinin azalmasına ve niteliğin bozulmasına yol açabilir (Keyton, 2010).

2.2.1.1. Kaynak

Hedef birime iletilmek üzere bir bilgi, mesaj veya mesaj dizisinin üretildiği yer kaynak olarak ifade edilir (Shannon, 1948). Kaynak durumdaki birey konuşan, yazan, çizen, jest yapan ya da bir iletişim organizasyonu gazete, yayınevi, televizyon kanalı ya da film stüdyosu şeklinde olabilir (Schramm, 2001). Kaynak, bir düşünce veya kavramı başkalarına aktarmak için iletişimi başlatan birey ya da kurumdur (Lunenburg, 2010).

İletişim tanımlarına baktığımız zaman özetle; düşüncelerin, duyguların, izlenimlerin, mimikler (yüz anlatımı), baş el ve kol hareketleri (jestler), konuşma veya yazı yoluyla, ayrıca iletişim araçları olarak nitelenen telefon, radyo, televizyon, gazete ve diğer tüm bildirim araç-gereçleri ile kişiden/kişilerden başka kişi/kişilere aktarılması olduğu çıkarımına ulaşılabilir. Kaynak, bu süreci başlatan birey ya da bireylerdir. Diğer bir ifadeyle kaynak, düşüncelerini, duygularını, izlenimlerini, sosyal yaşam içinde başkaları ile paylaşma ihtiyacı duyan ve farklı iletişim

araçları kullanarak bunları başkalarına aktarabilmek için iletişim sürecini başlatan birey veya bireylerdir (Yazgın, 2018).

Kaynak ile başlayan iletişim süreci, iletinin hedef üzerinde arzulanan etki veya sonucu oluşturmada oldukça önemli bir yere sahiptir. Kaynağın iletiyi aktarmadaki durumu, iletişim boyunca hedeflenen sonuca ulaşılması bakımından gerek iletinin anlaşılabilirliği gerekse hedef üzerinde oluşturduğu etki bakımından incelendiğinde geniş bir boyuta sahiptir (Polat, 2009). İletişim sürecinde kaynak, mesajını kendine özgü şekilde kodlamakta hedef de kendine özgü şekilde kod açmaktadır. Bireyler arası iletişimde hedef, kaynak ile farklı kültürel özellikler gösteriyorsa iletilen mesaj, hedef tarafından kaynağın iletmek istediği içerikte alınamaz. Çünkü algılama ve yorumlama farklılığı devreye girer (Demirel, 2019). Yani etkili bir iletişimin kurulmasında kaynağın oldukça önemli bir yeri vardır. Mesajı açık, net ve anlaşılır bir şekilde alıcıya uygun şekilde başlatmak, etkili ve doğru bir yolla ulaştırmak, geri bildirimleri sağlıklı bir şekilde algılamak ve değerlendirmek kaynağın sorumluluğundadır (Çalapkulu, 2018).

2.2.1.2. Mesaj

İletişim birimleri vasıtasıyla birbirine aktarılan duygu ve düşünceler, mesaj olarak ifade edilmektedir. İletişim süreci esnasında hedefe aktarılacak istenen her şey bir mesajdır. Mesaj ifade ve anlamları taşır. Mesaj, kaynak tarafından hedefe aktarılması planlanan içeriği kapsamaktadır. Mesaj, aktarılan bilgi, duygu ve düşüncedir (Kaya, 2013).

Kaynak konumundaki birey mesajı oluştururken kullanacağı sembol, kelime veya jestleri belirleyerek mesajı kodlar. Yazılı, sözlü ya da sözsüz dil biçiminden oluşan kodlama, mesaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesaj, kanal ya da iletişimi taşıyıcı olan bir ortam vasıtasıyla yüz yüze görüşme, e-posta, telefon görüşmesi veya yazılı rapor şeklinde hedefe gönderilir. Mesaj dil engelleri, kesintiler, duygu, tutum ve gürültü gibi sebeplerden dolayı farklı algılanabilir (Lunenburg, 2010). Mesaj bu nedenle kısa ve öz olmalıdır: Mümkün olduğu kadar az kelime kullanarak ancak tamlık ve netlikten ödün vermeden yalnızca gerekli ve önemli bilgiler verilmelidir. Kısa mesajlar zamandan tasarruf sağlar, kısalığıyla dikkat çeker ve gürültüyü azaltır. Öncelikle mesajın mantıksal ve tutarlı bir sırayla düzenlendiğinden ve örneklerin ilgili, spesifik, ayrıntılı, yeterli ve ikna edici olduğundan emin olunmalıdır. İletişimlerin çoğunda, özellikle de iş iletişiminde, her zaman doğrudan konuya gelmek tavsiye edilir. Mesaj, sadece samimi ve açık olmamalı, aynı zamanda doğru olmalıdır. Yazım, dilbilgisi, içerik ve biçim bakımından da doğru olması mesajın doğru anlaşılabilmesi için son derece önemlidir (Akilandeswari vd., 2015).

Kaynak durumundaki bireyin istek, fikir ve haberleri, mesajı alacak bireye doğru bir şekilde iletebilmesi için mesajı kapsayan sembollerin özenle belirlenmesi, hedef durumundakinin anlayacağı uygun bir biçimde sıralanması, düzenlenmesi ve kodlanması gerekir. Kelime ve cümlelerin oluşturduğu ifadeyi tamamlamaya yarayan jest, mimik, hareket, ses tonu ve duygusal içeriklerin de belirlenmesi önemlidir. Kaynak durumundaki bireyin iletmek istediği mesajın hedef tarafından anlaşılması için hedefin yaşantısına giren sembollerle belirtmesi gerekir (Özgüven, 2001).

2.2.1.3. Kodlama ve kod açma

Kod; mesajın hedef tarafından anlaşılabilmesi için, daha önceden üzerinde anlaşmaya varılmış, harflerle yazı, resimle yazı (hiyeroglif), sözcükler, resimler, el-kol işaretleri veya beden hareketleri ile bu durumlar çerçevesindeki ilişkileri düzenlemeyi sağlayan kuralların tamamını ifade etmektedir. Kodlar iletişim sürecinde yer alan insanların, ilgili anlamlandırmaları sağlıklı bir şekilde yapıp mesajlarını karşılıklı olarak alıp verebilmeleri için düzenlenmiş bir somutlaştırmalar bütünüdür. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kod; sessel, şekilsel ve hareketsel bir işaretler sistemidir. En fazla duyulan kod sistemi yazılı ya da sessel şekliyle dildir. Bunun yanında rakamlar, trafik işaretleri, resimler, farklı anlamlar yüklenmiş semboller, iki ve üç boyutlu tasarımlar, mimikler, jestler ve vücut hareketleri de birer koddur ve iletişime anlam kazandırmaktadır (Yazgın, 2018).

Kodlama bir duygunun, düşünce veya bilginin iletme hazır ve uygun bir mesaj haline getirilmesidir. Kaynakta duran ve başkalarına ulaşamayan düşünceler, haliyle iletişim sürecinin bir ögesi olmaktan uzaklaşırlar. Bu sebeple, kaynağın aktarmak istediği şeyi, diğerlerinin kavrayabileceği bir şekilde aktarılmalıdır (Çalapkulu, 2015).

Gelen mesajın alınması kod açmayı ifade eder. Mesajın içeriğinde çok daha kapsamlı bir olguyu ifade eden yorumlama ise kaynak ile hedef arasındaki ilişkiyi de içinde barındıran zamanı ifade eder (Yazgın, 2018). İletişimin tamamlanabilmesinde kaynaktan gelen mesaj, hedef tarafından alınmalıdır.

2.2.1.4. Kanal

Kanal, bilgiyi kaynaktan hedefe iletmek için kullanılan ortamdır (Shannon, 1948). Mesajın kodlanarak kod açma sürecinin ortaya çıktığı, hedefe gidene dek yaşadığı süreç kanal olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle kanal; bilgi, duygu ve düşüncelerin kaynaktan çıkarak hedefe ulaşma sürecinde, mesajların üstlendiği araçlardır. Burada kanal, mesajın görünür

şekilde aktarılmasını sağlayan öge olarak açıklanabilir. Mesajın alıcıya aktarılmasına yarayan bir yol muhakkak vardır. İletişim sürecine göre bu yolun içeriği ayrışabilmektedir. Kanal; gazete, bilgisayar veya televizyon kanalı olabilmesiyle beraber mesajın aktarıldığı işitme, görme, hissetme (dokunma) gibi duyuları olarak da karşımıza çıkabilir. Bunun yanı sıra giyim-kuşam ve kelimelerin tamamı kanal şeklinde adlandırılabilir. Bunun sebebi, kişinin kodları açarken mevcut duyularından yola çıkmasıdır. Duyuların sağlıklı bir şekilde kullanımının sürece dahil edilmesi, iletişimin de aynı ölçüde başarılı olmasına yarayacaktır (Tuna, 2012).

Sonuç itibariyle, tüm mesajlar kanal yoluyla iletilirler. Kanal, mesajın iletildiği yola verilen isimdir. Kaynak, kanal yoluyla aktarmayı düşündüğü mesajın nasıl ve hangi yolla iletileceğini seçer. Hedefle bağdaşmamış bir kanal, iletişimin sağlıklı olmasına yol açmaktadır (Kırmızı, 2005).

2.2.1.5. Hedef

Hedef, mesajın gönderildiği şey ya da bireydir (Shannon, 1948). Hedef, kaynağın düşüncelerini, duygularını, izlenimlerini, birikmişliklerini mimikleri (yüz anlatımı), baş, el ve kol hareketleri (jestleri), konuşma veya yazma şeklinde, ayrıca iletişim araçları olarak nitelenen radyo, televizyon, gazete ve diğer tüm bildirim araç-gereçlerini kullanarak iletmek istediği birey/bireylerdir (Yazgın, 2018).

Hedef, mesajın yollandığı ve ulaşması amaçlanan birimi ifade etmektedir. Hedef, kaynak vasıtasıyla sembollere dönüştürülmüş mesajı alan kimseye denir. İletişim sürecindeki rolü ile hedef birim oldukça önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir iletişim sürecinde, kaynak durumundaki bireyin mesajı doğru bir şekilde aktarması kadar hedef durumundakinin anlamlaştırmayı düzgün bir şekilde yapması da son derece önemlidir (Öksüzöğulları, 2013).

İletişime yapıcı şeklini kazandıran, kaynak tarafından gönderilen sözsüz ve sözlü mesaj kodlarının hedef tarafından gerçek manasıyla yorumlanmasıdır. İletişim sürecinin karşı konumunda yer alan hedef, dinleyici rolündedir. Bu durum süreç içinde değişikliğe uğramasına rağmen, mesaj akış sürecinde hedef durumundakinin tutumu ve iletişim sürecinin akış durumunu ortaya çıkaran önemli bir faktördür (Baltaş ve Baltaş, 2000). Etkili ve tam bir iletişim süreci için hedef konumundakinin aktif ve iyi bir dinleyici durumunda olması gerekmektedir. Etkin konumda bulunan dinleyici, sabırlı, önyargısız, sakin ve sessiz olmalıdır.

İletişim sürecinin başarılı olması için kaynak ve hedefin uyum içinde ve ortak bir referans çerçevesine sahip olmaları son derece önemlidir. Satranç oyunundan örnek verilecek olursa, iki

tarafın da satrancın gramerini, oyunun kurallarını bilmesi gerekir. Aynı şekilde her ikisinin de hamlelerini bir şekilde, örneğin harfler ve rakamlarla nasıl tanımlayacaklarını bilmeleri gerekir. Başka bir deyişle, sinyalleri kodlama ve kod çözme konusunda aynı kurallara sahip olmaları gerekir. Bu durum, iletişim için de geçerlidir (Lindblom, 1990).

2.2.1.6. Algılama ve değerlendirme

İletişimin gerçekleşebilmesinin ilk şartı, mesajların yöneldiği bireylerce algılanmış olmasıdır. Algılama, duygusal uyaranların örgütlenmesi ve seçilmesiyle anlamlı bir bütün şekline dönüştürülmesi sürecidir. Bireyin “gerçeklere” dair bildikleri bu bölümde gelişir. Bu bağlamda iletişimde algılama süreci, kaynak tarafından yollanan mesajların duyu organları aracılığıyla hedef tarafından ayırt edilmesi sürecidir (Güz, 2012).

Bireylerin içinde bulundukları durum, beklentileri, geçmişleri, kültürel ve toplumsal etkenler gibi birtakım faktörler kaynak tarafından yollanan mesajın hedef tarafından doğru algılanmamasına yol açabilir. Algılama süreci bireylerin tutum, değer, inanç ve davranışlarına göre farklılık gösterebilir. Bireylerin tecrübe ile sahip oldukları ve onlara aktarılan bilgilerinin birikimleri inançlarını meydana getirir. Bu durum da bireylerin davranış ve tutumlarını şekillendirir ve sonunda algı düzenekleri oluşur (Dinç, 2019). Sonuç olarak, bireylerin içinde bulundukları durumlar, geçmiş deneyimler, beklentiler ve kültürel etkenler, mesajların hedef tarafından doğru algılanmamasına yol açabilir. Bu durum, algılama süreçlerindeki farklılıkları değerlendirmenin, etkili iletişim için kritik bir öneme sahip olduğunu gösterir.

2.2.1.7. Geri bildirim

Geri bildirim bir mesajdır. Geri bildirim kaynak aracılığıyla iletilir, alınır ve potansiyel olarak bozulabilir (Foulger, 2004). Geri bildirim hedefin, kaynağın mesajına yanıt vermesi ve mesajı kaynağa geri göndermesi durumunda ortaya çıkar. Kaynak tarafından mesajın doğru bir şekilde alınıp anlaşıldığının belirlemesi geri bildirimle mümkündür (Lunenburg, 2010).

Kaynak birim için asıl mühim nokta, gönderdiği mesajın orijinalini değiştirmeden kendi düşündüğü şekilde hedef tarafından algılanmasıdır. Bunun ne şekilde başarıya ulaştığı hedefin mesajın içeriğine nasıl tepki verdiğinden anlaşılabilir. Geri bildirim sayesinde mesajın sağlıklı bir şekilde anlaşılıp anlaşılmadığı belirlenir. Hedefin kaynak durumundakine vermiş olduğu tepki, ipucu ve yanıtlar, geri bildirimi oluşturur (Özgüven, 2001).

Mesajın gönderilmesi demek, iletişimin kurulduğu anlamını taşımamaktadır. İletişim kurulabilmesi için mesajın kaynaktan gönderilip hedef tarafından alınıp yorumlanmasından

sonra, iletişim döngüsünün tamamlanabilmesi için hedef tarafından başka bir mesajın kodlanıp, iletişimin başında kaynak olan bireyi hedef durumuna getirecek olan yeni bir mesajı geri göndermesi gerekmektedir. İletişimin başında kaynak olan bireyin hedef konumuna geçmesini sağlayan bu ikinci mesaj, geri bildirim olarak isimlendirilmektedir. Bu bağlamda, geri bildirim iletişim sürecinin en önemli ögesi olarak tanımlanmaktadır (Yazgın, 2018). Dolayısıyla, iletişim süreci çift yönlü bir yoldur. Sağlıklı bir iletişim süreci için hem kaynak hem de hedefin çabalarına ihtiyaç vardır ancak bu karmaşık bir süreçtir. Tüm çabalara rağmen iletişim, hedefin bir şekilde geri bildirim sağlayamaması veya kaynağın geri bildirimi doğru yorumlayamaması nedeniyle başarısız olabilir (Akilandeswari vd., 2015).

Geri bildirim, iki yönlü akışı ve iletişimin devamını gerektirir. İletişimin çok yönlü ve sürekliliğini sağlayan bir diğer özellik, alıcının mesajı alıp doğru bir şekilde yorumlamasından sonra güncel bir kod oluşturması ve geri bildirimde bulunmasıdır. Geri bildirim sürecinde, iletişim konusunda önceden ifade edilmiş olumlu içeriklerin bulunması mesajın doğru bir şekilde yorumlanmasına ve iletişim sürecinin gelişmesine olanak sağlar. İletişimin yönünü ve devamlılığını geri bildirimin kalitesi belirler. Geri bildirim, hedefin kaynak durumundaki yerini açıklar. Hedef gözünden geri bildirimde bulunulmaması iletişim sürecini engelleyen ve bozan bir etkidir (Baltaş ve Baltaş, 2000).

Bu unsurlara ek olarak iletişim sürecinde yardımcı unsurlar da bulunmaktadır.

2.2.1.8. İletişimde yardımcı unsurlar

İletişimin başlaması, devam etmesi ve sonlandırılması sürecinde, bazı unsurlar yardımcı görev üstlenir. Bu unsurlar, iletişimin olumlu seyretmesinde önemlidir.

İletişimi devam ettirici tepkiler, kaynak ve hedef arasında etkili bir iletişimin kurulabilmesine destek olur. Etkili ve sağlıklı bir iletişim kaynağın gerçekte ne hissettiğini anlamlandırmasını sağlamakla birlikte hedefin nasıl tepki vereceğinden endişe etmeden kaynağın dürüst ve açık şekilde anlatabilmesine olanak tanır. Bu tepkiler hedefin kaynağa onu anladığını iletmesine imkân tanır. Bu tepkilerin iki amacı vardır. Birincisi, kaynağı anlatmayı cesaretlendirir. Anladığını etkili bir şekilde ifade etmek devam ettirici bir tepkidir. Sözel olarak tepkide bulunmamak, kaynağın kafasının karışmasına ve karşıdakinin onu anlayıp anlamadığı konusunda şüpheyi düşmesine neden olur. Belki de bu durum sonucunda, kaynak konuşmasını kesecek ya da konuyu değiştirecektir. Devam ettirici tepkinin diğer amacı, kaynağın problemini netliğe kavuşturmasını sağlamaktır. Bu durum ise hedefin, kaynağın probleminin farkına vardığında gerçekleşir. Yol açıcı tepkiler, iletişim ilişkisinin içeriğini değişikliğe uğratar.

Devam ettirici tepkiler, nasıl yol alacağını belirleyerek iletişimi ve paylaşımı artırırken, yol açıcı tepkiler kaynağın problemlerini çözümü sürecini başlatmayı hedefler. Konuşmanın sorumluluğu, devam ettirici tepkilerde kaynak kişidedir. Yol açıcı tepkilerde ise bu sorumluluk hedef kişiye geçer (Steven, J. Danish vd., 1994).

Tüm bunların yanında ses tonu, konuşma hızı, göz teması, beden dilinin etkili kullanımı muhataba yakınlık vb. öğeler sağlıklı ve etkili bir iletişime destek olacak unsurları oluşturmaktadır (Bunglowala ve Bunglowala, 2015). İletişimin sözlü, sözsüz veya yazılı olmasına göre iletişimdeki yardımcı unsurların görevleri de değişecektir.

2.2.2. İletişim Türleri

İletişim türleri sözlü iletişim, sözsüz iletişim ve yazılı iletişim olmak üzere üç başlıkta ele alınabilir.

Sözlü iletişim, seslerin sözcüklere dönüşmesiyle gerçekleşen iletişimdir ve dil ile iletişim olarak da adlandırılmaktadır (Adler ve Rodman, 2003). Sözlü iletişim, dinleme ve karşılıklı konuşma şekliyle gerçekleşen iletişim türüdür. Bu iletişim türünün temel taşı dildir. Toplumda etkileşim ve iletişim, konuşulan dildeki kelimeler vasıtasıyla yürütülmektedir. Canlı görüşmeler, telefonla yapılan görüşmeler, bilgilendirmeler, toplantılardaki konuşmalar, konferanslar, halka hitaplar bu sayede yürütülür. Bu iletişim türü yüz yüze gerçekleştirebileceği gibi telefon, bilgisayar, televizyon ve radyo ile de gerçekleştirilebilir. Bu bakımdan sözlü iletişim dil ile iletişim ve dil ötesi iletişim şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sohbetler, telefonla konuşmalar, yazışma ve mektuplaşmalar “dil ile iletişim” şeklinde tanımlanabilir. Dil ile iletişim sürecinde bireyler, mesajlarını karşılıklı olarak iletirler. Bir diğer sözlü iletişim türü olan “dil ötesi iletişim” için ise sesin hızı, duraklamalar, hangi kelimelere vurgu yapıldığı, sesin şiddeti, ses tonu, vb. sesin niteliği esastır (İl, 2018). Sözlü iletişim gerek doğrudan gerekse çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla olsun, muhakkak “dil” kullanarak gerçekleşmektedir (Acar, 2009).

Bireylerin farklı iç ve dış uyarıcılara söz ve dille anlatamadığı durumlarda el, kol, yüz vb. vücut ifadeleri ile oluşturdukları bir çeşit tepki ifadeleri *sözsüz iletişimi* ifade etmektedir (Hellriegel vd., 1989; Üstünel, 2011). Sözsüz iletişim; sözlü iletişimi anlamlandıran ve destekleyen beden dili, jest, mimik vb. etkenleri kapsayan iletişim türüdür (Thompson ve Ergin, 1994). Dökmen (2005), bireyler arası iletişimde sözsüz iletişimin işlevlerini iki ana başlığa ayırmaktadır. Bu işlevlerden ilki, sözsüz iletişim vasıtasıyla bazı anlamların aktarılmasıdır. Örneğin, başımızı aşağı yukarı doğru hareket ettirmemiz o fikri onayladığımızı, sağa ve sola doğru hareket ettirmemiz ise bunun tam tersi olarak o fikre katılmadığımızı, bir arkadaşımızın elinin üstüne

elimizi koymamız ona destek verdiğimizizi ve yanında olduğumuzu ifade etmektedir. Diğer bir işlevi ise, sözlü iletişimin akıcılığına katkıda bulunması ve desteklemesidir. Buna örnek olarak konuşmayı gerçekleştiren bireyin bedenini ve yüzünü anlatıma dahil ederek sözlü anlatıma destek olmasıdır. Bu esnada konuşan kişi, dinleyen konumundaki kişinin sıkılıp sıkılmadığını veya sözlerini anlayıp anlamadığını bireyin davranışlarını gözlemleyerek tahmin etmeye çalışır. Sözlü iletişimin en önemli unsuru konuşmadır, sözsüz iletişimde jest ve mimikler, beden duruşu, sesin özellikleri, giyim gibi beden dili özellikleri önemli bir yere sahiptir (Usluata, 1995).

Bireyin bilgilerini, düşüncelerini, isteklerini ve şikâyetlerini iletmede birinci sırada yararlandığı sözlü iletişim, coşkuları, heyecanları ve duyguları iletmede her defasında etkili ve yeterli olmayabilir. Dolayısıyla konuşma sırasında, heyecan ve duyguların aktarılmasında, el-kol hareketleri ve mimikler tercih edilir (Yatkın ve Yatkın, 2006).

Yazılı iletişim, bireyin mekân ve zaman arasındaki ilişkiyi büyütmede en etkili iletişim biçimlerinin başında gelmektedir. Maddi gerekçeler sebebiyle oluşan, birtakım toplumsal ve kültürel ilişkileri barındıran kurumlar üzerinde kendini göstermiştir. Bununla beraber kurumlar, yazının doğuşu ve yayılma sürecinin hızına yön vermişlerdir. 15.yüzyıl Avrupasında matbaanın bulunması ve sık sık tercih edilmesi yazılı mesaj sayısının artmasına, bilgi, duygu ve düşüncelerin daha hızlı yayılmasına imkân vermiştir (Zıllıoğlu, 1996).

Mesajın yazılı şekilde sembollerle ifade edilmesi yazılı iletişim olarak adlandırılmaktadır. Bu iletişim şekli için bireyin yazılanı anlayabilmesi, okuma-yazma becerilerine sahip olması gerekir. Kısa mesaj, kart, mektup, e-posta, davetiye, faks, telgraf gibi bireylerarası türde gerçekleşeceği gibi, iş hayatının sağlamış olduğu kurum içi yazılı iletişim şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir (Aziz, 2010).

Sonuç olarak, iletişim türlerini anlamak, çeşitli bağlamlarda daha etkili ve verimli iletişim stratejileri geliştirmemize olanak tanır. Etkili ve verimli bir iletişim süreci için tüm bunların yanında iletişimi engelleyen faktörleri de anlamak gerekmektedir.

2.2.3. İletişimin Engelleri

İletişim engelleri, mesajın alınmasını veya verilmesini sekteye uğratan, iletişim sürecini kesintiye uğratan veya iletişimi bozan engellerdir. İletişim esnasında etkin iletişimi sekteye uğratan birçok etken bulunmaktadır (Arabacı, 2011). İletişim engelleri, çoğunlukla kaynak ile hedef arasındaki psikolojik uyumun tam olarak oluşmamasından ya da uyumun oluşabilmesi

için gereken geri bildirimin yanlış yorumlamasından meydana gelebilmektedir. Bu nedenle iletişim sürecinde gerek konuşma gerek yazma durumlarında, aktarılmak istenen mesaj açık ve net bir şekilde ifade edilemeden boşluklar bırakılırsa, hedefteki birey bu boşlukları ön yargı ve varsayımlarına göre doldurmaya çalışabilmektedir (Tutar ve Yılmaz, 2005).

Bir bireyle, ekiple ya da toplumla etkili bir şekilde iletişimde bulunmak için iletişim ortamının ve mesajların doğru ve etkin bir biçimde gönderilip alınmasını engelleyen durumların anlaşılması gerekmektedir. İletişim engeli, bireylerin bilgi, fikir ve düşüncelerini iletmek için kullandıkları mesajı almayı ve anlamayı engelleyen her şeydir. Bu yönüyle iletişim engelleri, gönderilmek istenen mesaja müdahalede bulunabilir. İki kişi arasında kurulan iletişimin basit olması gerektiği konusunda çoğu kişi aynı düşünceye sahiptir. “Konuşmak” ve “iletişim kurmak” arasında farklılıklar bulunmaktadır. Konuşma sırasında iletişim kurma yeteneğini engelleyen durumlarla karşılaşılabilir. Etkili iletişimin önündeki engeller aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Tutumsal engeller: İnsanların farklı tutumlara, değerlere ve ayrımcılığa sahip olmaları daha iletişim gerçekleşmeden engellere yol açabilir. Örneğin, bir iş yerinde bireylerin güç ve statüye ilişkin farklı algıları olabilmektedir. Kimi bireyler iş yerinde veya toplumdaki statülerine, güçlerine göre diğer bireylere farklı davranmaktadır ve bu durum daha iletişim gerçekleşmeden önce engellere yol açabilmektedir.
- Davranışsal engeller: Ön yargı, genelleme gibi davranışlar iletişim engellerine yol açabilir. Sahip olunan görüşler belirli bir davranışa, görünüme ve hatta belirli bir coğrafi bölgeye karşı gösterilen ön yargılardan kaynaklanabilir. Durum, görünüş ve davranışlar diğer insanların kalıplaşmış görüşlerine katkıda bulunabilir. Bu da iletişimin bozulmasına katkıda bulunabilir. Tüm bu önyargı ve genellemelerden kurtulup herkese sadece bir birey olarak davranma çabası içinde olduğunda iletişim süreci çok daha sağlıklı gerçekleşecektir.
- Kültürel engeller: Farklı kültür ve geçmişe sahip bireylerle iletişim kurmak, diğerlerinin sahip olduğu değer, inanç ve tutum farklılıklarının farkına varmak şeklinde ifade edilmektedir. Empati, kültürel iletişimdeki engellerin üstesinden gelmek için kritik bir öneme sahiptir.
- Dil engelleri: Dil engeli, bireylerin aynı dili konuşmaması ya da bir dilde aynı düzeyde yeteneğe sahip olunmaması durumunda yaşanmaktadır. Ancak bireyler aynı dili konuştuğunda da engeller ortaya çıkabilir. Çoğu zaman, konuşmanın gerçekleştiği

durum ve bireylerin tartışılan konuyla ilgili önceden deneyimi olup olmadığı, bu tür engellerin oluşmasına katkı sağlayabilir.

- Çevre engelleri: İletişimdeki engellerin tümü birey kaynaklı değildir. Çevresel faktörlerde sağlıklı bir iletişim sürecinin oluşmasında son derece etkilidir. İletişimde kullanılan mesajlar, zaman, fiziksel mekân veya iletişimin gerçekleştiği durum gibi çevresel faktörler tarafından engellenebilir (Rani, 2016).
- Fiziksel engeller: Telefon görüşmesi, ortama gelen ziyaretçiler, bireyler arasındaki mesafeler, duvarlar ve radyodaki parazit dahil olmak üzere dikkat dağıtan her türlü fiziksel etken iletişimin etkinliğini etkileyebilir.
- Anlamsal engeller: Kaynak ve hedef arasındaki iletişim sürecinde seçilen kelimeler, bu kelimelerin nasıl kullanıldığı ve onlara yüklenen anlamlar birçok iletişim engeline neden olmaktadır. Sorun ya anlamsaldır ya da kullanılan kelimelerin anlamındadır. Aynı kelime farklı bireylere farklı anlamlar ifade edebilir.
- Psikososyal engeller: Üç önemli kavram psikolojik ve sosyal engellerle ilişkilidir. Bunlar; deneyim alanları, filtreleme ve psikolojik mesafe alanlarıdır. Mesajı iletenler yalnızca kendi deneyim alanları bağlamında mesajları kodlayabilir ve hedeftekiler de bu doğrultuda mesajları çözebilirler. Mesajı gönderen bireyin deneyim alanı hedefin deneyim alanı ile çok az örtüştüğünde iletişim zorlaşır. Filtreleme, dinlemeye yön veren bireyin kendi ihtiyaçları ve ilgi alanlarından kaynaklanmaktadır. Psikososyal engeller genellikle bireyler arasında gerçek fiziksel mesafeye benzer bir psikolojik mesafeyi içerir.
- Gürültü: İletişimin önündeki en büyük engel, iletişim uzmanlarının “gürültü” olarak açıkladığı durumdur. Gürültü, kanallardaki dış faktörler ile kaynak ve hedefteki iletişimi etkileyen iç algı ve deneyimlerden oluşur (Lunenburg, 2010).

İletişimi sekteye uğratan engellerin yanı sıra iletişimi kolaylaştıran birtakım bileşenler bulunmaktadır.

2.2.4. Etkili İletişim Sürecinin Bileşenleri

İletişimin etkili ve sağlıklı bir şekilde kurulması için kabul, konuşma, dinleme ve empati gibi bileşenler bulunmaktadır. Bu bileşenlerin hepsi tam ve yeterli şekilde olduğunda iletişim süreci de olumlu şekilde gerçekleşecektir.

Bireyler arası iletişimde temel ilke kabul edilmektedir. İletişim kurulan bireyleri aynı şekilde, olduğu gibi kabul etmek iletişimde önemli rol oynamaktadır (Yavuzer, 2016a). İletişimde

kabul, bireyin görünümü ya da tavrı gibi dış etkenlere bakılmaksızın onun bir insan olarak doğuştan sahip olduğu değer ve onurun ön plana çıkartılarak davranılmasını ifade etmektedir (Hackney ve Cormier, 2008). Karşımızdaki bireylere saygı duymak ve onların varlığını kabul etmek iletişim kurmanın temel öğelerindendir. Anne-babalar her zaman duygularında tutarlı olma, çocuklarını sevmek, onların gereksinimlerini her şeyden önde tutmaya ilişkin tutum ve davranışlar yüzünden sık sık zorlanırlar. Oysa anne-babaların önce kendilerini oldukları gibi kabul etmeleri, kendi duygu ve düşüncelerinin farkında olmaları, çocukları ile kuracakları sağlıklı iletişim için önemlidir. Kendilerini olduğu gibi kabul eden anne-babalar çocuklarını da olduğu gibi tüm özellikleri ile kabul edeceklerdir ki bu da etkili anne-baba olmanın en önemli özelliklerindendir (Gordon, 1997).

Bireyin kendisi ve etrafındaki kişilerle sağlıklı bir ilişki kurmasını ve sürdürmesini sağlayan sesli sembollerin bulunduğu sözel iletişim kurma yöntemi “konuşma” şeklinde ifade edilmektedir (Arabacı, 2011). Konuşma, ortak olarak kullanılan ses, sembol ve işaretlerin karşı tarafta yer alan bireyin zihninde bir anlam yaratmasını ve mesaja dönüşmesine yarayan zihinsel ve fiziksel bir süreci ifade etmektedir (Erdem, 2013). Diğer bir deyişle konuşma, dilin sadece gramer, kelime hazinesi ve seslendirmenin nasıl kullanılacağını bilmek değil dili ne zaman ne için ve hangi biçimde kullanılacağını da bilmeyi içerir (Carter ve McCarthy, 1995). Başka dil becerilerinde olduğu gibi konuşma da sürekli bir pratik gerektirir. Bu becerinin gelişmesinde esnek ve tutarlı düşünme etkilidir (Roberts ve Billings, 2009). Bundan dolayı küçük çocuklar öğrendikleriyle ilgili düşünmeye ve düşündükleriyle ilgili olarak da konuşmaya gereksinim hissederler (Westgate ve Hughes, 2015). Sosyal yaşam çevresi açısından dezavantajlı olan çocukların diğerlerine oranla bu yeterlilikleri daha az gelişmiştir (Lloyd, Peers ve Foster, 2001).

Dil öğrenme sürecinin temel araçlarından biri olan “dinleme”, öncelikle kazanılan dil becerisidir. Dinleme becerisi, bilişsel ve dil gelişim kazanımları için bir zemin oluşturur ve yaşamın her anında önemli bir yer tutar. Tüm dinlemeler, söylenenlerin dinleyici açısından yorumlanması ve daha sonra da kendi ifadelerini kullanarak yorumlanması ile oluşur. Bu açıdan bakıldığında dinleme becerisinin bireyi zihinsel süreçleri kullanmaya ve düşünmeye teşvik ettiği söylenebilir. Dinleme, sesleri ayırt ederek nihayetinde anlama ulaşma sürecinde birtakım bilişsel süreç becerilerini kullanmayı zorunlu kılar (Erdoğan vd., 2018).

İletişim sürecinde dinleme önemli olmasına rağmen bireyler sıklıkla dinlemenin önemini takdir etmekte başarısız olurlar ve başkalarının söylediklerine aktif olarak katılma konusunu yeterince dikkate almazlar. Böylece dinleme becerisini kazanmak için gerekli becerileri geliştirme konusunda yeterince motive olamazlar (Lunenburg, 2011). Tüm bireyler kaç yaşlarında

olurlarsa olsunlar dinlenmek isterler. Bireylerin danışmana başvurmalarının en önemli nedenleri arasında iyi bir dinleyiciye gereksinim duymaları yatmaktadır. Özellikle çocuklar dinlenmeyi yetişkinlere oranla daha fazla önemserler ve aynı şekilde dinlenmediklerinin daha hızlı farkına varırlar (Yavuzer, 1996). İletişim denildiğinde akla ilk olarak konuşmak gelse de iletişimin başlangıcı aslında dinlemedir. Ebeveynlerin, çocukları ile aralarında gerçekleşen etkili iletişim süreci konuşma kadar dinleme becerileri ile de gelişmektedir. Bu nedenle, çocukla sağlıklı iletişim kurmada ve çocuğun problemlerini çözmede dikkat edilmesi gereken şey çocuğu dinlemek ve çocuğun konuşması için ona uygun ortam hazırlamaktır (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2015). Dinlenmeyen çocuk gelişemez. Çünkü varoluşun değerli olmak, kabul edilmek, dikkate alınmak, sevilmeye layık olmak, yeterli, güçlü ve güvenilir olmak gibi beş boyutunu yaşayamaz. Ailede dikkate alınarak dinlenmeyen bir çocuk, ilk fırsatta kendisini dinleyen, söylediklerini önemseyen akranlarına ayak uydurarak, onların kötü alışkanlıklarını edinebilecektir. Dinlemede bazı biçimsel ve dikkat edilmesi gereken durumlar bulunmaktadır. Bunlar; edilgin dinleme, beden duruşu, göz teması ve etkin dinlemedir.

Konuşma esnasında görüşlerin açıklanmadan ve geri bildirimde bulunmadan, sadece dinlenildiğini gösteren onay tepkilerinde bulunarak dinlemek edilgen dinlemeyi ifade etmektedir (Dönmezer, 1999). İletişim esnasında beden hareketleri ve duruşuyla karşı tarafı dinler duruma geçmeye özen gösterilmelidir. Dinleme sırasındaki hareketin ve duruşun doğal olması çocuğun daha özenli dinlenmesini ve iletişimde yaşanan yapaylığı engellemektedir. Ayrıca dinlerken çocuğun hoşlanmayacağı davranışlarda da bulunulmaması gerekir. Sık sık saate bakmak, kalemle oynamak, bacağı sallamak çocuğun dinlenmek istenmediği, değer verilmediği, önemsenmediği mesajını aktarabilir. Bu durum çocuğun kendini önemsiz ve değersiz hissetmesine yol açabilir (Cüceloğlu, 2002).

Konuşan kişiye doğru göz teması kurma ve bedenen yönelme iletişimin kalitesini arttırmada ve bireyler arası iletişimi başlatmada önemli bir yere sahiptir (Dökmen, 2005). Çocukla kurulan doğru ve etkili bir iletişim sürecinde göz temasında bulunma oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle anne-babalar çocukları ile iletişim kurarken çocuğun göz seviyesine inip yüzüne bakarak ve ona doğru dönerek göz teması kurmaya çalışmalıdır. İletişim sürecinde edilgin durumda yalnızca konuşulanların duyuluyor olması yeterli değildir. Kapı aralayıcılar, sessizlik, kabul tepkileri ve konuşmaya davet cümleleri herkesle ve özellikle de küçük çocuklarla iletişimi kolaylaştırır. Fakat bu durum karşılıklı iletişime olanak tanımaz ve çocuk dinlenildiğini bilirken anlaşılıp anlaşılmadığını bilemez. Bu durum, ebeveynlerin çocukları ile etkin bir şekilde ilgilenmesini zorunlu kılmaktadır (Yavuzer, 1996).

Empati, bireyin kendisini başkasının yerine koyma yeteneğidir. Empatik birey dünyayı diğerlerinin gözünden görebilir (Lunenburg, 2011). Bir başkasının duygularını anlama ve paylaşma yeteneği olan empati, etrafımızdaki dünyayı anlamamızın ve onunla etkileşim kurmamızın temelini ifade etmektedir. Başkalarıyla iyi ilişkiler kurma ve onları anlama yeteneğimiz bir bakıma empatik sürecin bir yansımasıdır. Başkalarının duyguları, hedefleri, tutumları, motivasyonları, inançları, niyetleri ve davranışları hakkında ne kadar iyi hızlı ve doğru çıkarımlar yaptığımız, büyük ölçüde belirli bir sosyal duruma ne kadar katkıda bulunduğumuzun yanı sıra başkalarını algıladığımız değeri de belirler. Bu nedenle empatik anlayış hem birbirimizle ne kadar iyi iletişim kurduğumuzun önemli bir belirleyicisi hem de diğer bireyleri bir fikri kabul etmeye, belirli bir şekilde hissetmeye veya belirli bir eylem tarzını takip etmeye ikna etme yeteneğimizi kolaylaştıran kişisel bir özelliktir (Valente, 2016).

Empati, bireyin karşısındaki insanın duygu, his ve düşüncelerini anlama noktasında kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak kişinin mevcut durumunu (ruh halini, düşüncelerini) anlamaya çalışması olarak da ifade edilebilir. Empati gündelik hayatta yaşanan insan ilişkilerinde olduğu gibi, aile içindeki ilişkilerde de oldukça önemli bir yere sahiptir (Çetinkaya, 2010).

İnsani bir özellik olarak empati, yaşamın birçok alanında önemlidir. Çok boyutlu bir olgu olarak empati duygusal, bilişsel, davranışsal ve ahlaki bileşenleri içermektedir. Araştırmacılar duygusal ve bilişsel olmak üzere iki tür empati şekli belirlemişlerdir. Duygusal empati duyular ve duygulardır. Başka bir bireyin duygularına gösterdiğimiz tepkilerden oluşur. Bilişsel empati ise duygularını tanımlama ve anlama yeteneğini ifade etmektedir. Empatik insanlar durumları, duyguları, güdülerini ve bakış açılarını tanımlayıp anlayabilir ve bir başkasının endişelerini tanıyıp takdir edebilir (Ratka, 2018).

Empatinin merkezinde “ötekinin rolünü üstlenme” kavramı yer alır. En geniş haliyle rol alma, bir başkasının davranışını, o kişiye atfedilen rol bağlamında görerek tahmin etme sürecidir. Rol alma kavramı empati kavramına benzer ancak aynı değildir. Rol alma sürecinde birey, diğerinin içsel deneyimlerine ilişkin bazı çıkarımlarda bulunur ve bir anlamda o an için başkası olmaya çalışır. Empati, bu sürecin doğruluğunu, yani üstlenilen rol ile diğerinin fiili rolü arasındaki benzerlik derecesini ifade eder. Rolü doğru bir şekilde üstlenme veya empati kurma yeteneği, sanki biri diğeriymiş gibi görme, hissetme, yanıt verme ve anlama yeteneğidir. Elbette biri diğeri değildir ve bu nedenle özdeşleşmeden farklıdır. Ego, diğeriyle dikkate değer bir yakınlık veya aynılık duygusunu deneyimlese de kendi bakış açısını korur (Weinstein vd., 1972).

Psikologlar sıklıkla empatinin veya rol üstlenme yeteneğinin iletişim becerisinin önemli bir belirleyicisi olduğunu varsaymışlardır. Tipik olarak empatinin, konuşmacının, dinleyicilerinin sorularını ve bilgilendirici taleplerini önceden dikkate almasına izin verdiğini ileri sürerler. Birey bunu ne kadar doğru yaparsa, vermek istediği mesajı o kadar verimli bir şekilde iletebilir. Benzer şekilde, bir dinleyici, konuşmacının rolünü ne kadar tam olarak üstlenebilirse, konuşmacının mesajını o kadar kolay anlayacaktır. Ayrıca rol üstlenme kapasitesindeki eksikliklerin bireyler arasında etkili bilgi alışverişini engelleyebileceği de anlaşılmaktadır. Örneğin, çocukların sınırlı konuşma becerileri sıklıkla bu şekilde açıklanmakta, rol alma eksikliği ve alternatif bakış açılarını benimseyememeleri nedeniyle iletişim bloke edilebilmektedir (Hogan ve Henley, 1970).

Empati eksikliğinin, doğru ve etkili iletişim sürecinin önündeki en büyük engellerden biri olduğu yapılan araştırmalarda da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Goleman'a göre (1998), empatinin temelde dayandığı yer özbilinçtir; hisleri doğru bir şekilde okumak duygularımıza ne kadar açık olduğumuzla ilişkilidir. Kendisinin ne hissettiği konusunda hiçbir fikri olmayanlar, çevredeki bireylerin ne hissettiğini anlamakta da zorluk yaşarlar (Goleman, 1998. Akt. Çetinkaya, 2011). Tüm bu durumlardan hareketle empatinin iletişimde oldukça önemli bir yere sahip olduğu, sağlıklı bir iletişim için tüm bu bileşenlerin oldukça etkili olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte iletişim bileşenlerinin doğru bir şekilde kullanılması aile içi iletişimin de sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlayacaktır.

2.3. Aile İçi İletişim

İletişim, çevremizdeki bireylerle göz teması kurarak duygu ve düşünceleri aktarabilme ve iletişim kurulan bireylere verilen mesajın anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol edebilme becerisidir (Cüceloğlu, 2002). İletişim sadece konuşmayı içermez, karşılıklı etkileşim esasına dayanır. Bireyler arası ilişkilerinin doğru bir şekilde kurulması ve sürdürülmesi iletişimle mümkündür. Çocuklar aileden gördükleri iletişim biçimlerini ve aile içi ilişkileri sosyal yaşamda sergilerler. Aile, insan ilişkilerinin yaşandığı doğal bir ortamdır. Çocuklar bu doğal ortamda insan ilişkilerini gözlemlerler ve bağlılık, empati, anlaşma, iş birliği gibi sağlıklı iletişim becerilerini kazanırlar. Anlaşmazlık, çekişme, yargılama, çatışma gibi olumsuz iletişim şekillerini de yine anne-babalarını izleyerek öğrenirler. Aile içinde yaşanan iletişim; anne-babanın karşılıklı eş olarak, çocuğun anne ve babasıyla, ebeveynin çocuk veya çocuklarıyla, kardeşlerin birbirleriyle yaşadığı iletişim şeklinde ifade edilir (Önder, 2004).

Sağlıklı aile iletişimde aile üyeleri birbirlerine değer verip olduğu gibi kabul ederler. Duygu ve düşüncelerini açık ve net bir ifadeyle diğer aile bireylerine aktarırlar. Böylesi bir ailede yetişen çocukların tüm gereksinimleri, sevgi ve güven ihtiyacı doğal olarak karşılanır. İletişimsizlik ise sağlıklı ailelerin en belirgin özelliğidir. Sağlıksız ailede anne-babalar mutsuzdur ve çocuğun gereksinimlerinin farkında değildirler. Bu aile üyeleri birbirine güvenmezler. Ortamın sağlıksız olduğu ailelerde bireyler, eleştirme, yargılama, suçlama gibi iletişimi engelleyen pek çok faktörü bir arada kullanırlar (Üstün, 2013).

Toplumun en küçük yapıtaşı olan ve onu en fazla etkileyen kurum olan aile, üyeleri içinde kan bağından yola çıkılarak ifade edilen bir oluşumdur. Aile kurumunun kökeninde aile üyelerinin iletişimi, gelişimi ve etkileşimi yer almaktadır (Çalışkan ve Aslander, 2014). Çocuğun erken yaşlardan itibaren çevresiyle kurduğu etkileşim, bir bütün olarak gelişimini sağlayan en temel unsurdur. Çocuğun kişiliğini, zekasını ve gelişimini destekleyen iletişim, günümüzde en temel gereksinimlerin başında gelmekte olup bireyin var olabilmesi için etkili iletişim becerilerine uygun davranması son derece önemlidir (Anderson, 1996; Ruben, 1984).

Bir çocuğun gelişiminde aile içi iletişim oldukça önemli bir yere sahiptir. Bireyin gerek kendini gerekse çevresini anlayabilmesi için iletişimde bulunması gerekmektedir. Ailenin çocuğunu aktif bir biçimde dinlemesi ve çocuğuna her zaman açık ve dürüst olması, çocukların hissettiklerini, düşündüklerini ve duygularını başarılı bir biçimde ifade etmesini sağlamaktadır (Şahin ve Aral, 2012). Sağlıklı ve güçlü aileleri tanımlayan özelliklerin başında sağlıklı iletişim becerilerine sahip olmaları gelmektedir. Sağlıklı ailelerde bireyler diğer ailelere göre daha sık, açık, net ve doğrudan iletişimi kullanırlar. Etkili iletişim becerilerini kazanmış bir ailede, aile üyeleri kendi içlerinde hayallerini, duygularını, sevinçlerini, düşüncelerini, ihtiyaçlarını, deneyimlerini, korkularını ve acılarını rahatlıkla paylaşırlar (Çalışkan ve Aslander, 2014).

Bireyler sosyalleşerek varlıklarını sürdürürler, bu sebeple içinde yaşadığı çevreye uyum sağlamak zorundadır. Bu durum da ancak iletişimle olanaklıdır. Bireyler, daha anne karnından itibaren sürekli olarak dış dünya ile etkileşim ve iletişim halindedirler. İletişim vasıtasıyla sosyal yaşantının bir unsuru olarak hayatı öğrenirler. Çevresindekilerle sağlıklı bir iletişim kuramayan ve bu iletişimi geliştiremeyen bireyler toplumdaki diğer bireyler tarafından kabul görmeyerek yaşamdan soyutlanmaktadır. Anne-babalar çocukların ilk kez iletişim kurdukları ve onları hayata hazırlayan kişilerdir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları ilgi ve tutumları, çocuklarına verdikleri eğitim, onlarla kurdukları iletişim şekilleri çocukların kişilik gelişimleri açısından son derece önemlidir. Erken çocukluk yılları pek çok gelişimde olduğu gibi kişiliğin gelişim sürecinde de kritik dönemleri içine almaktadır ve çocuk bu dönemi

başarıyla geçirdiği takdirde, daha sonraki dönemleri de başarıyla geçirebilmektedir (Oktay, 2020).

Bireyin, hayatının her alanında etkisini hissettiği aile ortamı, erken çocukluk döneminde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun her alanda taklit ettiği, onların ilk öğretmenleri olan ebeveynler aynı zamanda etkili iletişim becerilerine sahip bireyler olarak ve çocukları için son derece etkili rol modeller sunarak onların iletişim becerilerinin temelini de oluşturabilirler.

2.3.1. Ebeveynler Arası İletişim

Eşler arasındaki ilişkinin varlığı ailenin temelini oluşturmaktadır. İki kişinin bilinçli bir şekilde sorumluluk içinde aldığı kararlar sağlıklı bir iletişimin olmazsa olmazıdır. İki olgun birey ebeveyn olmayı düşündüğünde tavır ve davranışları ile yetişkin birey haline gelirler. Bu kişiler gerek kendilerine gerekse başkalarına yönelik bir iletişim sergilerler. Bir çocuğa sahip olup anne ve baba olmayı çok isteyerek bu uğurda gereken sorumluluğu koşulsuz, şartsız üstlenirler. Bu tarz bir çevrede büyüyen çocuğun ihtiyaçları doğal olarak giderilir. Çocuklar bu sevgi ve güven ortamında kişiliklerini geliştirmek için farklı deneyimlerde bulunma cesaretini gösterirler ve böylece özgüveni yerinde bir kişilik kazanmış olurlar (Avşaroğlu, 2013).

Ebeveyn ve çocukların arasındaki ilişkinin doğru bir şekilde oluşması, ilk başta ebeveynlerin yani anne ve babanın kendi içlerinde sağlıklı bir iletişime sahip olmalarını gerektirir. Ailede ebeveynlerin iletişimi, ailenin diğer üyesi olan çocuğu, çocuğun bir ebeveyni ile kurmuş olduğu iletişim de diğer ebeveyni etkilemektedir. Öte yandan eşler evlenmeden önceki kişilik yapılarını, yaşam tarzlarını ve alışkanlıklarını aile arasında da devam ettirmek isterken bir taraftan eşyle anlaşma ve bütünleşme uğraşı içindedirler. Buna karşın gerek kendi kişilik yapısı gerekse eşinin kişiliği arasında dengeyi koruyamayan bireyler de vardır. Bu tarz bir ailede iletişim bozukluğuna bağlı çatışmalar görülür ve bu durum aile içi iletişimi daha da olumsuz etkiler (Avşaroğlu, 2013).

Mutlu ve uyumlu ebeveynler, çocuklarına yönelik sevecen ve kabul edici bir tutum sergileyebilirler. Çocuklarıyla etkili ve sağlıklı bir iletişim halindedirler. Aile bireyleri arasında kurulan sağlıklı iletişim, sağlıklı bir aile ortamının oluşmasındaki en temel unsurlardandır. Anne ve baba arasındaki iletişim sağlıklıysa anne-baba-çocuk arasında da sağlıklı bir ilişkinin oluşacağından bahsedilebilir. Çocuklar, aile içi ilişkileri gözlemleyerek insanlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiğini öğrenirler. Bu sebeple çocuğa duygularını açığa çıkarması, benlik kontrolü ve çatışma çözme becerilerini kazandırmak için girişimlerde bulunulmalıdır. Ebeveynler kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çocuğun olmadığı ve onların duyamayacağı bir

ortamda konuşmalıdır. Çocuklarına yönelik şefkat, sevgi, güven duygularını ise çocuklarının gözü önünde belirtmelidir. Ebeveynler, çocuklarının duyguları hakkında ne hissettiklerini rahatça aktarabilmeleri için onları önemsediklerini hissettirerek etkin bir şekilde dinlemelidir (Özmert, 2006).

Anne-baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı olup olmaması temelde ebeveynlerin tutumlarına bağlıdır. Ebeveynleri tarafından yeterince ilgi ve sevgi görmeyen çocuklar, çok büyük bir ölçüde sevgi yoksunluğu yaşarlar, bu durum ise bazı uyum ve davranış bozukluklarına yol açabilir. Çocukluk çağından yetişkinlik çağına geçişte basamak dönemi olan ergenlik süresince bireyin sorunlarını rahatça çözüme kavuşturması ve zorluk yaşamadan aşabilmesi, çoğunlukla daha önceden yaşadığı sağlıklı aile ilişkileriyle alakalıdır. Çocukluğunda sevgi, şefkat ve güven duygusuyla büyüyen çocuk, mutlu bir yetişkin adaydır. Ebeveynleri ile çocukluk döneminden itibaren sağlıklı bir iletişim kurmuş olan çocuk, aynı arkadaşça ilişkilerini sürdürerek hayatın zorlu dönemlerinde de kolaylıkla kişisel sorunlarını çözebilir. Bireyin kendisiyle ve toplumla olan barışık ruh hali, bireysel mutluluğun yanı sıra toplumsal huzur ve barışı da sağlayacaktır. Sağlıklı bir iletişim becerisine sahip kişiler çatışmalardan uzak, mutlu nesillerin oluşmasını sağlarlar. Ebeveynlerin temel sorumluluklarından biri de çocukları hayata hazırlamak ve onları topluma kazandırmak olmalıdır. Bu durum ancak sağlıklı bir aile içi iletişimle mümkündür (Aydın-Yılmaz, 2006).

Kısaca ebeveynler arasındaki sağlıklı iletişim; sevgi, saygı, hoşgörüye dayalı demokratik ve paylaşımcı, eşit ve adil, kararların ortak bir şekilde alındığı, görev ve iş dağılımının eşit şekilde yapıldığı durumların oluşmasıyla mümkündür. Ebeveynler arası sağlıklı iletişim çocukla olan iletişime de doğrudan etki ettiğinden bu durum aile yapısı için son derece önemli bir yere sahiptir.

2.3.2. Ebeveyn-Çocuk İletişimi

Çocuklar, doğdukları günden itibaren kimi zaman ağlayarak, kimi zaman gülerken, yüz ifadelerini değiştirerek ya da kollarını uzatarak, sonraları ise bunların dışında daha birçok yolu kullanarak ve en sonunda sözcükler aracılığıyla iletişim kurmaya çalışırlar. Uzmanlara göre iletişim, öğrenilmiş bir beceri ve davranışın ürünüdür (Ergin, 2012).

Çok sayıda çalışma zihinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve davranışsal gelişimin ebeveyn-çocuk etkileşiminin belirli nitelikleriyle ilişkisini göstermiştir. Kültürel-tarihsel ve etkinlik yaklaşımlarına göre yetişkinlerle gerçekleştirilen işbirlikçi etkinlikler çocuk gelişiminin desteklenmesi için oldukça önemlidir. Bu tür etkinlikler, bir meta-etkinlik olarak değerlendirilir

ve çocukların gelişimi için temel bir kaynak olarak görülür. Çünkü bir yetişkin, çocukların psikolojik ve kültürel araçları öğrenip içselleştirmelerinde rehberlik etmektedir. Yetişkinler, bu araçların "ideal biçimlerine" sahip oldukları için çocuklara doğru şekilde bu araçları kullanmayı gösterirler. Bu süreç, çocukların çevrelerinden öğrendikleri bilgileri ve becerileri en etkili şekilde edinmelerine yardımcı olur (Shvedovskaya ve Archakova, 2015).

Ebeveyn-çocuk ilişkileri biyolojik temellidir, gelişimsel ve bağlamsal koşullardan etkilenir ve yaşam boyu bireysel gelişimi etkiler. Çocukla iletişimin erken yaşlardan itibaren sağlıklı bir şekilde oluşması birçok gelişim alanını da olumlu yönde etkileyecektir. Etkili bir ebeveyn-çocuk etkileşiminde ebeveynlerin güvenlik ve güven sağlayan, çocukların sosyal ve sosyal olmayan deneyimleri düzenlemesine ve başlatmasına yardımcı olan, duyarlı ve destekleyici olması beklenir. Ebeveynler ayrıca teşvik edici ve duygusal açıdan destekleyici bir ortam sağlar. Ebeveyn-çocuk dinamik etkileşimleri sırasında çocuklar çevrelerini keşfedebilir, başarıyı öven ve çocuklar başarısız olduklarında destek sunan, gelişimsel olarak uygun karşılıklı alışveriş modeli dahilinde öğrenebilirler. Diğer aile özelliklerinden bağımsız olarak, yüksek kalite ebeveyn-çocuk ilişkileri muhtemelen çocukların erken beyin olgunlaşması ve gelişimi için en uygun duygusal bağlamı sağlayacaktır (Cabrera, 2020).

Ebeveynler, özellikle ilk beş yılda çocuklarının birincil sosyalleştiricileri olduklarından, çocuklarının toplumsal, kültürel, ailesel ve kendi beklentilerine uygun olmasını sağlamak konusunda kendilerini sorumlu hissederler. Ebeveynlerin çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimi üzerinde büyük etkisi vardır. Çocukların kendilerini, ailelerini ve içinde yaşadıkları toplumu taklit ettikleri ve öğrendikleri rol modelleri, ebeveynleridir (Banham vd., 2000).

Ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin uzun zamandır çocukların sosyalleşmesinde ve sonraki gelişiminde temel bir etki olduğu kabul edilmektedir. Ebeveynler hem sözlü hem de sözsüz iletişim yoluyla (örneğin göz teması), çocuklarının normatif davranış standartlarını temsil etmelerinin yanı sıra kendilerini ve başkalarıyla olan ilişkilerini anlamalarına katkıda bulunurlar (Meeus vd., 2021). Çocuklar erken çocukluk döneminde, anne-babalarını izleyerek iletişim kurmayı öğrenirler, daha sonra ise sonuçları gözlemleyerek yeni davranış şekilleri geliştirirler. Etkili bir ebeveyn-çocuk iletişiminde, iletişim açık, dolaysız ve anlaşılırdır. Ebeveynlerin çocuklarına etkili ve doğru mesajlar verebilmeleri için bazı kurallara dikkat etmeleri ve iletişim kurma yöntemlerini bilmeleri gerekir. Bu kuralların en önemlileri ise çocuğa karşı dürüst olmak, onu kabul etmek, dinlemek ve empatik düşündürmektir. Erken çocukluk döneminde çocuk ile ebeveyni arasında kurulmuş olan etkili ve doğru bir iletişim,

çocuğun bütün gelişim alanlarında olduğu gibi sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde de oldukça etkili bir yere sahiptir. Çocuğun gelişim alanlarının tamamı üzerinde önemli bir yer tutan iletişimin, çocukta kısa ya da uzun vadeli etkileri görülebilir (Arabacı, 2011).

Anne ve babalar, çocuğun en yakın ve en uzun süre etkileşimde olduğu bireylerdir. Çocuk, temel alışkanlıklarını, kültürel değerlerini, gelişim görevlerine yönelik tutumlarını aile içinde edinmektedir. Çocuğun yeterlik duygusunu kazanmasında, sağlıklı bir benlik algısı oluşturmada, anne ve babası ile etkileşim süresince almış olduğu geri bildirimler oldukça mühim bir yere sahiptir. Çocukların en yakın özdeşim modelleri aileleridir. Özellikle çocuklarda kişilik gelişiminin ilk zamanlarında anne ve babalarının tutum ve davranışları temel özelliklerin kazanımında önemli bir yer tutmaktadır (Gürsoy ve Coşkun, 2006).

Ebeveynlerin çocukları ile etkili ve sağlıklı bir iletişimde bulunabilmeleri için kendi şahsına ve çocuklarına yönelik saygılı, birbirlerinin sorunlarına karşı hassas, çocuğunun düşüncelerini ve hissettiklerini paylaşabilen, kabul edici, işbirlikçi bir tutumda olması gerekir. Sadece kendi düşüncelerini savunan, çocuğunun fikir ve düşüncelerine önem vermeyen ebeveynler çocukları ile sağlıklı iletişim kuramazlar. Ebeveynlerin çocuklarıyla etkili ve doğru bir iletişim kurmaları için ilk önce iletişim becerisi ve bilgisine sahip olması gereklidir. Etkili ve sağlıklı iletişim için ebeveynler çocuklarının duygularını paylaşmalı, onları dinlemeli ve olumsuz davranışlarını anında yargılamamalıdır (Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2006).

Sürekli olarak gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlamak, bireyin en güzel şekilde gelişmesine imkân tanımak ailelerin sorumluluklarının başında gelmektedir. Bireyler aile içerisinde ilk eğitimlerini alırlar. Söz konusu bu durum aile ortamının önemini ortaya koymaktadır. Mevcut dönemde çocuklar, ebeveynlerinin çocukluklarını geçirdikleri zamanlardan oldukça farklı bir çağda yaşamaktadır. Bu nedenle çocuklarının istekleri ve gereksinimleri de kendi dönemlerine göre oldukça farklılaştığından, anne ve babalar birçok konuda nasıl davranmaları gerektiğini tam olarak bilememektedir. Bu ise anne-babaların kendilerini yenilemesini, devamlı olarak geliştirmesini, çocuklarını daha iyi tanıyarak onlarla olan iletişimlerini güçlendirmelerini gerekli kılmaktadır (Özel ve Zelyurt, 2016).

Çocuk ve anne-babası tarafından kurulan etkili iletişim çocuğun çevresiyle de iyi ilişkiler kurmasını sağlamaktadır. Aile ortamında etkili iletişim kurularak yetişen çocukların arkadaş ilişkilerinde başarılı ve çevrelerine karşı daha az endişeli tavır sergiledikleri fark edilmiştir. Ebeveynlerin, çocuklarının daha girişken, daha etkin ve sosyal çevreye kolaylıkla uyum sağlayabilmeleri, yaratıcı, özdenetimi gelişmiş, duygu ve düşüncelerini kolaylıkla açıklayabilen

bireyler olmalarını kazandırmaları, çocukları ile sağlıklı iletişimde bulunmaları ile mümkündür (Uçar-Çabuk, 2017).

Ebeveyn-çocuk iletişimi, süreç içerisinde yer alan tüm üyeler açısından oldukça önemlidir. Ev ortamında sağlıklı iletişim becerileriyle büyüyen çocukların, okul ortamına uyum sağlamaları ve toplumla bütünleşmeleri çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Aile içerisinde sağlıklı iletişim becerilerinin kazanılmasında, ebeveynlerin etkisi oldukça fazladır. Ebeveynler çocuklarına iyi ya da kötü rol modeller olarak onları etkileyebilirler. Çocukların etkili iletişim becerilerine sahip olabilmeleri için, ebeveynlerin doğru rol modeli olması büyük bir önem arz etmektedir. Ebeveynler, çocuklarına yeterli miktarda vakit ayırarak, onlarla sağlıklı ve etkili bir iletişim kurarak çocuklarının diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurması noktasında doğru bir rol üstlenebilirler. Aile içerisinde sağlıklı iletişim becerilerini öğrenen çocuklar ne hissettiklerini ve ne düşündüklerini anlatırken, dili sağlıklı bir şekilde kullanarak sosyal ilişkilerini yürütmede başarılı olabilirler (Arabacı ve Ömeroğlu, 2016). Bu bağlamda, sıcak ve güçlü aile bağları fiziksel ve psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilerken olumsuz durumlar, gelişimsel sorunlara yol açmaktadır. Aile içi ilişkilerin çocuğun gelişimi üzerinde karmaşık bir etkisi vardır ve Bronfenbrenner (1992) bu durumu “üçüncü kişilerin etkisi” olarak adlandırır. Üçüncü taraflar gelişmeyi destekleyebilir veya engelleyici katkılar sunabilir. Örneğin, evlilik uyumunu sağlamış hassas anne ve babalar, ebeveyn olarak birbirlerinin davranışlarını destekleyeceklerdir. Bu ebeveynler daha sıcak, daha teşvik edici ve daha ödüllendiricidir. Ancak tam tersi durumda, çocuklarını cezalandıran, ihtiyaçlarına daha az yanıt veren ve onları daha çok eleştiren ebeveynlere de rastlanmaktadır. Bu çocuklarda ciddi duygusal sorunlar ortaya çıkabilir. Ebeveyn çatışmaları nedeniyle aile içi ilişkilere uyum sağlayamayan çiftler, çocukları ile etkili iletişim kurmakta zorlanırlar (Bronfenbrenner, 1992. Akt. Hughes vd., 2020).

Epstein, Baldwin ve Bishop’un (1983) McMaster Modeli’ne göre, aile içi ilişkileri güçlü olan sağlıklı bir ailenin özellikleri, sorun çözme, rol dağılımı, aile içi iletişim, duygusal katılım, yanıt verme ve davranış kontrolü boyutlarında kendini göstermektedir. Sağlıklı bir ailede gerçekleştirilen sağlıklı etkileşim, aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirir. Ailede meydana gelen sorunların doğru iletişim kanallarını kullanarak yapıcı bir şekilde çözülmesi ve aile üyelerinin birbirlerine içtenlikle verdikleri duygusal tepkiler, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri için çok önemlidir (Epstein, Baldwin ve Bishop, 1983; Öngören, 2021).

Sonuç itibarıyla, sağlıklı bir iletişim için ebeveynler çocuklarını önemseyip onları dinlemeli, olumsuz davranışlar karşısında yargılayıcı davranmamalı ve onların duygularını paylaşmalıdır.

Ebeveynlerin, çocuklarıyla olan iletişim sürecinde kabul edici tavır sergilemeleri gerekmektedir. Çocuklarını özenle dinlemeye dikkat göstermeli ve çocuğun rahatça konuşabileceği ortamı ve sessizliği sağlamaya çalışmalıdır. Ebeveynler bir sorunla karşılaştıklarında öncelikle empati kurmalı, etkin dinlemeyi kullanmalı ve çocuğa karşı dürüst olmalıdır (Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2015).

Ebeveynlerin çocuğun gelişimindeki etkisi düşünüldüğünde anne-çocuk ve baba-çocuk iletişiminin her birinin farklı dinamiklerini ve etkilerini ayrıntılı olarak incelemek, ebeveyn rolünün çocuk üzerindeki spesifik etkilerini anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.3.2.1. Anne-çocuk iletişimi

Anne, çocuğu dünyaya getiren birey olduğundan çocuğun ilk kez iletişimde bulunduğu birey de annedir. Anne-çocuk iletişimi henüz çocuk doğmadan, hamilelik sürecinde oluşmaktadır. Çocuklar henüz anne karnında annelerinin ruh halinden üzgün, öfkeli, sevinçli olmasından olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmektedir (Avşaroğlu, 2013).

Doğumdan itibaren çocuklar, anne bedeninden ayrılıp kendi başlarına bir varlık haline gelirler. Bu sebeple doğumdan hemen sonraki ilk dakikalar, bebek ve annenin yeni duruma uyum sağlamaları ve aralarındaki ilişkinin oluşması açısından son derece önemlidir. Uzmanlarca bebeğin uyanık olduğu doğumun hemen ardından ilk 1-1,5 saatlik sürenin, anne-çocuk ilişkisinin sağlıklı oluşması açısından oldukça duyarlı bir süre olduğu varsayılmaktadır. Çocuğun doğumuyla birlikte annesiyle kurduğu ilişkinin, aynı zamanda çocuğun çevresindeki diğer bireylerle kuracağı ilişkinin temelini oluşturacağı söylenebilir (Avşaroğlu, 2013). Annenin çocuğuyla kurmuş olduğu iletişim, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim açısından çok önemli bir rol oynar. Bu iletişim, çocukların sosyal ilişkilerini ve bu ilişkilerdeki benlik anlayışlarını inşa eder; çocukların gelişiminin en önemli yeri sosyal etkileşimlerdir ve iletişim bu sürecin merkezi parçasıdır (Demuth, 2015).

Anne ve çocuğun karşılıklı iletişim çabası, annenin dilini ve davranışını çocuğun dil gelişimini destekleyecek şekilde değiştirmesine yol açarak, her iki tarafın da kendini ifade etmesini sağlar (Braunwald, 1971). Anne-çocuk iletişiminde, ilk adımı atan tarafın bebek olmadığı öne sürülmektedir. Dile, yani iletişime giden yol, anne, bebeğin ihtiyaçlarına dikkat çekmek için doğuştan gelen yolları kullanırken ona tepki verdiğinde başlamaktadır. Bu ilk adım, sonraki tüm adımlar gibi hem annenin hem de bebeğin katılımını gerektirir (Brinich, 1982).

Bebekte temel güven duygusunun gelişiminde, psikolojik ve fiziksel gereksinimlerin anne tarafından zamanında ve yeterli miktarda karşılanması önemli rol oynar. Aynı şekilde bireyler arası iletişimin gelişmesinde annenin çocuğuyla kurduğu iletişim oldukça etkilidir. Yani çocuğun diğerleriyle olumlu ilişkiler içinde olması çocuğun daha önceden annesiyle sağlıklı iletişimde bulunmasıyla ilgilidir (Çağdaş, 2020). Başarılı bir iletişim becerisi kazanmış çocuk, bireyler arası ilişkilerine de bu başarıyı yansıtır. Güvenli bağlanmaya sahip çocukların öğrenmeye istekli, sosyal açıdan ilgili, çevresine karşı duyarlı ve işbirlikçi, yaşlıları arasında lider, başkalarının dikkatini çeken özelliklere sahip oldukları ifade edilebilir. Aynı zamanda bu çocuklar, arkadaşlarından da olumlu tepkiler almaktadır (Arabacı, 2011).

Sağlıklı ve etkili iletişim konusunda eğitim almış annelerin çocuklarının, eğitim almamış annelerin çocuklarına oranla olumsuz davranışlarda daha az bulundukları ve sosyal ilişkilerinde diğerlerine göre başarılı oldukları görülmüştür (Yalçın, 2013). Anne-çocuk iletişim kalitesinin incelendiği araştırmalarda, ihmal edilen çocukların bazı semptomlar gösterdikleri bulunmuştur. Çocukta ihmal, genellikle çocuğun temel ihtiyaçlarının zamanında veya yeterince karşılanmaması, yaşına uygun bakım ve ilginin sağlanamaması olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk çağında ihmal edilen, anne ile duyuşal iletişimin zayıf olduğu çocukların ergenlik dönemlerinde psikososyal sorunlar yaşadıklarına ve travmaya bağılı belirtiler gösterdiklerine dair her geçen gün artan çalışmalar bulunmaktadır. Anne-çocuk iletişiminin sağlıksız şekilde oluşması çocuk üzerinde ileriye dönük kalıcı zararlara yol açabilmektedir. Çocuğun annesinden gördüğü olumsuz iletişim biçimini yakın çevresindeki bireylerle kuracağı ilişkilerine yansıtabilir. Sağlıksız bir anne-çocuk iletişimi; çocuğun kendisini yeteri kadar ifade edememesine, sahip olduğu olumsuz iletişim biçiminden dolayı daha önce girmediği ortamlarda kendini huzursuz hissetmesine, çeşitli uyum sorunları yaşamasına, sosyal ilişkilerinin yeteri kadar gelişmemesine ve buna bağılı olarak da gerek aile gerekse okul ortamlarında sorunlu davranışlar göstermesine neden olabilir (Teke, 2021).

2.3.2.2. Baba-çocuk iletişimi

Yakın geçmişe kadar baba ve bebek ilişkisi çok fazla dikkate alınmamıştır. Özellikle doğumdan itibaren bebeklerin bakımını daha çok annesi yaptığı ve anne, günün çoğunluğunu bebeğı ile geçirdiği için sadece bebeğın annesiyle olan bağıının önemi üzerinde durulmuştur. Fakat günümüzde bu düşünce etkisini yitirmiştir. Baba ve bebeklerin de birbirleriyle bir bağlanma yaşadıkları ortaya çıkmış olup çocukların gelişim sürecinde babaların da oldukça önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Çağdaş, 2020).

İlk kez 1964'te Emerson ve Schaffer, anne yoksunluğu ve sosyal bağlanmanın gelişimi konularından sonra çocuk ve babasıyla olan bağdan yola çıkarak baba-çocuk ilişkisi üzerine çalışmaya başlamışlardır. Annenin hamilelik sürecinin başından itibaren babanın da çocuk üzerinde etkisinin olduğunu gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Babanın anne karnındaki bebeğiyle konuşması, anne ile doktora gitmesi, hassas bir dönemden geçen eşini rahatlatmaya çalışması gibi söz konusu durumlar babaların aile içinde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Eşinin hamilelik sürecinde yanında olan, doğumun ilk dakikalarında bebeğini kucağına alan, onunla göz göze gelen ve konuşan babaların, diğerlerine oranla bebeğiyle çok daha sağlam bir bağ kurarak etkileşim içine girmelerini ve sağlıklı bir baba-çocuk iletişimin oluşmasını sağlamaktadır (Avşaroğlu, 2013).

Uyarıcılarla dolu bir çevrede yetişen bebekler diğerlerine oranla daha avantajlıdır ve bebeğe uyarıcı bir çevre sağlayan babanın bu durumda etkisi oldukça fazladır. Çünkü babalar, annelere göre çocuklarını daha fazla bağımsız davranmaya sevk edip çocuğu araştırma yapmak için daha fazla cesaretlendirir (Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2006). Yapılan araştırmalarda babaların erkek çocuklarıyla daha fazla oyun eğiliminde bulundukları, daha fazla konuştukları ve daha fazla temas ettikleri gözlenmiştir. Bunun yanında babaların erkek çocuklarını kız çocuklarına nazaran daha çok yönlendirdikleri, ödül ve cezayı daha fazla kullandıkları, kız çocuklarına ise daha hoşgörülü ve olumlu davrandıkları belirtilmektedir (Yavuzer, 2016).

Baba-çocuk ilişkisi, sosyal beceriler gibi çocukların gelişiminin bazı yönleri üzerinde anne-çocuk ilişkisinden daha güçlü etkilere sahip olabilmektedir (Joussemet, Landry ve Koestner vd., 2008). Örneğin, babalar annelerden daha fazla çocuklarını oyunda risk almaya teşvik etmektedir (Cabrera, 2016). Ayrıca hem annelerin hem de babaların çocuğun duygusal gelişimi üzerinde olumlu etkileri olmasına rağmen, babalar, annelere göre çocuklarıyla birlikte oldukları zamanlarının daha büyük bir kısmını oyun etkinliklerinde geçirme eğilimindedir. Oyun, babalar için daha tipik bir iletişim ve ilişki biçimidir. Yani babalar diğer faaliyetlerden çok çocuklarıyla oynayarak daha fazla zaman geçirme eğilimindedir (Menashe-Grinberg ve Atzaba-Poria, 2017). Oyun etkileşimi çoğunlukla karşılıklı bir doğayla karakterize edilir ve çocukların ve ebeveynlerin birbirleriyle iş birliği yapabileceği ve ortak hedefler arayabileceği önermesine dayanır. Bu fikri destekleyen araştırmalar, babaların çocuklarını alışılmadık durumlarda inisiyatif almaya, keşfetmeye, risk almaya ve engelleri aşmaya annelerden daha fazla teşvik ettiğini göstermiştir (Mehall vd., 2009).

Bebeğin dünyaya gelişinde anne kadar babalar da etkilidir. Bu nedenle babalar da sadece annenin sorumluluğu altında gibi görünen konulardan en az anne kadar sorumludur (Doğan,

2019). Babanın varlığı gerek kız gerekse erkek çocuk açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Çocuklarının birçok gelişim dönemlerinin yanı sıra kişilik ve cinsel kimlik gelişimleri dikkate alındığında, babalar da anneler kadar müdahil olmak zorundadır. Erkek çocuklar için model alınması gereken kişi babalardır. Çocuğun babanın yaptığı davranışları gözlemesi daha sonra da taklit etmesi sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmesi için oldukça önemlidir. Öte taraftan kız çocukları da babalarıyla etkileşim halinde olarak ve onları gözlemleyerek, erkeklere karşı nasıl tavır takınacaklarını ve bu durumda erkeklerin nasıl tepkide bulunduklarıyla alakalı fikir edineceklerdir (Avşaroğlu, 2013). Alanyazında baba-çocuk iletişiminin erken beyin olgunlaşmasına yol açtığı (Bernier, Carlson ve Whipple, 2010) belirtilmektedir. İlgili babaları olan çocuklar, farklı değerlere, davranışlara, kelime dağarcığına ve ebeveynlik tarzlarına sahip iki ebeveynle etkileşimden kaynaklanan daha çeşitli uyaranlara maruz kalırlar ve bu, çocuk için daha iyi bilişsel sonuçlara yol açabilir (Cano, Perales ve Baxter, 2019).

Babanın ailedeki rollerine olan ilginin artması; işgücündeki kadın sayısının artması, aile yapısı ve dinamiklerindeki çeşitliliğin artması gibi sosyo-ekonomik değişimlerin bir sonucudur ve özellikle erkekler için ebeveyn rolleri hakkında yeni inanışlara yol açmaktadır. Babanın çocuğun gelişimine katılımının çocuğun gelişimsel sonuçları üzerindeki rolü, son yıllardaki araştırmaların önemli bir odağı olmuştur ve çocukların daha iyi dil ve bilişsel becerilerin, daha yüksek öz düzenlemenin ve zaman içinde daha az davranış sorunlarının öngörücüsü olarak tanımlanmıştır (Diniz vd., 2021).

Bazı gelişim teorisyenleri, babaların çocukların öz düzenleme kapasitelerini ve dil gelişimini eşsiz bir şekilde destekleyebileceğini ileri sürmektedir. Gerçekten de Gottman, Katz ve Hooven (1997), babaların 5 yaşındaki çocukların duygularını yönetmelerinin, birkaç yıl sonra çocukların olumlu akran ilişkileriyle anlamlı bir şekilde bağlantılı olduğunu, oysa annelerin yönetiminin böyle olmadığını ortaya koymuşlardır. Grossmann vd. (2002), yürümenin başladığı çocukluk döneminde babaların hassas, zorlayıcı ve etkileşimli oyunlarının çocukların 10 yaşından daha sonraki duygusal güvenliğine annelerin ebeveynliğinin ötesinde katkıda bulunduğunu belirlemişlerdir. Aynı zamanda babaların küçük çocuklarıyla daha karmaşık ve zorlayıcı konuşmalar kullanma eğiliminde olduğu ve bu durumun çocuğun düşünme becerilerini geliştirdiği düşünülmektedir (McWayne vd., 2013).

Babaların bebekleriyle oyun oynamalarının ve bebeklerini ilgilendiren kararlara etkin katılımlarının bebeğe doğrudan etkileri vardır. Anne-baba ilişkisi samimi ve sıcaksa bu durum anneye motivasyon sağlayıp annenin bebeğiyle olan ilişkisini de olumlu yönde etkileyeceğinden, dolaylı olarak da bebeğe etkisi bulunmaktadır. Bunun tam tersi durumda,

eşler arasındaki iletişim güçlü değilse bebek annesiyle olan iletişimde de olumsuzluklar yaşayacak ve hatta bu durum gerek parçalanmış ailelerdeki çocuklardan gerekse ebeveynlerinin devamlı yoksunluğunu yaşayan çocuklardan çok daha fazla zarar görecektir. Bu sebeple babanın, çocuğun birçok gelişim alanında olduğu gibi duygusal gelişimine de etkisi olduğu görülmektedir (Ekşi, 1999; Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2006).

Aynı şekilde babanın çocuğa karşı gösterdiği tavır çocuğun kişiliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Babanın çocuğu ile çok fazla ilgilenmemesi ve otoriter olması durumunda çocukta çekinme ve utanma gibi kişilik özellikleri görülebilmektedir. Babanın aşırı hoşgörülü ve her şeye izin verici tepkide bulunması ve etkili bir disiplin yönetimini bilmemesi durumunda çocuklarda hırsızlık, sorumluluklarını yerine getirememe, okuldan kaçma gibi çeşitli davranış sorunları ortaya çıkabilmektedir. Babanın sevgi dolu ve ilgili olması durumda ise çocuklarda çalışkanlık, liderlik, bulunduğu yere uyum sağlama, arkadaş ilişkilerinde başarılı olma gibi özellikler gelişebilmektedir (Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2006; Güngörmüş, 2001).

Yapılan araştırmalarda babalarıyla etkili iletişim kurabilen çocukların akademik başarıları da daha yüksek bulunmuştur. Babalar çocuklarının bakımında annelerle eşit katılım gösterdiğinde, çocuklar kendi kendine yetebilen, akademik anlamda daha başarılı, özgüveni yüksek, empati becerileri gelişmiş ve çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilen çocuklar olarak yetişmektedir (Gözübüyük ve Özbey, 2020). Tüm bunlar dikkate alındığında, babanın çocuk üzerindeki etkisinin anne kadar önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkileri düşünüldüğünde ebeveyn-çocuk iletişimini etkileyen faktörleri bilmek sağlıklı bir ebeveyn-çocuk iletişimi için oldukça önemlidir.

2.3.3. Ebeveyn-Çocuk İletişimini Etkileyen Faktörler

Ebeveyn-çocuk iletişimini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler aşağıda açıklanmaktadır.

2.3.3.1. Kişilik ve mizaç

İletişimin temel unsurları içinde yer alan esaslar, iletişimde bulunan kişinin bireysel özelliklerine bakılmaksızın her iletişim için söz konusu olmakla birlikte kullanılan dil, ifade etme biçimi ve yaklaşım tarzı bireysel özelliklere göre farklılık gösterebilmektedir (Demirel, 2019). Kişilik özellikleri iletişime dayalı algıları ve iletişim davranışını açıklamada temel yapılardır. Kişiler iletişimde bulunurken kişilik yapılarına uygun tarzda iletişim gerçekleştirirler. Kişilik yapısı sağlıklı sosyal ilişkiler kurmada oldukça etkili bir faktördür

(Leung ve Bond, 2001). Kişilik, bireyin tutarlı davranış kalıpları ve içsel süreçlerini temsil eden özelliklerinden oluşur (Burger, 2006). Başka bir ifadeyle kişilik, bir bireyin kendine özgü davranışlarının ve sürekli olarak gözlenen özelliklerinin bütünü şeklinde ifade edilmektedir (Çiçek ve Aslan, 2020).

Kişilik özellikleri bireylerin davranışlarını ve yaşamlarını önemli şekilde etkilemektedir. Kişilikte erken oluşan bireysel farklılıkların, bireylerin sosyal ilişkilerin geliştirilmesinden, eğitim ve iş görevlerinde ustalaşmaya kadar çok çeşitli gelişimsel görevleri nasıl deneyimlediğini ve bunlara nasıl tepki verdiğini şekillendirdiğine dair güçlü kanıtlar vardır (Prinz, 2009). Kişilik özellikleri fiziksel ve ruhsal sağlık, akademik yaşam, iş yaşamı, akran ve romantik ilişkilerde olduğu gibi ebeveyn-çocuk iletişimi konusunda da oldukça önemli bir role sahiptir (Ozer ve Benet-Martínez, 2006).

Ebeveyn-çocuk iletişimini kişilik kadar etkileyen ve kişilik kavramı ile yakından ilişkili olan önemli bir faktör de mizaçtır. Mizaç, doğuştan gelen tüm kişilik özelliklerini kapsayan bir kavramdır. Kişinin duyguları, düşünceleri, davranışları, dikkati ve öz düzenlemesindeki davranış biçimlerinin nedeni olan ona özgü farklılıkları şeklinde ifade edilmektedir. Mizaç, bireylerin davranışlarından çok bu davranışlara nasıl tepki verdiğiyle ilgilidir (Arabacı vd., 2022). Sanson ve Rothbart (1995), çocuğun mizaç özelliklerinin ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin önemli bir belirleyicisi olduğu sonucuna varmıştır. Çocuk mizacına ilişkin daha eski kavramsallaştırmalara dayanan ilk çalışmalar, ebeveynlerin mizaç açısından daha “zor” olarak algılanan bebek ve çocuklarda daha işlevsiz ebeveynlik davranışları sergilediklerini bildirmiştir (Wilson ve Durbin, 2012). Çocuğun mizacı, çocuğun davranışını karakterize eden temel davranıştır. Mizaç, yaşam boyunca oldukça istikrarlı görünen bir özelliktir. Sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin temeli doğru ve etkili iletişimdir (Lee ve Kim, 2013).

Bireylerin çevreleriyle ilişkilerindeki davranış biçimini ifade eden mizaç, ebeveyn-çocuk ilişkisiyle ilişkilendirilmiştir. Mizaç, yaşamın erken dönemlerinde gelişir, yaşam boyunca bir modifikasyon sürecine girer ve kısmen kişinin genetik yapısından kaynaklanır. Mizaç üzerine yapılan çeşitli çalışmalar mizaç ve genetik arasındaki ilişkileri göstermiştir. Araştırmacılar farklı mizaçlara sahip çocukları belirleyerek ebeveynleriyle etkileşim biçimlerini ve ebeveynlerin katkılarının onlar üzerindeki etkisinin açısından nasıl farklılık gösterdiğini incelemişlerdir. Ebeveyn sertliği ve kısıtlayıcılığı, daha kolay mizaçlı çocuklara göre dirençli ve zor çocuklarda dışa yönelim davranışının gelişmesini önlemede önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır (Popov ve İllesanmi, 2015).

2.3.3.2. Ebeveyn tutumları

Bireylerin inançları, tutumları ve davranışları, içinde bulundukları kültürel grubun politik, sosyal ve ekonomik geçmişlerine dayanmaktadır (Lansford vd., 2011). 1960'lı yıllarda Baumrind niteliksel analiz kullanarak ikisi olumsuz ve biri olumlu olmak üzere üç tür ebeveynlik stili belirlemiştir. Daha sonra Maccoby ve Martin ihmalkar olarak adlandırılan üçüncü bir negatif yapı eklemiştir. Üç olumsuz ebeveynlik modeli, ebeveynlik stilleri olarak adlandırılarak, ebeveynlerin çocuk bakımıyla ilgili tutum ve uygulamaları çocuklarına ilettikleri duygusal bir iklim yaratan iki boyut (sıcaklık ve kontrol) açısından tanımlanmıştır. Bu üç olumsuz ebeveynlik stili sıcaklık ve kontroldeki farklılıklara dayanmaktadır ve otoriter (düşük sıcaklık-yüksek kontrol), hoşgörülü (yüksek sıcaklık-düşük kontrol) ve ihmalcisi (düşük sıcaklık-düşük kontrol) olarak isimlendirilmiştir (Louis, 2022).

Bireyin duygusal gelişiminin, davranış şekillerinin, yetenek ve ilgileri ile psikolojik özelliklerinin tamamını kapsayan kişiliğinin oluşmasını sağlayan en önemli unsurların ebeveyn tutumları ile çevresel faktörler olduğu düşünülmektedir. Bu unsurlardan biri olan ebeveynlerin çocuklara karşı tutumları, çocukluk çağı ve yetişkinlikte bireylerin sosyal-duygusal özelliklerini belirlemekte önemli bir rol oynamaktadır (Öksüz, 2002). Ebeveyn tutumları çocuğun empati yeteneğini, empati yeteneği ise bireylerin sosyal-duygusal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu noktadan bakıldığında, otoriter ve baskıcı aile tutumu ile yetiştirilmiş çocuklarda bu tutum özgüven ve özsaygı sorunlarına neden olabilirken, demokratik aile tutumu ile yetiştirilmiş çocuklarda kişilerarası ilişkilerde başarı ve özgüvenli bir yapı görülebilmektedir (Yıldızoğlu, 2013).

Her çocuk ve ebeveyni arasındaki ilişki kendine özgü olsa da araştırmacılar bu konuda çeşitli kavramlar ve sınıflandırmalar kullanmışlardır (Curun ve Orçun Yücel, 2018). Ebeveyn tutumlarının demokratik, baskıcı-otoriter, istekçi-koruyucu, ilgisiz-kayıtsız ve reddedici gibi çeşitli sınıflamalarla kullanıldığı görülmektedir. Otoriter ebeveynlik tarzının, küçük çocukların ve ergenlerin psikososyal olgunluk, akranlar ve yetişkinlerle iş birliği, sorumlu bağımsızlık ve akademik başarı ile karakterize edilen araçsal yeterlilik geliştirmelerine yardımcı olduğu gösterilmiştir (Robinson vd., 1995). Demokratik anne-baba tutumuna sahip aile ortamında, ebeveynler, çocuklarını kabul etme, ilgi ve isteklerine karşı duyarlı olma, çocuklarının fikirlerine saygılı olma, onlara karşı sıcak ve ilgili bir tutum içinde bulunma eğilimindedir (Demiriz ve Öğretir, 2007). Karşılıklı saygı ve sevgi dahilinde öncelikle varlık olarak çocuğa, onun ilgi ve ihtiyaçlarına saygılı olunmakta, duyarlı ve sabırlı bir biçimde onları dinlemekte,

aile içi konularda çocukların görüşleri alınmakta ve kararlara katılmaları teşvik edilmekte, eleştiriyi çocuğun kişiliğine değil yaptığı işe yönelik belirtmekte ve çocuğun duygularına değil davranışlarına sınır konulmaktadır. Uyulması istenen kurallar daha önceden sınırları belirlenerek ve çocuğa gösterilerek hangi davranışı yapıp yapmaması gerektiği, yapmaması gereken bir davranışı yaptığında nasıl bir sonuçla karşılaşacağı, hangi davranışın ödül, hangi davranışın cezaya yol açacağı açıkça ifade edilmektedir (Tuzcuoğlu, 2003). Bu tutumu benimseyen ebeveynlere sahip çocukların çoğunlukla yardımsever, becerikli, diğer bireylerin gereksinimlerine duyarlı, sosyal yeterliliğe sahip, arkadaş canlısı, sosyal sorumluluk sahibi, özgüvenli ve öz farkındalık içinde oldukları bilinmektedir (Aslan, 1992).

Toplumun büyük kesiminde ve özellikle gelişmemiş yörelerde sıklıkla görülen otoriter-baskıcı tutumda, baskı ve otoriteye dayalı katı kurallar çocuğun yaşamında belirleyicidir. Otoriteye itaatsizlik şiddet ile karşılık bulacağından bu tutuma sahip ailede yetişen çocuklar otoriteye boyun eğler. Genellikle içine kapanan bu çocuklarda suçluluk duygusu artarken özgüven azalır, uygulanan cezalar ise vicdan gelişimini olumsuz yönde etkiler (Çetinkaya, 2010).

İstekçi-koruyucu tutum çocuğu devamlı olarak korumayı, ebeveynin çocuğun yapabileceği en kolay şeyi dahi onun yerine yaparak çocuğuna sorumluluk vermekten kaçınmasını ifade eder. Çocukların bağımsızlaşması hoş karşılanmaz ve çocuğun iyiliği için onlar adına kararlar alınır (Kulaksızoğlu, 2011). Aşırı koruyucu ve sınırlayıcı ebeveyn tutumu, çocuğun özerklik ve bağımsızlık geliştirmesini sekteye uğratmakta ve çocuğun potansiyel yeteneklerini farkına varmasına engel olmaktadır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011). Anne-babası tarafından çocuğun yapabileceği pek çok şey yapılarak çocukların yaparak-yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçilmiş olunur. Ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum içinde olması çocuğun özgüven gelişimine engel olarak ve psiko-sosyal gelişimini de olumsuz etkileyecektir. Çocuğun diğer gelişim alanları gibi sosyal-duygusal gelişiminde de önemli bir yer sahip olan ebeveynlerin aşırı koruyucu ve yanlış tutumu sonucunda çocuk öz güven kazanamamakta, duygusal hasarları olan bir kimse haline dönüşmekte ve çocuğun sosyal ve girişimci bir kişi olmasına imkân tanınmamaktadır (Erözkan, 2012).

Ebeveynlik tutumlarından reddedici tutuma sahip ailelerde, çocuğun ruhsal ve bedensel gereksinimlerinin karşılanması aksatılırken çocuğa yönelik düşmanca duygular beslenir. Çocuğun reddedilmesi üstü kapalı ya da açık bir şekilde gerçekleşir ve bu tutum çocukta sevgisizlikten kaynaklanan ilgiye aşırı düşkünlük görülmesine neden olabilir. Bu sorunlara yardım duygusundan uzak olma, öfke sorunları, kendinden küçük ve güçsüz olanlara karşı düşmanca davranışlar eşlik edebilir (Önder, 2004).

İlgisiz ve kayıtsız anne baba tutumuna sahip ailelerde ise ebeveynler genellikle kendi işleri ile ilgilenmekte, anne-baba rollerini benimsemeyerek ve çocuğu ihmal ederek bakımını üstlenmekte geri planda durmaktadır (Yücel, 2013). Bu tarz aile ortamında yetişen çocuklar kendini değersiz hissetme, suçluluk, bağımlılık, saldırganlık, sorunlu davranışlar, depresif tutumlar gibi istenmeyen durumlarla karşı karşıya gelebilmektedir (Dursun, 2010).

2.3.3.3. Yaş

Yaş, en basit haliyle doğumdan bu yana geçen zamanın ölçüsü olarak ifade edilmektedir (Hughes ve Tournon, 2021). Bireyler hayatları boyunca pek çok gelişim evresinden geçmektedir. Yaş faktörünün kuşaklar arası iletişimde birçok farklılığa sebep olduğu, bireyleri psikolojik ve fiziksel açılarından etkilediği yapılan çalışmalarda görülmüştür (Arabacı, 2011).

Bireyler yaşa göre belirli iletişim özellikleri gösterirler. Ebeveynlerin, çocukların yaş ve gelişim dönemlerine özgü özelliklerini bilmeleri, o yaş grubuyla iletişimde nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaları, onları daha iyi anlamalarını sağlayarak çocuklarıyla daha sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmalarını kolaylaştırmaktadır. Anne-babaların dil gelişimi ve iletişimin hızlı olduğu 3-6 yaş döneminde çocuklarıyla daha fazla vakit geçirme, onlarla sohbet etme gibi faaliyetlerde bulunarak çocukların iletişim becerilerine katkı sağlamaları son derece önemlidir (Meriç ve Meriç, 2020).

Yaşın kişiler arası iletişimde önemli bir etken olduğu, yaşları birbirine yakın nesillerin birbirleriyle daha kolay, daha samimi ilişkiler kurdukları ve daha fazla paylaşımda bulundukları yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine buradan hareketle kişiler arasındaki yaş farkı azaldıkça, kurulan iletişimin kalitesinin arttığı ve etkili bir iletişim haline gelebileceği bilinmektedir (Öksüzoğulları, 2013). İlk yıllarda kız ve erkek çocuklar arasında görülen sözel yetenek farklılıkları, farklı yaşlara, zamanlara ve kültürlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Farklılıklar bulunduğu genellikle kızların lehinedir (Berglund, Eriksson ve Westerlund, 2005).

Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurması noktasında, çocuğa yönelik tutumlarının yanında ebeveynlerinin yaşı, çalışma durumu ve öğrenim düzeyi gibi özelliklerin de önemli bir yere sahip olduğu ortaya konulmuştur (Berns, 1993). Ebeveynlerin yaşı, çocuklarıyla olan iletişimde çeşitli etkilere sahip olabilir. Genç ebeveynler, çağdaş eğitim yöntemlerine ve teknolojilere daha yakın olabilirken, yaşı daha büyük ebeveynler ise yaşam deneyimlerinden ve geleneksel değerlerinden yararlanabilirler. Bu farklılıklar, ebeveynlerin

iletişim tarzlarını, enerji seviyelerini ve çocuklarına sundukları desteği etkileyebilir (Saygı, 2011; Oğuz ve Kutluca, 2020).

2.3.3.4. Cinsiyet

Sosyolojide “cinsiyet” kavramı biyolojik farklılıkları ifade ederken, “toplumsal cinsiyet” kavramı ise sosyo-kültürel farklılıkları içinde barındırır. Her kültürde toplumsal cinsiyet rolleri farklı olabileceği gibi tüm toplumlarda doğumdan itibaren farklılaşmaya başladığı bilinen bir gerçektir. Anne-babaların erkek ve kız çocuklarına farklı şekilde davranmaları ile kendini gösteren bu süreç, farklı sosyalleştirme faktörlerinin dahil olmasıyla devam eder. Diğer bir anlatımla, kadın ve erkek rollerindeki bu farklılaşmalar kültürün etkisidir (Yüksel, 2014).

Kadınların ve erkeklerin farklı yetiştirilme biçimleri ve toplumun kendilerinden beklediği farklı davranış kalıpları, iletişimde cinsiyetler arası farklı tarzların oluşmasına neden olabilir (Demirel, 2019). İletişimde, kültürden kültüre ve cinsiyete göre farklılık gösteren çeşitli durumlar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda kadın ve erkeklerin iletişim şekillerinde birtakım farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. İletişimde cinsiyete yönelik farklılıklarının olması, anlaşmazlıklara ve mesajın içeriğinde çeşitli sapma ve bozulmalara neden olabilmektedir. Aile içi iletişimde cinsiyete bağlı farklılıkları ortaya koymayı amaçlayan çalışmalarda da iletişim biçimlerinde kadın ve erkeklerin cinsiyet kaynaklı farklılıklar yaşadığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda, her iki cinsiyet arasında, kelime kullanımı, konuşma konuları ve süresi, gramer yapısı, konuşmayı yönetme, konuşma için sıra bekleme, açıklık ve espri yapabilme gibi durumlarda iletişimsel farklılıkların bulunduğu görülmüştür. Aynı konuşma şekilleri cinsiyete göre farklı işlevler görebileceği ve anlamlara gelebileceği için, cinsiyetler arası iletişim kopukluğu olması da beklenen bir durumdur (Akt. Arabacı, 2011).

Ebeveynler çocukların ilk rol modelleridir. Çocuklar ebeveynlerine bakarak o cinsiyete ait rolleri ve hangi davranış kalıplarını öğreneceğine dair ipuçlarını yakalar. Aynı şekilde ebeveynin cinsiyeti çocuğun kendi cinsiyet kimliğini oluşturmasında yol göstericidir (Odenweller, 2013).

Ebeveynlerin cinsiyeti, çocuklarla kurulan iletişim tarzını etkiler. Ebeveynlerin bebekleriyle kurmuş oldukları ilişkilerin, nitelik bakımından farklılıkları bulunmaktadır. Bebeklerin bakımı ile annelerin babalara oranla daha fazla ilgilenmelerinin yanında bebekleriyle daha sakin bir etkileşime girerek daha fazla konuştukları, babaların ise çoğunlukla bebeği tutma, oyalama, oyun oynama gibi durumlarda ilişkilerde bulundukları görülmüştür (Yavuzer, 2016). Tüm bu

durumlardan hareketle ebeveynlerin cinsiyetinin çocukla kurulan iletişimde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.3.3.5. Öğrenim durumu ve gelir düzeyi

Ebeveynlerin eğitim konusundaki yeterlilikleri ve bilgi birikimlerine göre çocuklarına fayda sağlayabildikleri, çocukla geçirilen süreyi daha bilinçli, kaliteli, verimli ve doyurucu kullanabildikleri bilinmektedir. Bu durum, ebeveynin ve çocuğun kendilerini ifade etmelerine teşvik etmektedir. Öğrenim düzeyi, ebeveynlerin çocuğun bakımı, eğitimi, gelişimi ve çocuğuyla iletişimi noktalarında kendilerini geliştirmelerine ve yetiştirmelerine fayda sağlamaktadır (Can-Yaşar ve Aral, 2011). Ebeveynlerin öğrenim düzeyinin yükselmesi sözü edilen tüm bu konularda bilgilenmelerine yaramaktadır. Çocuğun gelişim aşamalarının farkında olunması, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümelerinde ve aynı zamanda sağlıklı anne-baba tutumları gösterilmesi konusunda da destek olmaktadır (Öztürk, 2009).

Sosyolojik değişimin kadın statüsüne ve aile tipine etkilerinin araştırıldığı çalışmada, kadının öğrenim düzeyinin artmasıyla aile içi ilişkilerinde pozitif hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Fazlıoğlu, 1992). Ailenin toplumdaki yerinin çocuğun eğitime etkisinin gözlemlendiği çalışmada, anne-babaların öğrenim düzeyi arttıkça, çocuğun eğitim alanındaki başarısı ve sınıfını direkt olarak geçme şansının arttığı, anne-babaların öğrenim düzeyleri düştükçe çocuğun okul ortamındaki başarısının da düştüğü sonucuna ulaşılmıştır (Gülmez, 1988). Yine yapılan birçok çalışmada öğrenim düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı ilişki kuramadıkları, bu sebeple de saldırgan bireyler yetiştirdikleri vurgulanmaktadır (Gürsoy ve Coşkun, 2006).

Öğrenim düzeyi arttıkça bireylerin daha geniş kapsamlı düşünme ve daha çok şey bilme imkânı artacağından, daha sağlıklı ve kolay akıl yürüterek bunun sonucunda da olayları daha iyi değerlendirebileceklerdir. İletişim sürecinin kaynak ve hedef unsurları açısından öğrenim düzeyinin yüksek olması, başta mesajın ortaya çıkmasında, sonra ulaştırılmasında, daha sonra ise geri bildirim gibi iletişim sürecinin tüm basamaklarında fayda sağlamaktadır. Aynı şekilde öğrenim düzeyi iyi seviyede olan bireyler öğrenim düzeyi düşük seviyede olan bireylere oranla bilgi akışını daha kolay içselleştirebilmektedir. Bu durum ise öğrenim seviyesi daha yüksek bireylerin diğerlerine göre daha fazla bilgi edinmesine ve bilgi sahibi olduğu konularda da karşılarındaki bireyleri daha kolay ve rahat bir şekilde etkileyebilmesine olanak sağlamaktadır (Işık, 2014).

Ebeveynin öğrenim düzeyinin pek çok açıdan çocuğu etkilediği bilinmektedir. Öğrenim düzeyi iyi seviyede olan ebeveynlerin, çocuğa çok daha fazla destek olması, çocuk bakımı ve yetiştirme konusunda daha bilinçli ve bilgili olması ve bunu çocuğa yansıtması, demokratik tutumu benimsemiş olması, çocuğun ailesini ve ortamını pozitif yorumlamasını sağlamaktadır. Öğrenim düzeyi azaldıkça çocuk gelişimi ile ilgili daha az bilgiye sahip olunması çocuk bakımı ve sergilemiş olduğu ebeveyn tutumlarını da etkilemekte olup baskıcı-otoriter tutumları kullanmasına yol açmaktadır. Öğrenim düzeyi düşük olan ebeveynlerin koruyucu ve otoriter tutumları benimsemiş olmaları geleneksel çocuk yetiştirme tarzlarına sıkı sıkıya bağlı olmalarından kaynaklanabilmektedir (Gürsoy ve Coşkun, 2006).

Aile ortamının yaşam kalitesi; aile bireylerinin gereksinimlerinin tam ve zamanında karşılanması, aile üyelerinin benimsediği hedeflere sahip olma, bir aile olarak birlikte yaşama ve tüm bunlara ulaşma şeklinde ifade edilebilir (Aydiner-Boylu ve Terzioğlu, 2008). Bu anlamda, gelir düzeyi, yaşam kalitesinin en önemli göstergesidir. Gelir düzeyi; aile üyelerinin ihtiyaçlarını giderme seviyelerini belirlemenin yanında, sağlık, konut, serbest zaman aktiviteleri, sosyal etkileşim, genel hayat şartları ile de doğrudan ilişkilidir. Özellikle gelir düzeyi düşük olan ailelerde, sosyal yaşantıları dikkate alındığında, gecekondulu tarzı konutlarda elverişsiz şartlarda hayatlarını idame ettirmeleri, kendi evlerinin olmaması, bireyin yaşamını kolaylaştıran eşyalarının olmaması, herhangi bir menkul ya da gayrimenkule sahip olmamaları, sosyal güvencelerinin bulunmaması, subjektif yaşam göstergeleri bakımından incelendiğinde, mevcut koşullardan dolayı mutsuz olmaları, yaşamlarından memnun olmamaları gibi sonuçların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Aydiner-Boylu ve Terzioğlu, 2008).

Yapılan çalışmalarda, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ya da parçalanmış ailelerden gelen çocuklarda daha çok sorunlu davranışlar gözlenmiş olup bu tür çocukların daha fazla stres ve kaygı yaşadıkları belirlenmiştir (Özdal ve Aral, 2005). Birçok çalışma, ebeveynin sosyo-ekonomik düzeyi ile çocuğun özellikle sözcüksel gelişimi açısından, sözel yetenekleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyo-ekonomik bakımdan daha iyi durumda olan ebeveynlerin, diğerlerine göre daha fazla konuşma ürettiği, daha zengin kelime dağarcığı kullandığı ve çocuklarına daha fazla soru sorduğu ortaya çıktı. Ebeveyn raporu ölçümleri durumunda, daha yüksek sosyal sınıftan gelen ebeveynlerin, çocuklarının iletişim becerilerine ilişkin daha doğru raporlar verdikleri de ileri sürülmüştür. Ebeveynlerin Sosyo ekonomik düzeyinin küçük çocukların dilini etkilediğine ve bu etkinin çocukluk döneminde kalacağına ve hatta hızlanacağına dair bazı kanıtlar mevcuttur (Berglund, Eriksson ve Westerlund, 2005).

Ebeveynlerin ekonomik zorlukları, aile bireylerine karşı yerine getirmesi gereken sorumlulukları tam olarak yapamamaları nedeniyle aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik sıkıntıların doğurmuş olduğu elverişsiz koşullar, önce çocukları etkilemekte olup aile bireylerinin ruhsal ve fiziksel hallerini de etkilemekte, aile içi geçimsizliği ve şiddete yol açmaktadır. Bunun sonucunda ise aile içi geçimsizlikler ve tartışmalara dayalı olarak boşanma vb. durumlar meydana gelmektedir (Bayraktutan, 2005).

2.3.3.6. Aile yapısı

Aile, duygusal bağlar üzerine kurulu, başkalarına aktarılamayan bir dayanışma ve yaşamsal özelliklere sahip, toplumun en küçük yapı taşı olan sınırlı bir grup olarak tanımlanabilir (Armağan ve Armağan, 1988; Bulut-Serin ve Öztürk, 2007). Bireyler sosyal normlar çerçevesinde tarih boyunca bir aile oluşturma amacı taşımışlardır. Bu durum aileyi toplumun yapı taşı durumuna getirmiştir. Sağlıklı aileler, sağlıklı toplumları oluşturmaktadır. Aile içinde yaşanmaya başlanan dengesizlikler, işlevsel ve yapısal bozukluklar, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında da dengesizliklere yol açmaktadır. Söz konusu durumlar zamanla aile yapısında da değişikliklere sebep olmaktadır (Öztürk, 2006).

Toplumda yaşanan değişmelerle birlikte aile yapılarında da zamanla değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim sonucunda çekirdek ve geniş aile tipleri ortaya çıkmıştır. Çocuk ve anne babasının oluşturduğu aile yapısı çekirdek aileyi oluşturmaktadır. İçinde birden fazla kuşağı barındıran ve daha kalabalık olan aile tipi ise geniş aileyi tanımlamaktadır. Çocuğun kişilik temellerinin atıldığı aile kurumu sosyalleşme sürecinin başladığı ilk yer olması açısından da son derece önemlidir. Aile yapısı, ebeveyne ait özellikler ve ebeveynleriyle olan ilişkiler, çocuğun aile ortamını pozitif ya da negatif yönde değerlendirmesinde etkili olmaktadır. Anne ve babanın yanı sıra dede, büyükanne vb. ebeveynlerle beraber yaşanması, kuşak çatışması başta olmak üzere tutum farklılıkları, üretim biçimleri, tüketim alışkanlıkları gibi nedenlerden dolayı aile ortamında gerginlik yaşanmasına ya da bu durumun tam tersi olarak da bu ebeveynlerin ortamı yumuşatıcı ve sakinleştiren konumda olmalarına neden olabilmektedir. Büyük anne ve babaların diğer üyelere karşı davranışları ve onlarla ilişkileri, o ailedeki iletişimin olumlu veya olumsuz olduğunun belirlenmesinin zeminini oluşturmaktadır (Gürsoy ve Coşkun, 2006).

Aile yapısını olumsuz etkileyen faktörlerden biri de ayrılıktır. Ebeveynin kısa süreliğine evden ayrılması durumuna geçici ayrılık denir. Çoğunlukla iş veya hastalık sebebiyle eşlerden biri evden ayrıldığında, bu durum aile ortamında gerginlik yaratarak aile içi ilişkilerin bozulmasına

neden olabilmektedir. Aile üyelerinin önce ayrılığa sonra bir arada olmaya uyum sağlamaları gerekir. Kız ve erkek çocuklar, bu durumdan aynı şekilde zarar görebilmektedir. Ayrılığın süresi uzadıkça çocuklar üzerindeki kötü etkisi de artmaktadır. (Bulut-Serin ve Öztürk, 2007; Çağdaş ve Şahin-Seçer, 2006).

Çocuğun yaşamındaki en zor anlardan biri de anne veya babasından birinin ölümüdür. Ölüm aileye çok ciddi zararlar veren ve ailenin bölünmesine yol açan dış bir etkidir. Aile üyelerinin kontrolleri dışında meydana gelen bireyin yaşamının son bulması şeklinde ifade edilmektedir. Ölüm, aile birliğinde son derece ciddi ve kalıcı hasarlara yol açmaktadır. Çocuk ebeveynlerine sadece duygusal bakımdan değil maddi yönden de bağımlıdır. Bu nedenle anne ya da babasının ölümünden sonra yaşadığı sıkıntılar çocuğa olumsuz yönde etki edebilmektedir (Üreyen ve Ünal, 2022).

Aile yapısı içindeki bir diğer sosyal sorun boşanmadır. Boşanma sosyal, psikolojik ve hukuki tarafları olan bir süreci ifade etmekte olup kanunlara dayalı olarak başlamış olan evliliğin, varsa çocukların hakları ayrı tutulmak üzere mahkeme kararıyla sona ermesi ve kişilerin başka insanlarla yeniden evlenebilmesine olanak tanıyan hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996). Aile bütünlüğünün bozulması, taraf olan ebeveynleri etkilese de söz konusu durumdan en çok etkilenen taraf çocuklar olabilmektedir. Aileler ayrı kalma, boşanma, ölüm gibi farklı türlerde parçalanırken her parçalanma durumunda ötekilerden bambaşka sonuçlarla karşılaşabilmektedir. Parçalanma şekli, nedeni ve gerçekleştiği zamana göre aileye etkisi değişmektedir. Çocuk, yaşanan sorunlardan dolayı aile desteğinden tam olarak yararlanamadığı için birçok gelişim alanı bu durumdan olumsuz yönde etkilenir. Ailenin parçalanması durumunda, çocuğun akademik başarısı ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilenmektedir (Şentürk, 2006). Çocuk her iki ebeveynin de sevgisine, ilgisine, şefkatine muhtaçtır. Çocuğun kişiliğinin sağlıklı bir ortamda şekillenmesi, onun zihinsel ve ruhsal bakımdan da sağlıklı bir birey haline gelmesini sağlayacaktır (Tarhan, 2004).

Sonuç olarak, alanyazında aile sistemindeki farklılıkların oluşma sebepleri şu şekilde özetlenmektedir:

-1950'lerden sonra sanayileşmede olan gelişmelerle birlikte insan gücüne olan ihtiyacın azalması ve buna bağlı olarak toplumda hareketlilik yaşanması,

-Kırsaldan kentlere olan göçlerin kent merkezlerinde ortaya çıkarmış olduğu ekonomik ve toplumsal güçlükler,

-Kitle iletişim araçlarının etkilediği alanın artması,

- Eğitim konusunda kız çocuklarının da erkek çocuklar kadar bu hizmetlerden yararlanmaya başlaması,
- Kadınların iş hayatına girmesinin giderek yükselmesi,
- Eğitim sürecinin uzamasıyla birlikte evlilik yaşının giderek yükselmesi,
- Aile planlamasının öneminin farkına varılması, öğrenilmesi ve yaşama dahil edilmesi,
- Ekonomik özgürlüğünü elde eden aile üyelerinin bireysel davranışlarının değişmesi,
- Kuşaklar arası çatışmaların yaşanması ve iletişimde yaşanan zorluklar nedeniyle aile kurumunda köklü değişikliklerin yaşanması (Özgüven, 2001).

2.3.3.7. Yaşanılan bölge ve kültür

Ebeveyn-çocuk iletişimini belirleyen önemli etkenlerden biri de ailenin içinde yaşadığı toplumdur (Dökmen, 2005). Bireyin doğduğu ve büyüdüğü yerin özellikleri, geçirdiği yaşantılar ve çevresindekilerle kurmuş olduğu ilişkiler birçok yönden gelişimine etki etmektedir (Yalçın, 2013). Bireyin zihinsel ve duygusal gelişiminde, olgunlaşma ve biyolojik büyümenin yanında davranışlara ilişkin beklentiler, kültürel değerler ve toplumdaki normlar rol oynar. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve bakımı konusunda sahip olduğu inanç ve değerler, ailenin sosyokültürel yapısından son derece etkilenmektedir. Her toplumda ebeveyn tutumları arasında yaşanan farklılıklar, kültürel değerlerin farklı olmasıyla açıklanabilir (Şanlı ve Öztürk, 2015).

Kültür, bireyin toplumun bir ferdi olması dolayısıyla öğrendiği ahlak, inanç, sanat, bilgi, gelenek, görenek, hukuk ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Kültür geçmiş nesillerden, çağdaşlardan aktarılan veya bireylerin kendileri tarafından oluşturulan görüntü, kodlama veya bunların yorumları (anlamları) da dahil olmak üzere, bir toplumun bireyleri tarafından az çok organize edilmiş, oluşturulmuş ya da öğrenilmiş deneyimlerden oluşur (Avruch, 1998; Spencer-Oatey ve Franklin, 2012). Bu bağlamda, yetişkinler tek başlarına ebeveynlik yapamazlar, bunu her zaman sosyal ve kültürel bağlamda yaparlar. Bu nedenle ebeveynler ve kültürler sıkı bir şekilde bir araya getirilmiştir. Çünkü ebeveynliğin iç içe geçmiş iki ana hedefi, hâkim kültürü nesiller boyunca başarılı bir şekilde aktarmak ve gelecek nesli mevcut kültüre etkili bir şekilde dahil etmektir. Kültür, bir grup insanın deneyimlerini işleme ve anlamlandırma yollarını içerir ve böylece çocuk yetiştirme ve çocuk gelişimiyle ilgili biliş ve uygulamalar da dahil olmak üzere çok çeşitli işlevleri şekillendirir (Bornstein, Putnick ve Lansford, 2011).

Kültürel miras ve ön yargılar, çoğu zaman iletişimin önünde engel teşkil etmektedir. Afro-Amerikalı ya da beyaz, kadın ya da erkek, genç ya da daha yaşlı vb. durumların etkili iletişim kurmanın önünde engeller oluşturduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Akt. Lunenburg, 2010). İletişimde bulunan bireylerin iletişim şekillerinde içinde bulundukları kültürün etkisiyle birtakım farklılıklar görülmektedir. Bakış açısı, değer yargıları, beden dili gibi iletişimde oldukça büyük bir öneme sahip olan pek çok faktör kültürlere göre değişebilmektedir. Sosyolojik bir olgu olarak kültür, kişilerarası ilişkilerin yürütülmesinde oldukça önemli bir yer tutar. Sözlü iletişim ve sözsüz iletişim, kültürel farklılıklara göre şekillenmektedir. Arkadaşlık, dostluk ve akrabalık ilişkileri kültürler arası değişiklikler gösterebilmektedir. Daha çok farklı kültürlerin egemen olduğu yaşam biçimlerine alışık olan bireyler, ilişkilerinde farklı değerlendirme ve yorumlamalarda bulunabilmektedir (Karaca, 2016).

Bireyler arasında kültürel farklılıklar nedeniyle, anlamların değişimi olan iletişim sekteye uğrayabilir. İletişimde kullanılan dil ve semboller, bireyin kültürel yapısına ve bilgi birikimine yönelik olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Ayrı kültürlerden gelen kaynak ve hedefin karşılıklı ilettikleri mesajların yorumlanması sırasında, bu farklılıklardan dolayı iletişim sürecinde yanlış anlaşılmalara ve bozulmalara olabilmektedir (Arabacı, 2011).

İletişimde bulunulan bireylerin kültürel farklılıklarıyla ilgili bilgi sahibi olunması iletişimin çok daha sağlıklı bir şekilde kurulmasına yol açabilir. Aynı şekilde iletişimde kültürel farklılıklar olabileceği hakkında bilgi sahibi olunması ve bunun kabul edilmesi, iletişimin nasıl kurulacağı ve yürütüleceği hakkında yol gösterici olabilir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde, nomofobi ve iletişimin, her yaştan ve her cinsiyetten oluşan gruplarda araştırma konusu yapıldığı ve özellikle nomofobiye konu edinen araştırmalara teknolojik gelişmelerin yarattığı bazı durumlara paralel olarak daha yakın tarihte odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Araştırmanın konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılmış çeşitli araştırmalara bu bölümde yer verilmiştir.

2.4.1. Nomofobi ile İlgili Araştırmalar

Kaplan Akıllı ve Gezgin (2016) tarafından 2015-2016 öğretim yılı ikinci yarısında yapılan bir çalışma, çeşitli üniversitelerin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 683 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı nomofobinin nasıl bir yaygınlık gösterdiği ve

nomofobinin etkide bulunduğu kişilerdeki davranış örüntülerinin incelenmesidir. Çalışmada Yıldırım ve Correia (2015) tarafından geliştirilen ve Yıldırım, Şumuer, Adnan ve Yıldırım (2015) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan NMP-Q veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, kullanılan ölçeğin ortalamasından elde edilen puanlar ve ölçeğin bilgiye erişememe ve iletişime geçememe gibi alt boyutlarına dayanarak, nomofobinin öğrenciler arasında yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular ayrıca, nomofobiye eğilimli bireylerin yanlarında sürekli olarak şarj aleti taşıdıklarını, günlük yaşamlarında telefonlarını sık sık kontrol ettiklerini, uyumadan önce telefonlarıyla vakit geçirdiklerini, yataırken telefonlarını kapatmadıklarını ve uyandıklarında hemen telefonlarına baktıkları ortaya koymuştur.

Sırakaya (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ön lisans okuyan öğrencilerin nomofobi düzeylerinin akıllı telefon kullanma alışkanlıklarına göre değişiminin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bir meslek yüksekokuluna devam eden ve akıllı telefona sahip 439 ön lisans öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmada, Türen, Erdem ve Kalkın (2017) tarafından güncellenen NMP-Q veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre uyanır uyanmaz telefonuna bakan, sürekli yanında şarj aleti bulunduran, gece telefonunu kapatmayan ve yatmadan önce telefonunu kontrol eden öğrencilerin nomofobi düzeyleri tüm bu durumları yapmayanlara bakılarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bununla beraber telefonu ve mobil interneti kaç yıldır kullandığı, telefonu günlük kontrol etme sayısı ve günlük mobil internette geçirilen zamandaki artışın nomofobiye artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya mecralarında zaman geçirmek ve online alışveriş yapmak maksadıyla akıllı telefon kullanımının nomofobi düzeyini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hong vd. (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışma, ebeveyn-çocuk ilişkileri bağlamında phubbing davranışlarına odaklanılmış ve ebeveynlerin cep telefonu bağımlılığı, ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocukların özsaygıları ve ergenlerin problemli cep telefonu kullanıma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma 1721 ortaöğretim öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda ebeveynlerin cep telefonu bağımlılığının yalnızca çocukların problemli cep telefonu kullanmaları ile doğrudan ilişkili olmadığını, aynı zamanda ebeveyn-çocuk ilişkisinin aracılık rolleri ile cinsiyet ve yaş kontrol edildikten sonra, çocukların özsaygısı aracılığıyla dolaylı olarak problemli cep telefonu kullanımı ile de ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Ramazanoğlu (2020) çalışmasını, 2018-2019 akademik yılında bir üniversitenin Eğitim Fakültesinde okuyan öğrencilerin nomofobi düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirmiştir. NMP-Q kullanılarak veri toplanan çalışma, 282 öğretmen adayıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, öğretmen adaylarının orta düzeyde nomofobiye sahip olduğu, nomofobi düzeylerinin yaş ve cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmadığı, okudukları bölüm ve sınıf düzeyinde anlamlı bir fark olduğu bulgulanmıştır. Çevrimiçi bağlantıyı kaybetme alt boyutunda birinci sınıfta okuyan öğretmen adaylarının diğerlerine daha fazla puan aldığı görülmüştür. Türkçe öğretmenliğinde okuyan öğrencilerin çevrimiçi bağlantıyı kaybetme sorunları yaşamazken, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin orta düzeyde çevrimiçi bağlantıyı kaybetme problemleriyle karşılaşma eğilimindeydi. Fen bilgisi öğretmenliği öğrencileri ise diğer bölümlere kıyasla daha belirgin bir şekilde bağlantıyı kaybetme problemi yaşadıkları görülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında, öğretmen adaylarının nomofobi düzeyleri genel olarak düşük bulunmuştur. Ancak, iletişim kuramama ve bilgiye erişememe alt boyutları öğretmen adaylarında belirgin bir kaygı ve endişeye sebep olmaktadır.

Ercan ve Tekin (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde Türkiye’de bir ilde görev yapan 336 beden eğitimi öğretmenin nomofobi düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara göre, erkek beden eğitimi öğretmenlerinin kadın meslektaşlarına göre daha fazla nomofobi düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır. Ayrıca, genç yaş grubundaki öğretmenlerin yaşça daha büyük olanlara kıyasla nomofobik eğilim gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, hizmet yılı uzun öğretmenlere kıyasla daha az hizmet yılına sahip olanların, nomofobi düzeylerinin çok daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Aydoğdu (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, büyük kardeşlerin nomofobi düzeylerinin 4-6 yaş arasındaki kardeşlerinin dijital oyun bağımlılıklarına etkisi ve çocukların dijital oyun bağımlılık düzeylerinde büyük kardeşlerinin dijital oyun oynama ve akıllı telefon kullanma sürelerinin etkisi olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bir üniversitesinin ön lisans bölümlerinde okuyan ve 4-6 yaş grubunda kardeşe sahip olan 157 öğrenci ve anneleri ile yürütülmüştür. Araştırma kapsamında, büyük kardeşlere NMP-Q uygulanırken, annelere de 4-6 yaş çocukları için Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği (DOBE) uygulanması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada büyük kardeşlerin nomofobi düzeylerinin 4-6 yaş arasındaki kardeşlerinin dijital oyun bağımlılıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bununla birlikte büyük kardeşlerin dijital oyun oynama ve akıllı telefon kullanma sürelerinin, 4-6 yaş arasındaki kardeşlerinin dijital oyun bağımlılıkları etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özalp vd. (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerin nomofobi düzeyi ve nomofobiye etkilemekte olan faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, İstanbul'da özel bir öğrenci yurdunda kalan 241 erkek üniversite öğrencisi ile yürütülmüştür ve NMP-Q ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların tamamında nomofobi tespit edilmiş olup telefona ayrılan zaman arttıkça aynı şekilde nomofobi düzeylerinde de artış belirlenmiştir. Yine araştırma kapsamında öğrencilerin not ortalamasının artmasıyla nomofobi düzeyinin azaldığı gözlemlenmiştir. Günde beş saatten fazla akıllı telefon kullanılması, başarı puanının 3 ün altında olması, ders dışı bitirilen kitap sayısının ayda 4 ten az olması, sosyal platformların kullanılması ve yanında powerbank ya da şarj aleti taşınmasının nomofobi puanını arttıran değişkenler olduğu bulgulanmıştır.

Özsavran ve Ayyıldız (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, üniversite öğrencilerinde okul başarısı ile nomofobi düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Türkiye'de bir devlet üniversitesin meslek yüksekokulunda öğrenimlerine devam eden, cep telefonu ve/veya akıllı telefon kullanan 349 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. NMP-Q öğrencilere yüz yüze uygulanmıştır. Araştırma sonucunda nomofobi ölçeğinin bazı alt boyutları ve toplam puan ortalamalarında akıllı telefonu uyanır uyanmaz kontrol etme ve günlük kontrol etme sıklığı, cinsiyet, şarj aletini beraberinde taşıma değişkenlerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiş olup, nomofobi ölçeğinin alt boyut ve toplam puanları ile GANO değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türen, Erdem ve Kalkın (2017) tarafından gerçekleştirilen Türkiye'de nomofobi yaygınlığı üzerine yapılan araştırmada, üniversite öğrencileri ve kamu ulaştırma sektörü çalışanları olmak üzere iki farklı grup incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre her iki grupta da yaklaşık olarak her iki kişiden birinin nomofobik oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, nomofobinin kadınlarda daha yaygın olduğu, nomofobi ile yaş arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunduğu, nomofobi ve günlük akıllı telefon kullanım süresi arasında ise anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunduğu gözlemlenmiştir.

Lin (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışma, akıllı telefon aracılı aile iletişimi bağlamında gelişmekte olan yetişkinlerde nomofobi ve phubbing ile akıllı telefon kullanımının duygusal etkileri arasındaki ilişkileri araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç kapsamında 714 genç araştırmaya dahil edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi sonuçları, nomofobinin akıllı

telefon kullanmanın duygusal faydası (yoklukta var olma) ve maliyeti (istenmeyen yükümlülük ve mahremiyet tehdidi) ile pozitif ilişkili olduğunu, phubbingin ise istenmeyen yükümlülük ve mahremiyet tehdidi ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir.

2.4.2. Ebeveyn-Çocuk İletişimi ile İlgili Araştırmalar

Dereli ve Dereli (2017) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocukların birtakım demografik özelliklerine göre değişip değişmediğinin ve bu ilişkinin çocukların psiko-sosyal gelişimlerini açıklayıp açıklamadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubu, Türkiye’de bir ilin anaokulunda öğrenim gören 4 ve 5 yaşındaki 210 çocuk oluşturmaktadır. Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu Ölçeğinin Psiko-sosyal Gözlem Alt Boyutu ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ebeveyn-çocuk ilişkilerinin çatışma ve olumlu ilişkiler boyutlarının önemli düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Bununla beraber anne ve babaların öğrenim düzeyi ve gelir düzeyinin ebeveyn-çocuk ilişkilerinde farklılıklara sebep olduğu tespit edilmiştir.

Kök ve Ünal (2018) tarafından yürütülen çalışmada, okul öncesi eğitime devam eden çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma ilişkisel tarama modelinde nicel bir araştırmadır. Araştırma Türkiye’de bir ilin merkez ilçelerinde bulunan MEB’e bağlı bağımsız anaokullarına devam eden 202 çocuğun anne ve babalarıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamında Aile Demografik Bilgi Formu ve Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin çocukları ile iletişimlerinde, annelerin çalışma durumlarına, yaşlarına, çocuklarının yaşlarına ve cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı ancak annelerin eğitim durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre; ortaokul mezunu annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde daha üst düzey öğrenim durumuna sahip ebeveynlerden daha yüksek puan aldıkları ortaya çıkmıştır. Baba-çocuk ilişkilerinin ise babaların eğitim durumlarına, yaşlarına, çocukların yaşlarına ve cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır.

Ertör, Tezel-Şahin ve Şepitci-Sarıbaş (2020) tarafından yürütülen çalışma, okul öncesi eğitimi gören çocukların ebeveynleriyle ilişkisi ile çocukların sosyal memnuniyetsizlik ve yalnızlıkları arasında bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırma, Türkiye’de bir ilde çeşitli kurumlarda okul öncesi eğitimi alan 295 çocuk ve anneleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Bağlanma Boyutu ile çocuğun kardeş sayısı arasında; Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Olumlu İlişki Boyutu ile çocuğun

doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu bulgulanmıştır. Cinsiyet değişkenine bakıldığında, erkek çocukların sosyal memnuniyetsizlik ve yalnızlık düzeyleri üzerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Güllüdere-Ülkü ve Gündoğdu (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın amacı, ebeveyn-çocuk iletişimi ile çocuk yetiştirmeye ilişkin ebeveyn tutumu arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. 55 gönüllü anne-babayla ilişkisel tarama modeli baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (ABTÖ)-A Formu, ABCİDA ve Birey Tanıtım Formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları ve ebeveyn iletişimi ile araştırmanın bağımsız değişkenleri arasında bir farklılık tespit edilmemiştir. Çocuğun doğum sırasının birinci ve ikinci sırada olması ile iletişimde dinleme ve konuşma alt boyutu ile aşırı hoşgörölü ve demokratik tutum arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda anne ve babaların daha çok demokratik tutumu benimsediğı ve orta düzeyde de aşırı hoşgörölü tutum ve baskıcı ve otoriter tutum sergilediğı, iletişim boyutlarından aldıkları puanların da ortalamanın üzerinde olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

Arabacı, Özyürek ve Gözün-Kahraman (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ve baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin birtakım değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma 232 çocuk ve babaları ile yürütölmüştür. ABCİDA ve Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğı (ÇİMÖ) veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların mizaç özellikleri ile baba-çocuk iletişimi arasında anlamlı farklılık olduğı; çocukların tepkisellik durumu, duyuşal hassasiyet ve duyuşal duyarlılık mizaç özellikleri arttığında baba-çocuk iletişiminin bütün alanlarda pozitif yönde arttığı tespit edilmiştir. Konuşma ve dinleme düzeyleri kız çocuğı olan babalarda, erkek çocuğına sahip olan babalara kıyasla daha iyi seviyede olduğı bulunmuştur. Yine çalışma sonucunda babanın öğrenim düzeyi ve çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık bulunmuşken, baba yaşına göre herhangi bir fark tespit edilmemiştir.

Noh ve Lee (2017) tarafından yürütölmüş olan çalışmada, anne-çocuk iletişimi ile okul öncesi çocukların akran yetkinliğı arasındaki ilişkiyi ego dayanıklılığı aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. 318 okul öncesi yaş grubu çocuklar ve annelerle çalışılmışlardır. Çalışmada çocukların ego dayanıklılığını hesaplamak için Çocuklar İçin Kore Kişilik Envanteri'nden alınan dört alt ölçek, Çocuk Davranış Ölçekleri'nden alınan altı alt ölçek ve Ebeveyn-Çocuk İletişim Envanteri'nden alınan üç alt ölçekten yararlanılarak verilerle toplanmıştır. Çalışma sonucunda olumlu anne-çocuk iletişimi, çocukların daha yüksek düzeyde ego dayanıklılığını

ve akran yetkinliğini yordamıştır. Ego dayanıklılığının, anne-çocuk iletişimi ile sosyal beceriler ve güvensizlik arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiğini gösterdi. Ayrıca, olumlu anne-çocuk iletişiminin, çocukların saldırganlık, asosyallik ve sinirlilik düzeylerinin daha düşük olmasını sağladığı ve bu ilişkinin aynı zamanda ego dayanıklılığı tarafından da etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Shabas (2016) çalışmasında, anaokullarına devam eden okul öncesi çağındaki çocukları olan ailelerin çocukları ile olan iletişimlerini incelemiştir. Ebeveynlerin bireysel danışmanlık ve çocuklarının psikolojik değerlendirmesine yönelik taleplerinin, zihinsel ve fiziksel sağlıklarındaki bozulma ve çeşitli çocukluk gelişim bozukluklarının daha yüksek yaygınlık oranlarıyla bağlantılı olarak dönüşümünü analiz etmektedir. Araştırma, psikolojik yardım arayan ailelerin temel sosyal ve iletişim sorunlarına odaklanmakta ve modern çocuk-ebeveyn ilişkilerinin özelliklerini açıklamaya çalışmaktadır. Çalışma sonucunda sosyal gelişimdeki önemli değişikliklerin genç ailelerdeki modern çocuk-ebeveyn ilişkilerini doğrudan etkilemekle birlikte dolaylı yollardan da etkileyebildiği, geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinin değişmesi, kültürel ve etnik değerlere verilen önemin azalması, aile içi ilişkilerin evrilen doğası, çocuklar ile ebeveynler arasındaki etkileşim üzerinde etkili olduğu, özellikle okul öncesi dönemde çocuk ve aile arasındaki iletişimde yaşanan psikolojik sorunlar, çocukların zihinsel ve fiziksel sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceğinden hareket edilmiş bu sorunun çözümünde, anaokulu düzeyinde ebeveynlerin psikolojik desteklerinin artırılması önemli bir rol oynayabileceği raporlanmıştır.

Yılmaz-Demirel ve Çoban (2023) tarafından yürütülen çalışmada, çocukları okul öncesi eğitimi alan ebeveynlerin çocukları ile ne tür sorunlar yaşadıklarını tespit etmek ve ulaşılan sorunlara binaen aile eğitimleri düzenlenerek belirlenen sorunların çözüme kavuşmasını sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmada, ABCİDA 37 anne-babaya uygulanmıştır. Ölçekten çıkan sonuçlara göre ebeveynlerin ihtiyaç duydukları alanlar tespit edilmiş olup bu doğrultuda yedi oturum şeklinde aile eğitimi verilmiştir. Verilen eğitim sonrasında ABCİDA tekrar uygulanmış olup uygulanan eğitimin etkili olup olmadığı değerlendirilmiş ve aile eğitiminin çocukları ebeveynleriyle olan iletişimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, betimsel ve ilişkisel tarama modelinde, nicel bir araştırmadır. Tarama modelleri geçmişte ve bugün de var olan durumları aynı şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırmalar için kullanılan modellerdir. Betimsel yöntemle, mevcut durum dikkatli ve tam bir biçimde tanımlanmaya çalışılmaktadır. Betimsel tarama modelleri, örnek olay taramaları ve genel tarama şeklinde iki başlık altında ele alınmaktadır. Genel tarama modelleri, evren hakkında genel bir yargıya varmak için çok sayıda elemanın oluşturduğu evren içinden alınacak bir kısım örneklem üzerinde veya evrenin tamamından elde edilecek tarama düzenlemeleridir. Genel tarama yöntemi içinde bulunan ilişkisel tarama modelinde ise iki ya da daha fazla değişken arasında, değişimin varlığının ya da derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Karasar, 2006; Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 458 kişi oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin bazı kişisel bilgilerin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3. 1- Çalışma Grubuna Ait Bazı Kişisel Bilgiler

Değişken	f	%
Katılımcı Ebeveyn	Anne	289
	Baba	169
	Toplam	458
Çocuğunun Yaşı	4	120
	5	198
	6	140
	Toplam	458
Çocuğunun Cinsiyeti	Kız	207
	Erkek	251
	Toplam	458
Katılımcının Yaşı	21-25 yaş	15
	26-30 yaş	88

	31-35 yaş	156	34,1
	36-40 yaş	139	30,3
	41 yaş ve üzeri	60	13,1
	Toplam	458	100,0
Öğrenim Durumu	İlköğretim	71	15,5
	Lise	151	33,0
	Ön lisans	66	14,4
	Lisans	137	29,9
	Lisansüstü	33	7,2
	Toplam	458	100,0
Çalışma Durumu	Çalışıyor	269	58,7
	Çalışmıyor	189	41,3
	Toplam	458	100,0
Gelir Durumu	Düşük	31	6,8
	Orta	255	55,7
	İyi	172	37,6
	Toplam	458	100,0
İkamet Yeri	Köy	24	5,2
	İlçe	108	23,6
	Şehir merkezi	326	71,2
	Toplam	458	100,0
Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresi	1 saatten az	40	8,7
	1-2 saat	203	44,3
	3-4 saat	153	33,4
	5 saat ve üzeri	62	13,5
	Toplam	458	100,0
Akıllı Telefon Kullanma Durumu*	Yalnızken	371	38,2
	Sıkılıp iyi hissetmediğinde	244	25,1
	Gün içinde sıklıkla	221	22,8
	Toplu taşıma aracında	62	6,4
	Arabada, yemekte, banyoda, uykudan önce	27	2,8
	Uyanır uyanmaz	25	2,6
	Arkadaşlarla birlikteyken	21	2,2

	Toplam	971	100,0
Akıllı Telefonu Kullanma Amacı*	Aile ve akrabayla iletişim	274	23,0
	Sosyal medyayı takip	264	22,2
	Mesajlaşma	248	20,8
	Haberleri takip	173	14,5
	Müzik dinleme	93	7,8
	Alış-veriş	66	5,5
	Oyun oynama	42	3,5
	Paylaşım yapma	31	2,6
	Toplam	1191	100,0

*Katılımcılar bu sorularda üç seçeneğe kadar işaretleyebilmişlerdir.

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi çalışma grubunun %63,1’i anne ve %36,9’u babalardan oluşmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının %26,2’si 4 yaş, %43,2’si 5 yaş ve %30,6’sı 6 yaşında ve %45,2’si kız, %54,8’i erkektir. Ebeveynlerin %34,1’i 31-35 yaş ve %30,3’ü 36-40 yaş aralığında; %33’ü lise ve %29,9’u lisans mezunudur. Ebeveynlerin %58,7’si bir işte çalışmakta, %55,7’sinin aile geliri orta düzeyde, %71,2’si şehir merkezinde yaşamaktadır. Ebeveynlerin %44,3’ü akıllı telefonunu günde 1-2 saat ve %33,4’ü günde 3-4 saat kullanmaktadır. Ebeveynler akıllı telefonlarını %38,2 yalnızken, %25,1 sıkılıp iyi hissetmediğinde ve %22,8 gün içinde sıklıkla kullandıkları; %23 aile ve akrabalarıyla iletişim, %22,2 sosyal medyayı takip ve %20,8 mesajlaşma amaçlı kullanmaktadırlar.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu kısımda, mevcut araştırmada verilerin toplanması maksadıyla kullanılmış olan ölçme araçlarına ilişkin bilgiler ve ölçeklerin güvenirlik katsayılarına ait bilgilere yer verilmiştir.

Nomofobi Ölçeği: Yıldırım ve Correia (2015) tarafından geliştirilen Nomofobi Ölçeği’nin (NMP-Q) Türkçe uyarlaması, Yıldırım, Şumuer, Adnan ve Yıldırım (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 20 maddeden oluşmakta olup her madde 1 ile 7 arasında Likert tipi bir ölçekte değerlendirilir (1=kesinlikle katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum). Bu puanlar toplanarak, bireyin nomofobi düzeyi belirlenir. Puan aralıkları şu şekildedir: 20-140 puan arasında değişen puanlar, yüksek puanlar nomofobi düzeyinin arttığını gösterir. Belirli aralıklarda nomofobi düzeyi şu şekilde değerlendirilir: 20 puan = nomofobi yok, 21-60 puan = hafif düzeyde nomofobi, 61-100 puan = orta düzeyde nomofobi, 101-140 puan = aşırı düzeyde nomofobi şeklinde ele alınmaktadır.

NMP-Q'nun dört alt boyutu vardır:

- Bilgiye Erişememe (1-4. maddeler)
- Rahatlıktan Feragat Etme (5-9. maddeler)
- İletişim Kuramama (10-15. maddeler)
- Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme (16-20. maddeler)

Ölçeğin güvenirliği orijinal çalışmada Cronbach Alpha değeri 0,95 olarak bulunmuş, alt boyutlarda ise sırasıyla 0,83; 0,81; 0,94; 0,87 olarak hesaplanmıştır (Yıldırım ve Correia, 2015). Türkçe uyarlamasında ise toplam ve alt boyut ölçek için güvenirlik katsayısı sırasıyla 0,92; 0,94; 0,91; 0,90 ve 0,74 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, NMP-Q'nun Türkçe versiyonunun nomofobiye ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Yıldırım vd., 2016).

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABCİDA): Arabacı (2011) tarafından geliştirilen ABCİDA ölçeği, 48-72 aylık çocuklara sahip anne-babaların çocuklarıyla iletişimlerini değerlendirmek amacıyla kullanılan bir araçtır. Ölçek, toplam 37 madde ve beş alt boyut içermektedir: Ölçek, “Konuşma” (8 madde), “Dinleme” (6 madde), “Mesaj” (8 madde), “Sözsüz İletişim” (6 madde) ve “Empati” (9 madde) alt boyutlarını içermektedir. Her bir madde beşli Likert tipinde değerlendirmeye göre, “Hiçbir zaman” (1) ve “Her zaman” (5) arasında puanlanmaktadır. Bazı alt boyutlarda, iletişimde olumsuz durumları ifade eden maddeler ters olarak kodlanmaktadır.

Ölçeğin alt boyutları için iç tutarlılık katsayıları; “Konuşma” alt boyutu için 0,67, “Dinleme” alt boyutu için 0,70, “Mesaj” için alt boyutu için 0,60, “Sözsüz İletişim” alt boyutu için 0,56 ve “Empati” alt boyutu için 0,73 olarak belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenirliği için ise alt boyutlar; “Konuşma” alt boyutu için 0,93, “Dinleme” alt boyutu için 0,96, “Mesaj” alt boyutu için 0,98, “Sözsüz İletişim” alt boyutu için 0,95 ve “Empati” alt boyutu için 0,96 korelasyon değerlerine sahiptir. Ölçekte toplam bir puan bulunmamaktadır. Anne-babaların doldurdıkları formlar üzerinden yapılan değerlendirmede, her bir alt boyut için alınan yüksek puan, ilgili alt boyut için iletişimin olumlu gerçekleştiğini gösterirken, alt boyutlardaki düşük puanlar ise iletişimin o alt boyut için yetersiz olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Arabacı, 2011).

Kişisel Bilgi Formu: İlgili formda çalışmaya dahil olan ebeveynlerin cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu, yaşadıkları bölge, akıllı telefonu günlük kullanma

süresi, kullanma durumu, kullanım amaçları ve çocukların yaşlarına ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır.

Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA'nın Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3. 2- Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA Alt Ölçekleri Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları

NOMOFOBİ ÖLÇEĞİ	A
Bilgiye Erişememe	0,84
Rahatlıktan Feragat Etme	0,80
İletişim Kuramama	0,90
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	0,90
Toplam	0,92
ABCİDA	A
Konuşma	0,79
Dinleme	0,76
Mesaj	0,70
Sözsüz İletişim	0,65
Empati	0,73
Toplam	0,90

Tablo 3.2'de görüldüğü gibi ABCİDA “Sözsüz İletişim” alt boyutunun orta/kabul edilebilir düzeyde güvenilir ($\alpha=0,65$) olması dışında her iki ölçek toplam ve alt boyutlarının güvenilirliği yüksek ($\alpha=0,70-0,92$ arasında) bulunmuştur.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmada, verilerin toplanması için ilgili kurumlardan gerekli etik ve resmi izinlerin alınmasından sonra alınan resmi yazılarla birlikte okul öncesi eğitim kurumları araştırmacı tarafından bizzat ziyaret edilmiş olup, yöneticiler ve öğretmenler çalışmanın amacı hakkında

bilgilendirilmiştir. Araştırmada yer almaya gönüllü olan ebeveynlere veri toplama araçları sınıf öğretmenleri aracılığıyla ve dijital platformlar üzerinden çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır. Bu doğrultuda, veri toplama araçları olan “Nomofobi Ölçeği”, “ABÇİDA” ve “Kişisel Bilgi Formu” çevrimiçi form formatına dönüştürülerek uygulanmıştır. Çalışmada, 458 kişiden veri toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda ulaşılan veriler, SPSS Statistics paket programından yararlanılarak analizi yapılmıştır. Verilerin analizinden önce ölçek puanlarının normallik dağılımı Kolmogorov-Smirnov Testi, Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerlerine, ayrıca histogram ve Q-Q plot grafiklerine göre incelenmiştir. Tablo 3.3’te ölçek puanları normallik dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 3. 3- Nomofobi Ölçeği ve ABÇİDA Puanları Normallik Dağılımı

Kolmogorov-Smirnov								
Nomofobi Ölçeği	İstatistik	df	Sig.	Skewness	Kurtosis	Varyasyon Katsayısı	Histogram	Detrended Q-Q
Bilgiye Erişememe	0,102	458	0,000	3,60	3,46	0,46	Normal	Normal
Rahatlıktan Feragat Etme	0,123	458	0,000	6,66	0,47	0,48	-	Normal
İletişim Kuramama	0,082	458	0,000	1,38	4,07	0,37	Normal	Normal
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	0,219	458	0,000	13,59	10,27	0,57	-	-
Toplam	0,075	458	0,000	5,26	1,57	0,35	Normal	Normal
ABÇİDA								
Konuşma	0,096	458	0,000	7,44	4,17	0,11	Normal	Normal
Dinleme	0,141	458	0,000	7,28	0,54	0,10	Normal	Normal
Mesaj	0,156	458	0,000	4,28	2,51	0,14	Normal	Normal
Sözsüz İletişim	0,127	458	0,000	3,94	3,61	0,10	Normal	Normal
Empati	0,069	458	0,000	4,69	1,74	0,13	Normal	Normal
Toplam	0,096	458	0,000	7,59	3,73	0,09	Normal	Normal

Tablo 3.3 incelendiğinde, Nomofobi Ölçeği ölçek puanları Kolmogorov Smirnov testi anlamlılık değeri 0,05'in altında, İletişim Kuramama alt boyutu dışındaki alt boyutların çarpıklık değerleri +2'nin üzerinde, ölçek toplam ve Rahatlıktan Feragat Etme alt boyutu dışındaki alt boyutların basıklık değerleri +2'nin üzerinde iken histogram grafiklerinde Rahatlıktan Feragat Etme ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyutlarında, Q-Q plot grafiklerinde ise Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyutlarında dağılımın normal olmadığı; tüm puanların varyasyon katsayılarının ise 0,3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. ABCİDA toplam ve alt boyutlarında varyasyon katsayıları 0,3'ten küçük, histogram ve Q-Q plot grafiklerinin normal dağılımı uygun olması ve böylece normallik varsayımı için incelenen beş kriterden en az üçünün karşılandığı görülmektedir. Sonuç olarak Nomofobi Ölçek puanlarının normal dağılıma uygun olmadığı, ABCİDA puanlarının ise normal dağılım gösterdiğine karar verilmiştir (Uysal ve Kılıç, 2022).

Buna göre verilerin analizinde kişisel değişkenlerin frekans ve yüzdeleri alınmış, çoklu cevaplı iki soru için çoklu değerlendirme yapılmıştır. Ölçek puanlarının betimsel istatistikleri yapılmıştır. Kişisel değişkenler ve ölçek puanları arasındaki farkın incelenmesinde standart sapma ve ortalama değerleri verilmiş, kişisel değişkenler ve Nomofobi Ölçeği puanları arasındaki farkın incelenmesinde non parametrik testlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri, ABCİDA puanları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik testlerden Bağımsız Örneklem t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Çoklu cevap istenen sorularla ebeveynlerin nomofobi düzeyi oranları çapraz tablolar halinde verilmiştir. Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman Brown Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Anlamlılık değeri olarak 0,05 alınmış, sonuçların anlamlı çıkması halinde ise farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla Nomofobi Ölçeği için Mann Whitney U testinden, ANOVA testi uygulanan verilerde Levene Testi ile incelenen varyansların homojen dağıldığı görüldüğünden çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni testinden yararlanılmıştır (Büyüköztürk, 2002).

4. BULGULAR

Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeylerini etkileyen faktörler ve nomofobinin ebeveyn-çocuk iletişimine etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda cevabı aranan alt problemlere yönelik bulgular bu bölümde yer almaktadır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 1- Ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği Puanları Betimsel Analiz Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	N	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Bilgiye Erişememe	458	4,00	28,00	12,84	6,01
Rahatlıktan Feragat Etme	458	5,00	35,00	13,94	6,71
İletişim Kuramama	458	6,00	42,00	23,79	9,03
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	458	5,00	35,00	10,70	6,10
Toplam	458	20,00	140,00	61,29	22,05

Tablo 4.1’de, ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği toplam puan ortalamalarının 61,29 olduğu ve ölçek puanları değerlendirme kriterlerine göre (61-100 puan=orta düzeyde nomofobi) orta düzeyde nomofobiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Alt boyutlar bazında incelendiğinde ise en düşük ve en yüksek puan ortalamaları ile madde sayılarına göre değerlendirildiğinde ebeveynlerin en yüksek ortalama puanı İletişim Kuramama alt boyutunda aldıkları (23,79), bunu Rahatlıktan Feragat Etme (13,94), Bilgiye Erişememe (12,84) ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme (10,70) alt boyut ortalama puanlarının izlediği söylenebilir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 2- Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Mann Whitney U Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Cinsiyet	n	Ort.	S	U	p
Bilgiye Erişememe	Kadın	289	12,43	5,98	21662,00	0,043*
	Erkek	169	13,54	6,03		
Rahatlıktan Feragat Etme	Kadın	289	13,68	6,53	23006,50	0,300

	Erkek	169	14,40	7,00		
İletişim Kuramama	Kadın	289	23,69	8,94	24176,00	0,858
	Erkek	169	23,97	9,21		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	Kadın	289	9,95	5,18	21181,50	0,016*
	Erkek	169	12,00	7,24		
Toplam	Kadın	289	59,76	20,22	22397,00	0,139
	Erkek	169	63,91	24,71		

*p<0,05

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin cinsiyetine göre Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Erkeklerin her iki alt boyut puanı (13,54; 12,00) kadınların puanından (12,43; 9,95) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Cinsiyete göre Nomofobi Ölçeği Rahatlıktan Feragat Etme ve İletişim Kuramama alt boyutları ile toplam puanları incelendiğinde anlamlı bir farka ulaşılmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 3- Ebeveynlerin Yaşına Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Yaş	n	Ort.	S	X²	p
Bilgiye Erişememe	21-25 yaş	15	12,33	6,27	0,417	0,981
	26-30 yaş	88	13,01	5,76		
	31-35 yaş	156	12,99	6,10		
	36-40 yaş	139	12,74	6,21		
	41 yaş ve üzeri	60	12,58	5,80		
Rahatlıktan Feragat Etme	21-25 yaş	15	14,86	6,66	2,911	0,573
	26-30 yaş	88	14,56	6,69		
	31-35 yaş	156	14,14	6,69		
	36-40 yaş	139	13,48	6,88		
	41 yaş ve üzeri	60	13,36	6,50		
İletişim Kuramama	21-25 yaş	15	25,53	9,45	3,645	0,456

	26-30 yaş	88	25,09	8,87		
	31-35 yaş	156	23,14	9,07		
	36-40 yaş	139	23,51	9,12		
	41 yaş ve üzeri	60	23,80	8,91		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	21-25 yaş	15	11,73	5,65	4,527	0,339
	26-30 yaş	88	11,03	5,78		
	31-35 yaş	156	10,11	5,86		
	36-40 yaş	139	10,93	6,68		
	41 yaş ve üzeri	60	11,00	5,93		
Toplam	21-25 yaş	15	64,46	19,64	3,061	0,548
	26-30 yaş	88	63,70	20,62		
	31-35 yaş	156	60,39	22,18		
	36-40 yaş	139	60,67	23,80		
	41 yaş ve üzeri	60	60,75	20,37		

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin yaşına göre Nomofobi Ölçeği puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4. 4- Ebeveynlerin Öğrenim Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Öğrenim Durumu	N	Ort.	S	X^2	p
Bilgiye Erişememe	İlköğretim	71	10,50	5,28	46,377	0,000* Fark: Lisans ve lisansüstü > İlköğretim, lise, ön lisans
	Lise	151	11,50	5,39		
	Ön lisans	66	12,07	5,78		
	Lisans	137	15,07	6,30		
	Lisansüstü	33	16,27	5,22		
Rahatlıktan Feragat Etme	İlköğretim	71	11,95	5,47	36,444	0,000*
	Lise	151	13,28	6,89		

	Ön lisans	66	12,31	6,17	Fark: Lisans ve lisansüstü>İlköğretim, lise, ön lisans; Lisansüstü>Lisans	
	Lisans	137	15,16	6,24		
	Lisansüstü	33	19,48	7,62		
İletişim Kuramama	İlköğretim	71	23,22	9,57	3,133	0,536
	Lise	151	23,92	8,58		
	Ön lisans	66	22,30	8,86		
	Lisans	137	24,41	9,32		
	Lisansüstü	33	24,84	9,10		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	İlköğretim	71	9,61	4,12	13,476	0,009*
	Lise	151	10,09	5,70	Fark: Lisansüstü>İlköğretim, lise, ön lisans, lisans	
	Ön lisans	66	9,57	5,22		
	Lisans	137	11,56	6,66		
	Lisansüstü	33	14,54	8,50		
Toplam	İlköğretim	71	55,30	17,63	27,363	0,000*
	Lise	151	58,81	21,10	Fark: Lisans ve lisansüstü >İlköğretim, lise, ön lisans	
	Ön lisans	66	56,27	20,76		
	Lisans	137	66,21	22,76		
	Lisansüstü	33	75,15	25,22		

*p<0,05

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin öğrenim durumuna göre Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe, Rahatlıktan Feragat Etme, Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt ölçekleri ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farkın kaynağına bakıldığında, lisans ve lisansüstü mezunlarının Bilgiye Erişememe alt boyutu puanı ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının puanından yüksek bulunmuştur. Lisans ve lisansüstü mezunlarının Rahatlıktan Feragat Etme alt boyut puanları ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının puanından; lisansüstü mezunlarının puanı lisans mezunlarının puanından yüksek bulunmuştur. Lisansüstü mezunlarının Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut puanları ilköğretim, lise, ön lisans ve lisans mezunlarının puanından yüksek bulunmuştur. Lisans ve lisansüstü mezunlarının Nomofobi Ölçeği toplam puanları ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının puanından yüksek bulunmuştur. Öğrenim durumuna göre Nomofobi Ölçeği İletişim Kuramama alt boyut puanlarında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 5- Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Mann Whitney U Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Çalışma Durumu	n	Ort.	S	U	p
Bilgiye Erişememe	Çalışıyor	269	13,44	6,13	21905,50	0,012*
	Çalışmıyor	189	11,98	5,75		
Rahatlıktan Feragat Etme	Çalışıyor	269	14,04	6,77	24963,00	0,742
	Çalışmıyor	189	13,81	6,64		
İletişim Kuramama	Çalışıyor	269	23,53	9,14	24366,00	0,449
	Çalışmıyor	189	24,15	8,89		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	Çalışıyor	269	11,24	6,72	23688,50	0,208
	Çalışmıyor	189	9,94	5,00		
Toplam	Çalışıyor	269	62,27	23,31	24326,50	0,443
	Çalışmıyor	189	59,89	20,09		

*p<0,05

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere, ebeveynlerin çalışma durumu dikkate alındığında Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe alt ölçek puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir (p<0,05). Bir işte çalışanların Bilgiye Erişememe alt boyut puanı (13,44) çalışmayanların puanından (11,98) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Çalışma durumuna göre Nomofobi Ölçeği Rahatlıktan Feragat Etme, İletişim Kuramama ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyutları ile toplam puanları arasında ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

Tablo 4. 6- Ebeveynlerin Gelir Durumuna Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Gelir Durumu	n	Ort.	S	X ²	p
Bilgiye Erişememe	Düşük	31	10,09	5,44	8,005	0,018*
	Orta	255	13,22	6,04		
	İyi	172	12,77	5,97		
	Düşük	31	11,87	6,54	4,552	0,103

Rahatlıktan Feragat Etme	Orta	255	14,21	6,64		
	İyi	172	13,93	6,83		
İletişim Kuramama	Düşük	31	20,64	8,75	4,762	0,092
	Orta	255	24,14	8,91		
	İyi	172	23,84	9,21		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	Düşük	31	9,12	4,38	2,170	0,338
	Orta	255	10,89	6,00		
	İyi	172	10,72	6,48		
Toplam	Düşük	31	51,74	18,53	6,968	0,031*
	Orta	255	62,46	21,91		
	İyi	172	61,28	22,53		

*p<0,05

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, ebeveynlerin gelir durumuna göre Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe alt ölçeği ve toplam puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (p<0,05). Farkın kaynağına bakıldığında aile geliri orta ve iyi olanların Bilgiye Erişememe alt boyut ve toplam puanları aile geliri düşük olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Gelir durumuna göre Nomofobi Ölçeği Rahatlıktan Feragat Etme, İletişim Kuramama ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

Tablo 4. 7- Ebeveynlerin İkamet Yerine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	İkamet Yeri	n	Ort.	S	X²	p
Bilgiye Erişememe	Köy	24	13,70	6,75	2,029	0,362
	İlçe	108	13,38	5,70		
	Şehir merkezi	326	12,60	6,06		
Rahatlıktan Feragat Etme	Köy	24	15,00	6,73	1,017	0,601
	İlçe	108	14,07	7,21		
	Şehir merkezi	326	13,82	6,55		
İletişim Kuramama	Köy	24	26,37	9,26	6,478	0,039*
	İlçe	108	25,19	8,94		

	Şehir merkezi	326	23,14	8,99	Fark: İlçe>Şehir merkezi	
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	Köy	24	12,00	7,28	6,765	0,034*
	İlçe	108	11,90	6,58	Fark: İlçe>Şehir merkezi	
	Şehir merkezi	326	10,21	5,78		
Toplam	Köy	24	67,08	21,93	6,367	0,041*
	İlçe	108	64,56	22,81	Fark: İlçe>Şehir merkezi	
	Şehir merkezi	326	59,78	21,68		

*p<0,05

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi, ebeveynlerin ikamet yerine göre Nomofobi Ölçeği İletişim Kuramama ve Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyutları ile toplam puanları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farkın kaynağına bakıldığında ilçede oturanların İletişim Kuramama ve Çevrimiçi Bağlantıya Kaybetme alt boyutları ile Nomofobi Ölçeği toplam puanları şehirde oturanların puanlarından daha yüksek bulunmuştur. İkamet yerine göre Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe ve Rahatlıktan Feragat Etme alt boyut puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 8- Ebeveynlerin Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresine Göre Nomofobi Ölçeği Puanları Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği	Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresi	n	Ort.	S	X ²	P
Bilgiye Erişememe	1 saatten az	40	9,10	5,08	32,072	0,000*
	1-2 saat	203	12,01	5,26	Fark: 1-2 s.,3-4 s., 5 s. ve üzeri >1 saatten az; 3-4 s., 5 s. ve üzeri >1-2 s.	
	3-4 saat	153	14,18	6,10		
	5 saat ve üzeri	62	14,66	7,13		
Rahatlıktan Feragat Etme	1 saatten az	40	10,02	5,51	23,031	0,000*
	1-2 saat	203	13,57	6,20		

	3-4 saat	153	14,62	6,81	Fark: 1-2 s.,3-4 s., 5 s. ve üzeri >1 saatten az; 5 s. ve üzeri >1-2 s.	
	5 saat ve üzeri	62	16,03	7,69		
İletişim Kuramama	1 saatten az	40	20,75	9,92	4,876	0,181
	1-2 saat	203	23,85	8,37		
	3-4 saat	153	24,03	9,19		
	5 saat ve üzeri	62	24,96	9,92		
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	1 saatten az	40	8,35	4,14	11,457	0,009*
	1-2 saat	203	10,15	4,95	Fark: 1-2 s.,3-4 s., 5 s. ve üzeri >1 saatten az; 5 s. ve üzeri >1-2 s.	
	3-4 saat	153	11,21	6,74		
	5 saat ve üzeri	62	12,80	7,96		
Toplam	1 saatten az	40	48,22	19,61	20,330	0,000*
	1-2 saat	203	59,60	18,83	Fark: 1-2 s.,3-4 s., 5 s. ve üzeri >1 saatten az; 5 s. ve üzeri >1-2 s.	
	3-4 saat	153	64,05	22,98		
	5 saat ve üzeri	62	68,46	26,69		

*p<0,05

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi, ebeveynlerin akıllı telefonu günlük kullanma süresine göre Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe, Rahatlıktan Feragat Etme, Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt ölçekleri ve toplam puanları arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05). Farkın kaynağına bakıldığında akıllı telefonunu günde 1-2 saat, 3-4 saat, 5 saat ve üzeri kullananların Bilgiye Erişememe alt boyut puanları günde 1 saatten az kullananların puanından; 3-4 saat, 5 saat ve üzeri kullananların puanı 1-2 saat kullananların puanından yüksek bulunmuştur. Akıllı telefonunu günde 1-2 saat, 3-4 saat, 5 saat ve üzeri kullananların Rahatlıktan Feragat Etme, Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme alt boyut puanları ve toplam puanları günde 1 saatten az kullananların puanından; 5 saat ve üzeri kullananların puanı 1-2 saat kullananların puanından yüksek bulunmuştur. Akıllı telefonu günlük kullanma süresine göre Nomofobi Ölçeği İletişim Kuramama alt boyut puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 9- Ebeveynlerin Nomofobi Düzeyine Göre Akıllı Telefonu Kullanma Durumu

Akıllı Telefonu Kullanma Durumu	Nomofobi Düzeyi									
	Yok		Hafif		Orta		Aşırı		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yalnızken	4	0,4	182	18,7	162	16,7	23	2,4	371	38,2
Sıkılıp iyi hissetmediğinde	5	0,5	119	12,3	105	10,8	15	1,5	244	25,1
Gün içinde sıklıkla	2	0,2	112	11,5	95	9,8	12	1,2	221	22,8
Toplu taşıma aracında	3	0,3	31	3,2	27	2,8	1	0,1	62	6,4
Uyanır uyanmaz	1	0,1	12	1,2	12	1,2	0	0,0	25	2,6
Arabada, yemekte, banyoda, gece	2	0,2	10	1,0	13	1,3	2	0,2	27	2,8
Arkadaşlarla birlikteyken	1	0,1	8	0,8	12	1,2	0	0,0	21	2,2
Toplam	18	1,9	474	48,8	426	43,9	53	5,5	971	100,0

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi, aşırı nomofobiye sahip olma oranı akıllı telefonu yalnızken kullananlarda %2,4, sıkılıp iyi hissetmediğinde kullananlarda %1,5 ve gün içinde sıklıkla kullananlarda %1,2’dir. Orta düzeyde nomofobiye sahip olma oranı akıllı telefonu yalnızken kullananlarda %16,7, sıkılıp iyi hissetmediğinde kullananlarda %10,8 ve gün içinde sıklıkla kullananlarda %9,8’dir. Hafif düzeyde nomofobiye sahip olma oranı akıllı telefonu yalnızken kullananlarda %18,7, sıkılıp iyi hissetmediğinde kullananlarda %12,3, gün içinde sıklıkla kullananlarda %11,5’tir. Ebeveynlerin en fazla yalnızken akıllı telefonu kullanma durumlarında nomofobiye sahip olma düzeylerinin arttığı, bunu sıkılıp iyi hissetmemenin izlediği görülmektedir.

Tablo 4. 10- Ebeveynlerin Nomofobi Düzeyine Göre Akıllı Telefonu Kullanma Amaçları

Akıllı Telefonu Kullanma Amacı	Nomofobi Düzeyi									
	Yok		Hafif		Orta		Aşırı		Toplam	
	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%

Aile ve akrabayla iletişim	4	0,3	129	10,8	127	10,7	14	1,2	274	23,0
Sosyal medyayı takip	4	0,3	134	11,3	110	9,2	16	1,3	264	22,2
Mesajlaşma	4	0,3	119	10,0	111	9,3	14	1,2	248	20,8
Haberleri takip	2	0,2	92	7,7	73	6,1	6	0,5	173	14,5
Müzik dinleme	1	0,1	48	4,0	41	3,4	3	0,3	93	7,8
Alışveriş yapma	0	0,0	37	3,1	25	2,1	4	0,3	66	5,5
Oyun oynama	1	0,1	22	1,8	16	1,3	3	0,3	42	3,5
Paylaşım yapma	2	0,2	16	1,3	10	0,8	3	0,3	31	2,6

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi, aşırı nomofobiye sahip olma oranı akıllı telefonu sosyal medyayı takip amaçlı kullananlarda %1,3, aile ve akrabalarıyla iletişim amaçlı kullananlarda %1,2 ve mesajlaşma amaçlı kullananlarda %1,2’dir. Orta düzeyde nomofobiye sahip olma oranı akıllı telefonu aile ve akrabayla iletişim amacıyla kullananlarda %10,7, mesajlaşma amaçlı kullananlarda %9,3 ve sosyal medyayı takip amaçlı kullananlarda %9,2’dir. Hafif düzeyde nomofobiye sahip olma oranı sosyal medyayı takip amaçlı kullananlarda %11,3, aile ve akrabalarla iletişim amaçlı kullananlarda %10,8 ve mesajlaşma amaçlı kullananlarda %10’dur. Ebeveynlerin en fazla sosyal medyayı takip etme ve aile ve akrabalarla iletişim amacıyla akıllı telefonu kullanma durumlarında nomofobi düzeylerinin arttığı görülmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 11- Ebeveynlerin ABCİDA Puanları Betimsel Analiz Sonuçları

ABCİDA	N	En düşük	En yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Konuşma	458	18,00	40,00	34,16	4,09
Dinleme	458	17,00	30,00	26,82	2,86
Mesaj	458	16,00	40,00	32,29	4,55
Sözsüz İletişim	458	15,00	30,00	26,44	2,88
Empati	458	19,00	45,00	35,89	4,94
Toplam	458	99,00	183,00	155,62	15,01

Tablo 14’te ABCİDA puanları kesme noktası bulunmadığından alt boyut ortalama puanları minimum ve maksimum puanlara göre incelendiğinde ebeveynlerin en yüksek puanı Empati alt boyutundan aldıkları, bunu sırasıyla Konuşma, Mesaj, Dinleme ve Sözsüz İletişim alt boyut

puanlarının izlediği görülmektedir. Sonuç olarak, çalışma grubundaki ebeveynlerin orta düzeyde nomofobiye sahip oldukları, çocuklarıyla iletişimlerinin ise ortanın üzerinde olduğu söylenebilir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 12- Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre ABÇİDA Puanları t Testi Sonuçları

ABÇİDA	Ebeveyn	N	Ort.	S	t	p
Konuşma	Anne	289	34,53	3,70	2,509	0,012*
	Baba	169	33,54	4,62		
Dinleme	Anne	289	27,04	2,70	2,166	0,031*
	Baba	169	26,44	3,09		
Mesaj	Anne	289	32,46	4,49	1,044	0,297
	Baba	169	32,00	4,64		
Sözsüz İletişim	Anne	289	26,76	2,62	3,119	0,002*
	Baba	169	25,89	3,20		
Empati	Anne	289	36,52	4,66	3,605	0,000*
	Baba	169	34,82	5,23		
Toplam	Anne	289	157,32	13,57	3,204	0,001*
	Baba	169	152,71	16,85		

*p<0,05

Tablo 4.12’te görüldüğü gibi, ebeveynlerin cinsiyetine/anne-baba olma durumuna göre ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Sözsüz İletişim, Empati alt boyutları ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Annelerin puanları tümünde babaların puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ebeveyn cinsiyeti/anne-baba olma durumuna göre, ABÇİDA Mesaj alt boyutu puanlarında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 13- Ebeveynlerin Yaşına Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABÇİDA	Yaş	n	Ort.	S	F	p
Konuşma	21-25 yaş	15	36,20	3,58	2,592	0,036*
	26-30 yaş	88	34,25	4,50		
	31-35 yaş	156	34,64	3,84		

	36-40 yaş	139	33,46	4,05	Fark: 21-25 yaş ve 31-35 yaş yaş>36-40 yaş	
	41 yaş ve üzeri	60	33,93	4,07		
Dinleme	21-25 yaş	15	27,66	2,31	2,171	0,071
	26-30 yaş	88	27,15	3,12		
	31-35 yaş	156	27,10	2,65		
	36-40 yaş	139	26,44	2,71		
	41 yaş ve üzeri	60	26,28	3,31		
Mesaj	21-25 yaş	15	31,26	5,72	1,673	0,155
	26-30 yaş	88	33,06	4,71		
	31-35 yaş	156	32,60	4,29		
	36-40 yaş	139	31,76	4,61		
	41 yaş ve üzeri	60	31,80	4,40		
Sözsüz İletişim	21-25 yaş	15	27,73	2,49	2,789	0,026*
	26-30 yaş	88	26,28	3,13	Fark: 21-25 yaş ve 31-35 yaş yaş>36-40 yaş	
	31-35 yaş	156	26,89	2,54		
	36-40 yaş	139	25,98	2,95		
	41 yaş ve üzeri	60	26,23	3,05		
Empati	21-25 yaş	15	38,13	4,06	2,600	0,036*
	26-30 yaş	88	35,77	5,13		
	31-35 yaş	156	36,62	4,85		
	36-40 yaş	139	35,21	4,89		
	41 yaş ve üzeri	60	35,21	4,91		
Toplam	21-25 yaş	15	161,00	12,65	2,973	0,019*
	26-30 yaş	88	156,53	16,65	Fark: 21-25 yaş ve 31-35 yaş yaş>36-40 yaş	
	31-35 yaş	156	157,88	14,04		
	36-40 yaş	139	152,87	14,78		

41 yaş ve üzeri	60	153,46	15,02

*p<0,05

Tablo 4.13'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin yaşına göre ABÇİDA Konuşma, Sözsüz İletişim, Empati alt boyutları ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır (p<0,05). Farkın kaynağı incelendiğinde, yaşı 21-25 ve 31-35 olan ebeveynlerin puanları, yaşı 36-40 arası ebeveynlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ebeveyn yaşına göre ABÇİDA Dinleme ve Mesaj alt boyutu puanlarında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 4. 14- Ebeveynlerin Öğrenim Durumuna Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABÇİDA	Öğrenim Durumu	n	Ort.	S	F	p
Konuşma	İlköğretim	71	34,30	4,85	1,618	0,169
	Lise	151	34,70	3,71		
	Ön lisans	66	34,03	4,60		
	Lisans	137	33,86	3,79		
	Lisansüstü	33	32,93	3,91		
Dinleme	İlköğretim	71	27,43	2,68	7,448	0,000*
	Lise	151	27,39	2,61		
	Ön lisans	66	27,10	3,01		
	Lisans	137	26,13	2,91		
	Lisansüstü	33	25,21	2,76		
Mesaj	İlköğretim	71	32,16	4,64	2,457	0,045*
	Lise	151	32,96	4,44		
	Ön lisans	66	32,68	4,36		
	Lisans	137	31,81	4,73		
	Lisansüstü	33	30,63	3,99		
Sözsüz İletişim	İlköğretim	71	25,94	3,29	2,525	0,040*
	Lise	151	26,78	2,67		
	Ön lisans	66	27,03	2,88		
	Lisans	137	26,21	2,87		
	Lisansüstü	33	25,72	2,51		

Empati	İlköğretim	71	35,47	5,71	0,292	0,883
	Lise	151	35,84	4,75		
	Ön lisans	66	36,16	4,94		
	Lisans	137	36,12	4,83		
	Lisansüstü	33	35,54	4,67		
Toplam	İlköğretim	71	155,33	16,57	2,356	0,053
	Lise	151	157,70	13,39		
	Ön lisans	66	157,01	15,73		
	Lisans	137	154,16	15,37		
	Lisansüstü	33	150,06	14,33		

*p<0,05

Tablo 4.14'te görüldüğü üzere, ebeveynlerin öğrenim durumuna göre ABCİDA Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyut puanları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farkın kaynağına bakıldığında ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının Dinleme alt boyut puanları lisans ve lisansüstü mezunlarının puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Lise mezunlarının Mesaj alt boyut puanı lisans ve lisansüstü mezunlarının puanından, ön lisans mezunlarının puanı ise lisansüstü mezunlarının puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Lise ve ön lisans mezunlarının Sözsüz İletişim alt boyut puanı ilköğretim mezunlarının puanından, ön lisans mezunlarının puanı ise lisansüstü mezunlarının puanından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ebeveyn öğrenim durumuna göre ABCİDA Konuşma ve Empati alt boyutları ile toplam puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 15- Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre ABCİDA Puanları t Testi Sonuçları

ABCİDA	Çalışma Durumu	N	Ort.	S	t	p
Konuşma	Çalışıyor	269	33,95	4,34	-1,305	0,193
	Çalışmıyor	189	34,46	3,69		
Dinleme	Çalışıyor	269	26,59	3,00	-2,081	0,038*
	Çalışmıyor	189	27,15	2,63		
Mesaj	Çalışıyor	269	31,86	4,73	-2,391	0,017*
	Çalışmıyor	189	32,89	4,21		
Sözsüz İletişim	Çalışıyor	269	26,26	2,98	-1,559	0,120
	Çalışmıyor	189	26,69	2,71		

Empati	Çalışıyor	269	35,71	5,04	-0,929	0,349
	Çalışmıyor	189	36,15	4,79		
Toplam	Çalışıyor	269	154,40	15,98	-2,084	0,030*
	Çalışmıyor	189	157,36	13,37		

*p<0,05

Tablo 4.15'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin çalışma durumuna göre ABÇİDA Dinleme ve Mesaj alt boyutları ile toplam puanları arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05). Çalışmayan ebeveynlerin puanları çalışan ebeveynlerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ebeveyn çalışma durumuna göre ABÇİDA Konuşma, Sözsüz İletişim ve Empati alt boyutu puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

Tablo 4. 16- Ebeveynlerin Gelir Durumuna Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABÇİDA	Gelir Durumu	n	Ort.	S	F	p
Konuşma	Düşük	31	33,03	5,11	2,936	0,054
	Orta	255	33,95	4,14		
	İyi	172	34,68	3,75		
Dinleme	Düşük	31	26,93	3,08	0,488	0,614
	Orta	255	26,70	2,85		
	İyi	172	26,98	2,85		
Mesaj	Düşük	31	32,19	5,18	1,623	0,198
	Orta	255	31,97	4,34		
	İyi	172	32,77	4,71		
Sözsüz İletişim	Düşük	31	25,58	3,67	2,493	0,084
	Orta	255	26,34	2,84		
	İyi	172	26,74	2,73		
Empati	Düşük	31	34,12	6,31	2,315	0,100
	Orta	255	35,90	5,03		
	İyi	172	36,19	4,46		
Toplam	Düşük	31	151,87	19,60	2,474	0,085
	Orta	255	154,89	14,85		
	İyi	172	157,38	14,18		

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi, ebeveynlerin gelir durumuna göre ABCİDA puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 17- Ebeveynlerin İkamet Yerine Göre ABCİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABCİDA	İkamet Yeri	n	Ort.	S	F	p
Konuşma	Köy	24	33,50	2,91	0,421	0,657
	İlçe	108	34,06	4,17		
	Şehir merkezi	326	34,25	4,14		
Dinleme	Köy	24	26,75	2,52	0,159	0,853
	İlçe	108	26,96	2,75		
	Şehir merkezi	326	26,78	2,93		
Mesaj	Köy	24	32,12	4,08	0,128	0,880
	İlçe	108	32,12	4,59		
	Şehir merkezi	326	32,35	4,58		
Sözsüz İletişim	Köy	24	25,62	2,87	1,271	0,282
	İlçe	108	26,65	2,72		
	Şehir merkezi	326	26,43	2,92		
Empati	Köy	24	35,04	3,85	0,846	0,430
	İlçe	108	35,54	5,31		
	Şehir merkezi	326	36,07	4,88		
Toplam	Köy	24	153,04	10,33	0,430	0,651
	İlçe	108	155,35	15,07		
	Şehir merkezi	326	155,90	15,30		

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi, ebeveynlerin ikamet yerine göre ABCİDA puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4. 18- Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetine Göre ABCİDA Puanları t Testi Sonuçları

ABCİDA	Çocuğun Cinsiyeti	N	Ort.	S	t	p
Konuşma	Kız	207	34,07	3,93	-0,431	0,667
	Erkek	251	34,24	4,22		

Dinleme	Kız	207	26,70	2,85	-0,828	0,408
	Erkek	251	26,92	2,87		
Mesaj	Kız	207	32,00	4,45	-0,252	0,801
	Erkek	251	32,52	4,62		
Sözsüz İletişim	Kız	207	26,40	2,79	0,460	0,646
	Erkek	251	26,47	2,95		
Empati	Kız	207	36,01	4,91	-0,252	0,801
	Erkek	251	35,80	4,97		
Toplam	Kız	207	155,21	14,29	-0,535	0,593
	Erkek	251	155,96	15,61		

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi, ebeveynlerin 4-6 yaşındaki çocuklarının cinsiyetine göre ABÇİDA puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4. 19- Ebeveynlerin Çocuklarının Yaşına Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABÇİDA	Çocuğun Yaşı	n	Ort.	S	F	p
Konuşma	4	120	34,27	4,43	0,227	0,797
	5	198	34,02	3,98		
	6	140	34,28	3,95		
Dinleme	4	120	26,59	3,09	0,618	0,540
	5	198	26,95	2,78		
	6	140	26,84	2,77		
Mesaj	4	120	32,11	4,59	0,463	0,630
	5	198	32,52	4,53		
	6	140	32,10	4,56		
Sözsüz İletişim	4	120	26,42	2,97	0,214	0,808
	5	198	26,53	2,79		
	6	140	26,32	2,93		
Empati	4	120	35,89	5,06	3,280	0,039*
	5	198	35,32	4,64		
	6	140	36,71	5,16		
Toplam	4	120	155,30	16,06	0,190	0,827
	5	198	155,36	14,80		
	6	140	156,27	14,46		

* $p<0,05$

Tablo 4.19’da görüldüğü üzere, ebeveynlerin çocuklarının yaşına göre ABÇİDA Empati alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Farkın kaynağına bakıldığında çocuğu altı yaşında olan ebeveynlerin Empati puanı çocuğu beş yaşında olanların puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Çocuğun yaşına göre ebeveynlerin ABÇİDA Konuşma, Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyutları ile toplam puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 20- Ebeveynlerin Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresine Göre ABÇİDA Puanları ANOVA Sonuçları

ABÇİDA	Akıllı Telefonu Günlük Kullanma Süresi	N	Ort.	S	F	p
Konuşma	1 saatten az	40	34,80	4,14	1,945	0,122
	1-2 saat	203	34,08	3,83		
	3-4 saat	153	33,73	4,49		
	5 saat ve üzeri	62	35,08	3,72		
Dinleme	1 saatten az	40	28,07	2,45	4,016	0,008*
	1-2 saat	203	26,84	2,89	Fark: 1 saatten az>1-2 saat ve 3- 4 saat	
	3-4 saat	153	26,37	2,91		
	5 saat ve üzeri	62	27,08	2,68		
Mesaj	1 saatten az	40	33,80	4,42	4,806	0,003*
	1-2 saat	203	32,73	4,13	Fark: 1 saatten az>1-2 saat ve 3- 4 saat	
	3-4 saat	153	31,26	4,62		
	5 saat ve üzeri	62	32,38	5,29		
Sözsüz İletişim	1 saatten az	40	27,85	2,43	3,987	0,008*
	1-2 saat	203	26,32	2,76	Fark: 1 saatten az>1-2 saat ve 3- 4 saat	
	3-4 saat	153	26,15	3,14		
	5 saat ve üzeri	62	26,64	2,59		
Empati	1 saatten az	40	35,65	5,15	0,121	0,948
	1-2 saat	203	35,80	4,57		
	3-4 saat	153	35,98	5,40		
	5 saat ve üzeri	62	36,14	4,89		

Toplam	1 saatten az	40	160,17	14,22	2,526	0,057
	1-2 saat	203	155,79	14,02		
	3-4 saat	153	153,52	16,68		
	5 saat ve üzeri	62	157,33	13,67		

*p<0,05

Tablo 20’de görüldüğü üzere, ebeveynlerin akıllı telefonu günlük kullanma süresine göre ABCİDA Dinleme, Mesaj ve Sözsüz İletişim alt boyut puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (p<0,05). Farkın kaynağına bakıldığında, akıllı telefonu günlük kullanma süresi 1 saatten az olan ebeveynlerin puanları akıllı telefonu günlük 1-2 saat ve 3-4 saat kullanan ebeveynlerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Akıllı telefonu günlük kullanma süresine göre, ebeveynlerin ABCİDA Konuşma ve Empati alt boyutları ile toplam puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. 21- Ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği ve ABCİDA Puanları Sperman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

Nomofobi Ölçeği		ABCİDA					
		Konuşma	Dinleme	Mesaj	Sözsüz İletişim	Empati	Toplam
Bilgiye Erişememe	r	-0,146**	-0,219**	-	-	-0,021	-
	p	0,002	0,000	0,169**	0,133**	0,650	0,172**
Rahatlıktan Feragat Etme	r	-0,164**	-0,210**	-	-	-	-
	p	0,000	0,000	0,183**	0,223**	0,092*	0,223**
İletişim Kuramama	r	-0,097*	-0,049	-0,051	-0,102*	-0,032	-0,093*
	p	0,039	0,297	0,279	0,028	0,490	0,048
Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme	r	-0,177**	-0,170**	-	-	-0,074	-
	p	0,000	0,000	0,196**	0,180**	0,112	0,206**
Toplam	r	-0,173**	-0,187**	-	-	-0,065	-
	p	0,000	0,000	0,169**	0,201**		0,205**

p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,167	0,000

Tablo 4.21'e göre, Nomofobi Ölçeği Bilgiye Erişememe, Rahatlıktan Feragat Etme, Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme ve toplam puanları ile ABCİDA Konuşma, Dinleme, Mesaj, Sözsüz İletişim alt boyut ve toplam puanları arasında; Nomofobi Ölçeği İletişim Kuramama alt boyutu ile ABCİDA Konuşma, Sözsüz İletişim ve toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Bu ilişkiler negatif yönlü ve düşük düzeydedir. Yani ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği puanları arttıkça ABCİDA puanları azalmakta veya Nomofobi Ölçeği puanları azaldıkça ABCİDA puanları artmaktadır. Nomofobi Ölçeği puanlarıyla ABCİDA Empati alt boyut puanları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ebeveynlerin cep telefonu kullanırken bilgiye erişememe, rahatlıktan feragat etme, çevrimiçi bağlantıyı kaybetme ve genel olarak nomofobi düzeyleri arttıkça çocuklarıyla konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve genel olarak iletişimlerinde azalma olduğu; yine cep telefonuyla iletişim kuramama endişeleri arttıkça ebeveynlerin çocuklarıyla konuşma, onlarla sözsüz iletişim kurma ve genel olarak iletişimlerinde azalma olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde, mevcut çalışmada ulaşılan bulgulardan yola çıkılarak ortaya çıkan araştırma sonuçlarının ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılması yer almaktadır.

Mevcut çalışmada okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile bazı sosyodemografik özellikleri ve akıllı telefonu kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Bu bağlamda araştırma, amaçlarından hareketle betimsel ve ilişkisel tarama modelinde, nicel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamındaki veriler “Nomofobi Ölçeği” (NMP-Q), “Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı” (ABÇİDA) ve “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla elde edilmiştir. Söz konusu ölçme araçları uygulandıktan sonra ulaşılan veriler üzerinde gerçekleştirilen istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara yönelik sonuçlar aşağıda yer almaktadır. Alanyazında nomofobi ile ilgili olarak ebeveynlerle yapılmış çalışmalardan daha çok günümüzde teknolojiden en üst düzeyde yararlanan gençlerle yapılmış çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu hedef kitlenin potansiyel olarak ve yakın bir gelecek için ebeveyn adayı oldukları düşünüldüğünden, tartışma kısmında yetişkinlerle birlikte üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarına da yer verilmiştir.

Araştırmanın **alt problemlerinden ilki** okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeylerinin incelenmesidir. Elde edilen sonuçlar ebeveynlerin orta düzeyde nomofobiye sahip olduklarını göstermektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, benzer sonuçlara ulaşılan çeşitli araştırmaların olduğu görülmektedir. Aksu ve Doğan’ın (2021) araştırmasında, çalışanların genel nomofobi puanlarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine alanyazındaki birçok araştırmada (Adanir ve Muhametjanova, 2024; Aksu ve Doğan, 2021; Burucuoğlu, 2017; Dalbudak vd., 2020; Gezgin vd, 2017; Kaur vd., 2021; Mansyur, 2020; Molu, İçel ve Aydoğan, 2023; Ramazanoğlu, 2020; Schwaiger ve Tahir, 2020; Telli, 2024; Vagka vd., 2023; Yıldız, Çengel ve Alkan, 2020; Yılmaz, Köse ve Doğru, 2018) üniversite öğrencileri ve genç yetişkinlerin nomofobi puanları orta düzey olarak bulunmuştur. Çelik ve Alan’ın (2023), ergenlerdeki nomofobi ile annelerinin nomofobi düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada, annelerin orta düzeyde nomofobiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında ortaya çıkan bu durumun oluşmasında cep

telefonlarının hayatın merkezinde yer alması, birçok ihtiyaca çok kısa sürede cevap verebilmesi, uzaktaki bireylerle kolaylıkla iletişim sağlanabilmesi vb. nedenlerden dolayı bireylerin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi gösterilebilir (Hong, 2019). Yapılan yakın tarihli araştırmalarda nomofobi düzeyinin çoğunlukla orta ve ortanın üzerinde seyretmesinin konunun hem günümüz hem de yakın gelecekteki önemi açısından son derece dikkat çekici bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın **ikinci alt problemi** ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu, ikamet yeri ve akıllı telefonu günlük kullanma süresi arasında bir farklılaşmanın olup olmadığının incelenmesidir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **cinsiyet** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Nomofobi Ölçeği'nin "Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme" ve "Bilgiye Erişememe" alt ölçeklerinde babaların puanları annelerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Yapılan bazı araştırmalarda da (Bianchi ve Phillips, 2005; Çağırkan ve Tekindal, 2022; Dongre vd., 2017; Kwon vd., 2013; Özbay vd., 2023; Öztunç, 2013; Pavithra, 2015; Takao, 2009; Vasist ve Pillai, 2021) bu çalışmaya benzer şekilde erkeklerin nomofobi puanları kadınlara göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Özbay vd.'nin (2023) yapmış oldukları çalışmada, üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyleri incelenmiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla nomofobi düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni olarak erkeklerin teknolojiye daha fazla ilgi duydukları (Bozdemir vd, 2021; Hanımoğlu, 2019), internette çevrimiçi oyunları kadınlara göre daha fazla oynadıkları (Andiç, 2023; Ayhan ve Köseliören, 2019), ev işleri ve çocuk bakımı konularında kadınların erkeklere oranla daha fazla sorumluluk üstlenmeleri (Bozok, 2018; Zeybekoğlu-Akbaş, 2013) nedeniyle erkeklerin daha fazla boş vakitlerinin olması, bu durumun sonucu olarak da internet vb. alanlarda çok daha fazla vakit geçirebilmeleri (Craig, 2006), bunun bir neticesi olarak da daha fazla nomofobik özellikler gösterdikleri söylenebilir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, kadınların erkeklere oranla daha fazla nomofobi yaşadığını gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır (Moreno-Guerrero vd., 2020; Türen, Erdem ve Kalkın, 2017; Yıldırım vd., 2016; Yılmaz, Köse ve Doğru, 2018). Bununla birlikte alanyazında mevcut araştırmanın bulgusundan farklı olarak cinsiyete göre nomofobi düzeyinin farklılaşmadığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Adnan ve Gezgin, 2016; Dixit vd., 2010). Farklı örneklem grupları ile yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin nomofobi yaygınlığına olan etkisi açısından farklı sonuçların ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **yaş** değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen birçok araştırma (Adnan ve Gezgin, 2016; Ak ve Yıldırım, 2018; Aksu ve Doğan, 2021; Argumosa-Villar vd., 2017; Beranuy vd., 2009; Çağan vd., 2014; Çelik ve Atilla, 2018; Demir-Gökmen vd., 2022; Hoşgör, 2020; Minaz ve Çetinkaya-Bozkurt, 2017; Öz ve Tortop, 2018; Yıldırım vd., 2016) alanyazında yer almaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında akıllı telefonların günlük yaşamın her alanında her yaş grubu birey tarafından kullanılması durumunun etkisi olduğu düşünülebilir. Bunun yanında, araştırma sonucundan farklı olarak yaş arttıkça nomofobi düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılan çalışmalar da (Aksu ve Doğan 2021; Augner ve Hacker, 2012; Cheever vd., 2014; Sanchez-Martínez ve Otero, 2009; Smetaniuk, 2014; Türen, Erdem ve Kalkın, 2017; Walsh vd., 2011) bulunmaktadır. Bu araştırmalarda nomofobinin gençlerde daha fazla görülmesinin nedeni olarak, teknolojiye daha yatkın olmaları ve daha fazla vakit ayırmaları, sosyal medya platformlarını daha fazla kullanmaları, bilgiye erişimde ilk akla gelen seçeneklerinin akıllı telefon olması (Pavithra, 2015) şeklinde ilişkilendirmelerin yapıldığı görülmektedir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **öğrenim durumu** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Nomofobi Ölçeği'nin "Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme", "Bilgiye Erişememe", "Rahatlıktan Feragat Etme" alt boyut puanlarında ve Nomofobi Ölçeği toplam puanlarına bakıldığında öğrenim durumu yüksek olan bireylerin, öğrenim durumu düşük olan bireylerden daha fazla nomofobik özellikler sergiledikleri görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde de bu sonucu destekler çalışmalara (Darvishi, Noori, Nazer, Sheikholeslami & Karimi, 2019; Sarıoğlu, 2019; Telli, 2024) rastlanmıştır. Örneğin, Telli'nin (2024) çalışmasında öğretmenlerin nomofobi düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelemiş, yüksek lisans seviyesinde öğrenim durumuna sahip öğretmenlerin lisans mezunu öğretmenlere oranla daha fazla nomofobi düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır. Öğrenim durumundaki artış teknolojiyi daha yoğun kullanma durumuna neden olmakta, bu durum da nomofobi düzeyinde artışa neden olmaktadır. Aynı şekilde öğrenim durumu daha yüksek olan bireylerin daha çok masa başı işlerde çalışması ve görevini icra ederken akıllı telefonu mesajlaşma, e-posta gönderme vb. nedenlerle daha çok kullanması, işlerini bu yolla takip ettikleri bilinmektedir (Koçak ve Erebak, 2019). Aynı şekilde öğrenim durumu daha yüksek düzeyde olan bireylerin bilgiye hızlıca ulaşmada interneti kullandıkları, güncel olayları bu yolla takip ettikleri, mobil bankacılık vb. işlemlerden daha fazla yararlandıkları da görülmektedir (Şeker, 2005). Bu nedenlerden dolayı çalışma kapsamında ortaya çıkan sonucun alanyazınla tutarlı olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **çalışma durumu** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Nomofobi Ölçeği'nin "Bilgiye Erişememe" alt boyut puanında bir işte çalışanların puanı, çalışmayanların puanından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Alanyazın incelendiğinde bu duruma benzer sonuçları içeren çalışmalar (Alver, 2023; Kaur, Ani, Sharma & Kumar, 2021; Vasist ve Pillai, 2021) mevcuttur. Örneğin, Vasist ve Pillai (2021), çalışmalarında bir işte çalışan bireylerin çalışmayanlara göre daha fazla nomofobiye sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Araştırma sonucunda çalışan ebeveynlerin çalışmayan ebeveynlere göre nomofobi düzeylerinin yüksek olmasının nedeni olarak, çalışan ebeveynlerin çalışmayan ebeveynlere göre teknolojik kaynaklara daha fazla sahip olma, daha fazla erişim ve bu doğrultuda da hem özel hem de mesleki yaşamlarında teknolojiyi daha fazla kullanım imkanına sahip oldukları düşünülebilir. Mesleki yaşamın bireylerin müşterileriyle/meslektaşlarıyla sürekli olarak iletişim halinde bulunmalarını gerektirdiği, işle ilgili olarak kaçırılmaması gereken konuları bu yolla takip ettikleri (Wang ve Suh, 2018) ve bu alışkanlıklarının mesai saatleri dışında da devam etmesi gibi durumlar nedeniyle akıllı telefonu daha fazla kullandıkları, bu durumun da nomofobi düzeyini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışan bireyler bilgiye erişime daha fazla ihtiyaç hissedebilirler ve dolayısıyla bu durum nedeniyle de yüksek düzeyde kaygı içinde olabilirler.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **gelir durumu** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Nomofobi Ölçeği "Bilgiye Erişememe" alt boyut puanında ve toplam puanlar arasında aile geliri orta ve iyi olanların nomofobi düzeyleri aile geliri düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde, bu sonucu destekleyen çalışmaların (Alver, 2023; Kaur, Ani, Sharma & Kumar, 2021; Kuyucu, 2017) olduğu görülmektedir. Örneğin, Kaur, Ani, Sharma ve Kumar (2021) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeylerini incelemiş olup geliri yüksek olan öğrencilerin geliri düşük olan öğrencilere göre daha fazla nomofobi düzeyine sahip olduklarını bulgulamışlardır. Gelir durumu iyi olan bireylerin gelir durumu düşük olanlara kıyasla teknolojiye ulaşma imkanlarının daha kolay olduğu bilgisi alanyazında mevcuttur (İşçioğlu ve Kocakuşşak, 2012). Buradan hareketle, mevcut araştırmada gelir durumu iyi olan ebeveynlerin gelir durumu düşük olan ebeveynlere göre gelişmiş teknolojiye ulaşma imkanının daha fazla olması, daha yoğun sosyal ve iş hayatı olması nedeniyle akıllı telefonunu daha fazla kullanabilmesi ve bu durumun da akıllı telefona bağımlılık düzeyini arttırması sonucunda ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **ikamet yeri** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Nomofobi Ölçeği “Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme” ve “İletişim Kuramama” alt boyutları ile toplam puanları arasında ilçede ikamet edenlerin puanları şehir merkezinde ikamet edenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde bu sonuca benzer sonuca ulaşılan çalışmaların (Atamtürk, Çalık-Var ve Gökler, 2020; Demir-Gökmen, Fırat ve Cengiz, 2022) olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencileri örnekleminde yapılan bu araştırmalardan birindeki sonuca göre, kasabada yaşayan öğrenciler ilçe ve il merkezinde yaşayan akranlarına göre internete bağımlılık gösterme bakımından daha yüksek düzeyde puanlar elde etmişlerdir (Atamtürk, Çalık-Var ve Gökler, 2020). Bu sonucun oluşmasında il merkezinde bulunan ebeveynlerin daha fazla imkana sahip olmaları nedeniyle boş vakitlerini geçirme imkanlarının daha fazla olması, daha kalabalık ve daha sosyal bir çevrede olmaları nedeniyle telefonlarıyla nispeten daha az ilgilenmeleri, ilçede oturan ebeveynlerin ise bu konuda daha dezavantajlı durumda olmaları ve bu durumun sonucu olarak da akıllı telefonları ile daha fazla ilgilenmeleri, dolayısıyla da nomofobi düzeylerinin daha yüksek olabileceği şeklinde açıklanabilir. Teknolojik alt yapının küçük yerleşim yerlerinde büyük şehirlere göre daha zayıf olabileceği alanyazında mevcut olup (Karıncı, 2013), küçük yerleşim yerlerinde ikamet eden bireylerin çevrimiçi bağlantıyı kaybederek iletişimden kopacakları ve iletişim kuramayacaklarına ilişkin kaygılarının daha yüksek düzeyde olması nedeniyle bu sonucun ortaya çıkmış olabileceği düşünülebilir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **akıllı telefonu günlük kullanma süresi** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Nomofobi Ölçeği “Çevrimiçi Bağlantıyı Kaybetme”, “Bilgiye Erişememe” ve “Rahatlıktan Feragat Etme” alt ölçekleri ve toplam puanları arasında akıllı telefonu günlük kullanma süresi fazla olanların puanlarının, akıllı telefonu günlük kullanma süresi daha az olanların puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Alanyazın incelendiğinde bu sonuca benzer sonuçların yer aldığı çalışmaların (Büyükçolpan, 2019; Gezgin vd., 2017; Hoşgör, Tandoğan ve Hoşgör, 2019; Hussien, 2022; Sırakaya, 2018; Tivolacci vd., 2015; Türen, Erdem ve Kalkın, 2017) olduğu görülmektedir. Örneğin, Büyükçolpan’ın (2019) çalışmasında üniversite öğrencilerinin akıllı telefonu günlük kullanma sürelerinin artmasının nomofobi düzeylerini de artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Akıllı telefonların ilgi çekici olması, sosyal medya kullanma, bilgiye ulaşma, oyun oynama vb. amaçlarla bireylerin bu cihazları sık kullanmalarının bu cihazlara karşı bağımlılık geliştirilmesine yol açabileceği bilinmektedir (Kuyucu, 2017). Bu nedenle akıllı telefon

kullanma durumu daha fazla olan bireylerin nomofobi düzeylerinin yükselmesi öngörülen bir sonuçtur.

Çalışmanın **üçüncü alt problemi** ebeveynlerde nomofobi düzeyleri ile akıllı telefonu kullanma durumu ve kullanma amaçlarının incelenmesidir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **akıllı telefonu kullanma durumu** değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, ebeveynlerin en fazla yalnızken akıllı telefonu kullanma durumlarında nomofobiye sahip olma düzeylerinin arttığı, bu durumu sıkılıp iyi hissetmemenin izlediği belirlenmiştir. Bu bulgudan hareketle, bireyin yalnızlık düzeyi arttıkça nomofobik davranış düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Alanyazında yalnızlığın nomofobiyle ilişkili olduğunu gösteren pek çok araştırma (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Bian ve Leung, 2014; Özdemir, Çakır ve Hussain, 2018; Enez-Darçin vd., 2016; Gezgin vd., 2018; Güzeller ve Coşkun, 2012; Kim vd., 2009; Tan vd., 2013; Ye vd., 2018; Yıldız-Durak, 2018) mevcuttur. Örneğin, Aktaş ve Yılmaz (2017) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeylerini incelemiş olup yalnızlık ve nomofobi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulgulamışlardır. Yalnız olmak, sosyal bağlantıya duyulan ihtiyacı arttırabilir, bu durum da insanların daha çok sosyal medya uygulamalarını kullanmalarını teşvik edebilir. Birey akıllı telefonunu kullandığında yalnızlık kaygısı ortadan kalkabilir (Enez, 2023). Aynı şekilde bireyler sıkıldıkları zaman sosyal destek olarak akıllı telefonlarını kullanabilecekleri gibi oyun oynama, video izleme vb. eğlenceli aktiviteler için de akıllı telefonlar kullanılabilir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, alanyazın ile tutarlı bir bütünlük göstermektedir.

Ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile **akıllı telefonu kullanma amacı** değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, ebeveynlerin en fazla sosyal medyayı takip etmek ve aile ve akrabayla iletişim amacıyla akıllı telefonlarını kullandıkları durumlarda nomofobi düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Bireylerin nomofobik davranışlarını aşırı sosyal medya kullanımının neden olduğu sosyal medya bağımlılığı etkilemektedir. Alanyazın incelendiğinde bu durumu destekleyen çalışmalara (Ayar vd., 2018; Bal ve Balcı, 2020; Griffiths & Kuss, 2017; Işık ve Kaptangil, 2018; Minaz, Çetinkaya-Bozkurt, 2017; Molu, İçel ve Aydoğan, 2023; Pekin, Yırtıcı ve Olgun, 2022; Yıldız-Durak, 2018) rastlamak mümkündür. Yılmaz, Köse ve Doğru'nun (2018) çalışmasında ise katılımcıların özellikle aile ve arkadaşlarıyla bağlantılarının kesilmesinden ve kendilerine ulaşamamasından endişe ettikleri saptanmıştır. Günümüzde sosyal medya her alandan ve her yaştan birey için yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Sosyal medya bireylerin diğer bireylerden haberdar olunması, güncel olayların rahatlıkla takip edilebilmesi, sanal paylaşımlara açık olması vb. nedenlerle gerek iletişim gerekse bilgi akışı

gibi daha birçok nedenle günlük yaşamda sıklıkla kullanılmaktadır (Aydın, 2016). Araştırmada ortaya çıkan bulgu ve alanyazın birbirlerini desteklemektedir.

Araştırmanın **dördüncü alt problemi** okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinin incelenmesidir. Sonuçlar incelendiğinde, ebeveynlerin en yüksek puanı “Empati” alt boyutundan aldıkları, bunu sırasıyla “Konuşma”, “Mesaj”, “Dinleme” ve “Sözsüz İletişim” alt boyut puanlarının izlediği görülmektedir. Yılmaz-Demirel ve Çoban’ın (2023) yapmış oldukları araştırmada bu çalışmada elde edilen bulguya benzer şekilde ebeveynlerin en yüksek puanı empati alt boyutundan almış oldukları, bu durumu konuşma, mesaj, dinleme ve sözsüz iletişimin takip ettiği görülmektedir. Meriç ve Özyürek (2018) tarafından yapılan çalışmada da iletişiminin empati, konuşma ve mesaj bileşenleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin bulunduğu sonucu elde edilmiştir. Höl (2017) tarafından yapılmış olan çalışmada empati, konuşma ve mesaj alt boyutlarında en yüksek puanların alındığı bunu dinleme ve sözsüz iletişim alt boyutlarının takip ettiği görülmüştür. Teke’nin (2021) çalışmasında ebeveynler en yüksek puanı empati, konuşma ve dinleme alt boyutlarından almış olup bu boyutları sözsüz iletişim ve mesaj alt boyutunun takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular neticesinde, ebeveynlerin çocukları ile olan iletişimlerinde onların duygu ve düşüncelerini anlayarak iletişim kurma becerisi yani empatik beceriler açısından daha olumlu bir durumda oldukları görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin iletişim sürecinin daha görünür bir yönü olan, kaynaktan hedefe doğru akışın sağlandığı bileşenleri, “Konuşma” ve “Mesaj” alt boyutlarını daha etkin bir şekilde kullandıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte, iletişimin çift yönlü bir süreç olduğu düşünüldüğünde, konuşma kadar önemli olan bileşeni dinlemeyi ve konuşmayı destekleyen unsurların kullanılması olarak ifade edilen sözsüz iletişim bileşenini daha geri planda tuttukları görülmektedir. Ortaya konulan bu durumda, ebeveynlerin ebeveyn-çocuk iletişiminde empatinin önemini bilmeleri, empati becerilerinin gelişmiş olması, iletişimde konuşma ve mesajı daha etkili bulmaları, jest, mimik ve beden diliyle iletişim kurmanın önemini tam olarak bilememeleri ya da etkili kullanamamaları, sözsüz iletişimlerinin çocukları üzerindeki etkilerini tam olarak fark edememeleri veya beden dillerinin yanlış anlaşılma neden olabilecek tutum ve davranışlar sergileyebilmeleri neticesinde empati puanlarının yükselirken sözsüz iletişim puanlarının düşük şekilde gerçekleşmiş olabileceği düşünülebilir.

Çalışmanın **beşinci alt problemi** ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, ikamet yeri, çocuğun cinsiyeti ve yaşı, akıllı

telefonu kullanma günlük kullanma süresi arasında bir farklılaşmanın olup olmadığının incelenmesidir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **cinsiyet** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin cinsiyetine/anne-baba olma durumuna göre ABCİDA “Konuşma”, “Dinleme”, “Sözsüz İletişim”, “Empati” alt boyutları ve toplam puanların tamamında annelerin puanları, babaların puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde benzer çalışmalara (Bulut, 2004; Çetintaş, 2019; Kerr, 1991; Köyceğiz ve Özbey, 2019; Meriç ve Özyürek, 2018; Ocak ve Erşen, 2015; Öksüzöğulları, 2013; Tepeköylü, Soytürk ve Çamlı, 2009) rastlamak mümkündür. Örneğin, Köyceğiz ve Özbey’in (2019) çalışmasında, annelerin iletişim ölçeğinden aldıkları puanların babaların puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek çıktığı bulgulanmıştır. Birçok kültürde doğumdan itibaren annelerin bebekleriyle babalardan daha fazla ilgilendikleri bilinmektedir. Gebelik, doğum, emzirme gibi süreçler annenin bebeğiyle daha fazla fiziksel temasta bulunmasını sağlarken, anne ve bebek arasındaki duygusal bağ bu durumdan etkilenmektedir (Çağdaş, 2020). Babaların daha çok evin geçimini sağlaması nedeniyle ev dışında olması dolayısıyla çocuğun ihtiyaçlarını evde annenin karşılaması çocuğun anneyle daha fazla iletişimde bulunmasını sağlamaktadır. Çocuğun anneyle daha fazla vakit geçirmesi, ihtiyacı olduğunda daha çok anneye yönelmesi gibi nedenler anne ve çocuğun arasındaki iletişimin güçlenmesini sağlamış olup, araştırma kapsamında ortaya çıkan sonucun alanyazın ile paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **yaş** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin yaşına göre ABCİDA “Konuşma”, “Sözsüz İletişim”, “Empati” alt boyutları ve toplam puanlarına bakıldığında, genç yaştaki ebeveynlerin puanları, yaşı daha büyük olan ebeveynlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Alanyazında bu sonuca benzer sonuçlara ilişkin çalışmalara (Fenson, 1994; Gönkan, 2007; Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu, 2009) rastlamak mümkündür. Örneğin, Gönkan (2007) çalışmasında 30 yaş altı annelerin yaşı daha büyük annelere göre çocuklarına daha fazla zaman ayırdıklarını, onların eğitimleriyle ve ödev süreçleriyle daha fazla ilgilendiklerini, çocuklarına daha fazla yol gösterdiklerini bulgulamışlardır. Genç ebeveynlerin daha enerjik ve dinamik olması (Polat ve Yaman, 2023) nedeniyle çocuklarıyla daha fazla iletişimde bulunmaları, çocuğuyla yaşının daha yakın olması nedeniyle kuşak çatışmalarının daha az yaşanabileceği ve bu durumun da iletişimi olumlu yönde etkileyeceği, iletişim ve duygusal bağlantıyı önemseyen modern ebeveynlik yaklaşımlarını benimseyerek ebeveynliğe daha kolay uyum sağlayabilecekleri düşünüldüğünde araştırma sonucunda ortaya çıkan bu bulgunun

alanyazındaki bulgularla örtüştüğü ifade edilebilir. Alanyazın incelendiğinde, bu durumun tersi şekilde ebeveynin yaşının genç olmasının çocuğuyla iletişimini olumsuz yönde etkilediğini bulgulayan çalışmalar da (Meriç, 2017; Rafferty ve Griffin, 2010; Saygı, 2011; Şanlı ve Öztürk, 2015) mevcuttur. Daha büyük yaştaki ebeveynlerin genellikle çocuk sahibi olma konusundaki tecrübelerinden dolayı daha sabırlı ve sakin olmaları, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmeleri gibi nedenlerle bu durumun çocuklarıyla olan iletişimlerini güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırma kapsamında farklı tasarım ve yöntemlerin kullanılması, seçilen örneklem grubunun belirli bir kültürel ya da demografik gruba odaklanması vb. durumların bu kapsamda alanyazında farklı bulguların ortaya çıkmış olmasında etkili olabileceği düşünülebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **öğrenim durumu** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin öğrenim durumuna göre ABÇİDA “Dinleme”, “Mesaj” ve “Sözsüz İletişim” alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Dinleme alt boyutunda öğrenim düzeyi daha düşük olan ebeveynlerin yüksek olanlara göre çocuklarını dinleme konusunda daha yeterli bir iletişim içinde oldukları söylenebilir. Lisans ve yüksek lisans düzeyinde öğrenime sahip olan ebeveynlerin günlük rutinlerinin ve çalışma koşullarının yoğun olmasından kaynaklı çocuklarını dinleme konusunda yeterli zamanı bulamadıkları veya ayıramaması neticesinde bu sonuca ulaşıldığı düşünülebilir (Özmete ve Eker, 2012). Mesaj alt boyutunda da bu duruma paralel şekilde öğrenim düzeyi daha düşük olan lise mezunlarının mesaj puanlarının lisans ve yüksek lisansa sahip olanların puanlarından daha yüksek olduğu, ön lisans mezunlarının puanlarının da lisansüstü mezunların puanlarından yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sözsüz iletişim unsurları olan başını sallama, dokunma, okşama vb. jest ve mimiklerin orta düzeyde öğrenim düzeyine sahip bireylerde daha etkili kullanıldığı görülmektedir. Öğrenim durumu yüksek olan ebeveynlerin dinleme ve mesaj gibi iletişimi oluşturan süreçleri yeterli derecede kullanamamalarının bu duruma yol açtığı düşünülmektedir. Yükseköğrenim düzeyine sahip ebeveynlerin, öğrenim düzeylerinin yüksekliğine bağlı olarak ev dışında mesleki anlamda bir çalışma hayatının içinde olmaları neticesinde yoğun bir iş yaşantısına sahip oldukları ve bu nedenle de çocuklarıyla iletişim için ayrılan zamanın niceliksel ve niteliksel olarak azalmış olabileceği düşünülebilir. Bu durum, iletişimin karşıdaki kişiyi etkili bir şekilde ve sözsüz iletişimin unsurlarını da kullanarak dinlemeyi gerektiren “etkin dinleme” ile ilgili becerilerini engellemiş olabilir. Aynı şekilde öğrenim durumu düşük olan ebeveynlerin çalışma hayatında daha az yer aldıkları, bu nedenle çocuklarıyla olumlu ya da olumsuz daha fazla paylaşımda bulundukları dolayısıyla da

çalışan annelere göre çocuklarıyla olan iletişimde daha yüksek puan almış olabilecekleri düşünülmektedir. Kök ve Ünal'ın (2018) yapmış oldukları çalışmada da ortaokul mezunu annelerin, üst sınıf mezun annelere oranla iletişim puanları daha yüksek bulunmuştur. Saygı (2011), yapmış olduğu çalışmasında öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarıyla daha az iletişimde bulunduklarını tespit etmiştir. Alanyazın incelendiğinde, ebeveynlerin öğrenim durumunun ebeveyn-çocuk iletişiminde anlamlı bir fark oluşturmadığı çalışmalar (Aktuğ, 2010; Bozdağ, 2006; Öksüzoğulları, 2013; Tarkoçin ve Tuzcuoğlu, 2014) mevcut olup, araştırma sonucunun tam tersi şekilde ebeveynlerin öğrenim durumunun artmasıyla çocukla iletişiminin de artış gösterdiğini bulgulayan çalışmaların (Aksoy ve Tatlı, 2019; Çetintaş, 2019; Körükçü, 2004; Levent, 2011; Uçmaz-Halıcıoğlu, 2004; Teke, 2021) olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, farklı yöntem ve farklı ölçme aracı ile yapılmış olan ya da farklı bölgeden, kültürden ve farklı sosyo-ekonomik gruptan seçilen örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalar neticesinde alanyazında farklı bulgulara ulaşılmış olabileceği söylenebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **çalışma durumu** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. ABCİDA “Dinleme” ve “Mesaj” alt boyutları ile toplam puanları incelendiğinde, çalışmayan ebeveynlerin puanları çalışan ebeveynlerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, öğrenim durumu değişkeni ile ilgili ortaya konulan bulgu ile de örtüşmektedir. Araştırmada ortaya çıkan sonuca benzer şekilde Saygı'nın (2011) çalışmasında Ebeveyn-Çocuk İlişki Ölçeği “Yakınlık” alt boyut puanları incelendiğinde, çalışmayan annelerin puanlarının çalışan annelerin puanlarından yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, ilgili alanyazın incelendiğinde, Teke'nin (2021) çalışmasında, annelerin çalışma durumu dikkate alındığında ABCİDA alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sala-Razı'nın (2004) çalışmasında çalışma durumuna göre ebeveyn-çocuk iletişiminde anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Kök ve Ünal (2018) tarafından yapılan çalışmada, annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde çalışma durumunun anlamlı bir fark yaratmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde farklı sonuçlara ulaşılmasında, seçilen örneklemdeki ebeveynlerin farklı çalışma koşullarına sahip olmaları, farklı enerjilere sahip olmaları, zamanlarını yönetme biçimleri, bireysel özellikleri, iletişim şartları gibi değişkenlerin bu durumun ortaya çıkmasında etkili olabileceği düşünülebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **gelir durumu** değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazın incelendiğinde, benzer sonuçları bulgulayan çalışmalara (Ummanel, 2007; Yaşar, 2009) rastlamak mümkündür. Ebeveyn-çocuk iletişiminin varlığının ve kalitesinin

gelir durumuyla doğrudan ilişki halinde olmaması, empati kurabilen, anlayışlı, duygusal destek sağlayan ebeveynlerin her türdeki sosyo-ekonomik düzeyde çocuğuyla etkili bir iletişim kurabileceği (Aydiner-Boylu ve Terzioğlu, 2008) düşüncesinden hareketle araştırma kapsamında bu şekilde bir sonucun çıktığı düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, gelir durumu arttığında ebeveyn-çocuk iletişiminin arttığını gösteren çalışmaların (Arabacı ve Ömeroğlu, 2013; Bartan ve Tezel-Şahin, 2012; Dereli ve Dereli, 2017; Genez-Muluk, 2004; Yaşar-Ekici, 2018) sayısı da bir hayli fazladır. Bu durumun nedeni olarak gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin evdeki imkânsızlıklardan ötürü çocuklarıyla daha fazla çatışma yaşayabilecekleri, bu durumun da ebeveyn-çocuk iletişiminin kalitesini etkileyebileceği, ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmeleri için daha fazla çalışmak zorunda olmaları (Arabacı, 2011) neticesinde çocukla geçirilen zamanın azalması sonucunda iletişimin olumsuz yönde etkilenebileceği düşünülmektedir. Sosyoekonomik açıdan iyi durumda olan ebeveynlerin ise çocuklarına duygusal destek ve güvenlik sağlama konusunda daha avantajlı durumda olmaları ve bu durumun da çocuklarıyla kurdukları iletişime yansıyabileceği, alanyazında gelir durumu bağlamında ortaya çıkan farklı sonuçların nedeni olarak ifade edilebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **ikamet yeri** değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgiye ulaşma çok daha hızlı ve kolay bir hale gelmiştir (Özel, 2016). Ebeveynlerin çocuk gelişimiyle ilgili bilgilere teknolojik kanallar vasıtasıyla rahatlıkla ulaşabiliyor olmaları dezavantajlı bölgelerde ya da köy veya ilçe gibi yerlerde yaşanabilecek olumsuzlukları bertaraf etmiş olup bu durum sonucunda da ikamet edilen yerin çocukla iletişimde önemli bir etken olarak ortaya çıkmasına neden olmadığı şeklinde düşünülebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **çocuklarının cinsiyeti** değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazın incelendiğinde, benzer sonuçlara (Aksoy ve Tatlı, 2019; Arabacı, 2011; Çakıcı, 2006; Dereli ve Dereli, 2017; Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit, 2016; Tarkoçin ve Tuzcuoğlu, 2014; Ural vd., 2015) rastlamak mümkündür. Elde edilen bulguya göre, ebeveynlerin, çocukları arasında cinsiyet farkı gözetmeksizin onların ihtiyacına göre iletişimde bulundukları düşünülebilir. Bunun tersi olarak, ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde iletişimin çocuğun cinsiyetinden etkilendiğini gösteren çalışmalar da (Meriç ve Özyürek, 2018; Teke, 2021) mevcuttur. Ortaya çıkan sonucun çocukların dil gelişimi ile ilgili özelliklerinden ya da mizaç farklılıkları gibi fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel vb. gelişim alanlarına ilişkin çeşitli durumlarından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **çocuğun yaşı** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. ABCİDA “Empati” alt boyut puanları incelendiğinde, çocuğu altı yaşında olan ebeveynlerin “Empati” puanları çocuğu beş yaşında olanların puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Yani ebeveynler daha büyük yaştaki çocuklarıyla olan iletişimlerinde daha iyi empati kurabilmektedir. Alanyazın incelendiğinde, bu sonuca benzer şekilde ebeveyn-çocuk iletişimde çocuğun yaşının etkili bir değişken olduğu görülmektedir (Kaytez ve Durualp, 2016; Ural vd., 2015; Uzun ve Baran, 2019). Uzun ve Baran’ın (2019) çalışmasında, çocuğun yaşının daha küçük olmasının baba-çocuk ilişkisini olumlu yönde etkilediği görülürken, Kaytez ve Durualp’in (2016) çalışmasında ise çocuğu dört yaşında olan annelerin çocuğu beş yaşında olan annelere göre çocuklarını daha fazla reddettikleri bulgulanmış olup çocuğun büyümesiyle birlikte daha sağlıklı ilişkiler kurdukları tespit edilmiştir. Saygı (2011) ve Hamre, Pianta vd. (2008) tarafından yapılan çalışmalarda araştırma bulgusunun tersi şekilde çocuğun yaşının artmasının iletişimde çatışma puanını artırdığı ve iletişimi olumsuz şekilde etkilediği bulgulanmıştır. Alanyazında farklı sonuçlar çıkmasının nedeni olarak çalışılan örneklemdeki çocukların farklı kişilik ve mizaç özelliklerine sahip olabilecekleri ve farklı kültürlerde büyümeleri nedeniyle iletişim şekillerinde farklılıklar yaşanabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri ile **akıllı telefonu günlük kullanma süresi** değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. ABCİDA “Dinleme”, “Mesaj” ve “Sözsüz İletişim” alt boyut puanları incelendiğinde, akıllı telefonu günlük kullanma süresi düşük olan ebeveynlerin iletişim puanları, akıllı telefonu günlük kullanma süresi daha fazla olan ebeveynlerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ebeveynlerin akıllı telefonda geçirdikleri sürenin az olmasının çocuklarına daha fazla vakit ayırmalarına olanak sağlayarak, iletişimin güçlenmesi üzerinde etkisi olduğu düşünülebilir. Alanyazın incelendiğinde, benzer sonuçları bulgulayan çalışmaların olduğu görülmektedir. Doğan (2019) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin akıllı telefonu kullanma süresindeki artışın çocukla kurulan iletişimi olumsuz şekilde etkilediği bulgulanmıştır.

Araştırmanın **altıncı problemi** okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin nomofobi düzeyleri ile ebeveyn-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin Nomofobi Ölçeği puanları arttıkça ABCİDA puanlarının azaldığı veya Nomofobi Ölçeği puanları azaldıkça ABCİDA puanlarının arttığı görülmüştür. Nomofobinin ebeveyn-çocuk iletişimini etkilemekte olduğu, ebeveynlerin nomofobi düzeyleri arttığında çocuklarıyla iletişimlerinde azalma olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ellias vd. (2020)

tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin yoğun akıllı telefon kullanımı sırasında çocukların etkileşimde bulunma girişimlerine cevap vermedikleri ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıkları, çocukların bu durumda üzüntü ve hayal kırıklığı yaşadıkları tespit edilmiştir. Çelik ve Alan (2023) tarafından yapılan çalışmada, annelerin akıllı telefon kullanım alışkanlıkları ve nomofobi düzeyinin ergen çocukları ile olan iletişimlerinde etkili olduğu, annelerin akıllı telefonla geçirdiği sürenin artmasının çocuklarıyla olumlu iletişim kurmasını engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, akıllı telefonun fazlaca kullanılması ve sonrasında ortaya çıkan nomofobinin her yaştan çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

5.2. Öneriler

Ebeveynlere Yönelik Öneriler

-Araştırma sonucunda babaların nomofobi düzeylerinin annelere göre daha yüksek düzeyde olduğu ve çocuklarıyla olan iletişimde annelerin gerisinde kaldıkları tespit edilmiştir. Babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesi, akıllı telefon kullanımını azaltmalarına ve çocuklarıyla olan iletişimlerini güçlendirmelerine olanak tanıyabilir. Bir çocuğun yaşamında anne kadar babanın da önemli olmasından hareketle, özellikle babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanı artırmaları önerilebilir.

-Araştırma sonucunda akıllı telefon kullanma süresinin artmasıyla nomofobi düzeyinde de artış olduğu görülmüştür. Bu nedenle ebeveynlerin teknolojiyi bilinçli ve kontrollü bir şekilde kullanmalarını teşvik edici bilgilendirme çalışmalarından yararlanmaları bu konuda bilinçlenmelerine destek olabilir.

-Araştırmada ebeveynlerin en çok yalnızken akıllı telefon kullandıkları tespit edilmiştir. Ebeveynlerin yalnız kaldıkları zaman diliminde ilgi alanlarına yönelik çeşitli faaliyetlere katılabilmelerini destekleyecek kurs vb. yapılanmalara yönelmesi önerilebilir.

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

-Araştırmada, ebeveynlerin yaş grubuna göre nomofobi düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşmaması ve nomofobinin her yaş grubundan ebeveyn için bağımlılık bağlamında potansiyel bir risk oluşturmaya binaen, eğitimcilerin ve uzman kişilerin “nomofobi” ve “iletişim” konularında eğitim programları hazırlayarak ebeveynlere uygulamaları teşvik edilebilir. Bu yönde ebeveynlere işitsel, görsel basılı veya dijital kaynaklar da ek olarak hazırlanabilir.

-Alanyazından elde edilen bilgiler, yetişkinlikten bir önceki evrede bulunan ve potansiyel ebeveyn adayı olan gençlerin de nomofobi düzeylerinin orta ve ortanın üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle nomofobi ile ilgili olumsuz etkiler hakkında farkındalık ve bilinç oluşturma ile ilgili eğitsel çalışmalara çok daha erken dönemlerde başlanmasını sağlamak amacıyla okullarda anne babalara yönelik düzenlenen eğitim programlarında, nomofobi ile ilgili bilgilere yer verilebilir.

-Okul öncesi eğitim kurumlarından itibaren, ebeveynlerin, ebeveyn adayı gençlerin ve geleceğin ebeveynleri olacak çocukların boş zamanlarını yönetebilme becerilerini güçlendirecek bilimsel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin hem okul hem de okul dışı ortamlarda artırılmasına yönelik olarak bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

-Gelişim bir bütün olarak yaşam boyu devam etmekte ve bireyin yaşamında olumlu veya olumsuz önemli etkilere neden olabilmektedir. Her gelişim aşaması bir önceki aşamanın üzerine kurgulanarak, gelişimin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için adeta bir ön koşul oluşturmaktadır. Bu araştırma, okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş grubundaki çocukların ebeveynleriyle yapılmıştır. İletişimin çocuğun yaşamı üzerindeki önemli etkisi düşünüldüğünde, gelecekte yapılacak araştırmaların farklı yaş grubundaki çocukların ebeveynlerini de kapsayacak şekilde planlanması önerilebilir. Yapılacak olan çalışmalar farklı bölgelerde ve daha büyük örneklem grupları ile de planlanabilir.

-Mevcut araştırmada, çalışılan örneklem grubunun nomofobi düzeyinin belirlenmesi ve nomofobinin ebeveyn-çocuk iletişimi ile ilişkisi kapsamında alanyazındaki eksikliğin giderilmesine binaen gelecekteki araştırmalarda farklı değişkenler ilave edilerek çalışmaların kapsamı genişletilebilir ve çalışmalar farklı yöntemlerle de kurgulanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, V. (2009). *Öğretmen adaylarının iletişim becerileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Adanir, G. A., & Muhametjanova, G. (2024). Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyleri: Karşılaştırmalı bir araştırma. *Uluslararası Eğitim ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 46-61.
- Adler, R. B., & Rodman, G. (2003). *Understanding human communication*. Oxford University Press.
- Adnan, M., & Gezgın, D. M. (2016). A modern phobia: Prevalence of nomophobia among college students. *Ankara University Journal of Faculty Educational Sciences*, 49(1), 141-158.
- Ak, Y. N., & Yıldırım, S. (2018). Nomophobia among undergraduate students: The case of a Turkish state university. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 9(4), 11-20.
- Akbağ, M., & Sayner, B. (2021). Dijital teknolojinin yansımaları: Ebeveyn teknoloferansı ve sosyotelizmi. *Hümanist Perspektif*, 3(3), 753-778. <https://doi.org/10.47793/hp.996220>
- Akıllı, G. K., & Gezgın, D. M. (2016). Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyleri ile farklı davranış örüntülerinin arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40).
- Akılendeswari, V., Kumar, A. D., Freeda, A. P., & Kumar, S. N. (2015). Etkili iletişimin unsurları. *Yeni Medya ve Kitle İletişimi*, 37, 44-47.
- Akolaş, D. A. (2009). Teknoloji yönetimi ve teknoloji yönetim süreci. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 203-218.
- Aksoy, A. B., & Tatlı, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğı olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22.
- Aksu, B. Ç., & Doğan, A. (2021). Çalışanların nomofobi düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi ve bir araştırma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 483-508. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.927638>

- Aktaş, H., & Yılmaz, N. (2017). Smartphone addiction in terms of the elements of loneliness and shyness of university youth. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 85-100. <https://doi.org/10.24289/ijsser.283590>
- Aktuğ, G. (2010). *Çocuk eğitim evlerinde barındırılan ergenlerin iletişim ve sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aljomaa, S. S., Qudah, M. F. A., Albursan, I. S., Bakhiet, S. F., & Abduljabbar, A. S. (2016). Smartphone addiction among university students in the light of some variables. *Computers in Human Behavior*, 61, 155-164.
- Alutaybi, A., Al-Thani, D., McAlaney, J., & Ali, R. (2020). Combating Fear of Missing Out (FoMO) on social media: The FoMO-R method. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6128.
- Alver, B. (2023). *Hemşirelik öğrencilerinde sosyotelizm ve iletişim becerileri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi
- Amichai-Hamburger, Y., & Ben-Artzi, E. (2003). Loneliness and Internet use. *Computers in Human Behavior*, 19(1), 71-80.
- Anderson, J. A. (1996). *Communication theory: Epistemological foundations*. Guilford Press.
- Andiç, S. (2023). İnternet oyun oynama bozukluğu: Dünü, bugünü ve yarını. *Artsürem*.
- Arabacı, N. (2011). Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Arabacı, N., & Ömeroğlu, E. (2013). 48-72 Aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 41-53.
- Arabacı, N., & Ömeroğlu, E. (2016). Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) geliştirilmesi: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2016(7), 1-21.
- Arabacı, N., Özyürek, A., & Gözün Kahraman, Ö. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ve baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 656-675. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1023795>

- Argumosa-Villar, L., Boada-Grau, J., & Vigil-Colet, A. (2017). Exploratory investigation of theoretical predictors of nomophobia using the Mobile Phone Involvement Questionnaire (MPIQ). *Journal of Adolescence*, 56, 127–135. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.02.003>
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Armağan, S., & Armağan, İ. (1988). *Toplumbilim*. Barış Yayınları, İzmir.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7-14.
- Atamtürk, E., Çalık-Var, E., & Gökler, R. (2020). Üniversite öğrencilerinin İnternet bağımlılıkları ve akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Augner, C., & Hacker, G. W. (2012). Associations between problematic mobile phone use and psychological parameters in young adults. *International Journal of Public Health*, 57, 437-441. <http://dx.doi.org/10.1007/s00038-011-0234-z>
- Avruch, K. (1998). *Culture & conflict resolution*. US Institute of Peace Press.
- Avşaroğlu, S. (2013). Aile içi ilişkiler ve iletişim. In A. Kaya (Ed.), *Kişiler arası ilişkiler ve Etkili İletişim* (s. 250-270). Pegem Akademi.
- Ayar, D., Gerçekler, G. Ö., Özdemir, E. Z., & Bektas, M. (2018). The effect of problematic internet use, social appearance anxiety, and social media use on nursing students' nomophobia levels. *CIN: Computers, Informatics, Nursing*, 36(12), 589-595.
- Aydın, İ. E. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları üzerine bir araştırma: Anadolu Üniversitesi örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 373-386.
- Aydın-Yılmaz, Z. (2006). Aile içi iletişimde televizyonun rolü. *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu*, Nisan 2006, Antalya, Sözel Bildiri.
- Aydiner Boylu, A., & Terzioğlu, R. G. (2008). Ailelerin yaşam kalitelerini etkileyen bazı subjektif göstergelerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 1-27.

- Aydoğdu, F. (2021). 4-6 yaş çocukların dijital oyun bağımlılıklarında kardeş etkisi: Nomofobi, akıllı telefon kullanma, dijital oyun oynama. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(7), 34-49. <https://doi.org/10.36731/cg.935669>
- Ayhan, B., & Köseliören, M. (2019). İnternet, online oyun ve bağımlılık. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(1), 1-30.
- Aziz, A. (2006). Dünyada ve Türkiye'de iletişim araştırmaları. *Kültür ve İletişim*, 9(17), 9-32.
- Aziz, A. (2010). *İletişime giriş* (3. Basım). Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Bal, E., & Balcı, ř. (2020). Akıllı cep telefonu bağımlılığı: Kişilik özellikleri ve kullanım örüntülerinin etkinliğı üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 369-394. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.654569>
- Baltaş, Z., & Baltaş, A. (2000). *Bedenin dili* (27. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Banham, V., Hanson, J., Higgins, A., & Jarrett, M. (2000). Parent-child communication and its perceived effects on the young child's developing self-concept.
- Bartan, M., & Tezel-şahin, F. (2012). Ebeveyn-çocuk ilişkisi envanterinin 60-72 aylık çocukların anne ve babalarına uyarlanması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 185-200.
- Bauer, N. S. (2018). Technoference over time and parenting. *Pediatric Research*, 84(2), 157-158. <https://doi.org/10.1038/s41390-018-0059-z>
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Beard, K. W., & Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 4(3), 377-383.
- Beranuy, M., Oberst, U., Carbonell, X., & Chamarro, A. (2009). Problematic Internet and mobile phone use and clinical symptoms in college students: The role of emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*, 25(5), 1182-1187.
- Berglund, E. V. A., Eriksson, M., & Westerlund, M. (2005). Communicative skills in relation to gender, birth order, childcare and socioeconomic status in 18-month-old children. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46(6), 485-491.

- Bernier, A., Carlson, S. M., & Whipple, N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. *Child development*, 81(1), 326-339.
- Berns, M. R. (1993). *Child, family, community*. New York: McGraw Hill Book Company.
- Bian, M., & Leung, L. (2014). Linking Loneliness, Shyness, Smartphone Addiction Symptoms, and Patterns of Smartphone Use to Social Capital. *Social Science Computer Review*, 33(1), 61-79. <https://doi.org/10.1177/0894439314528779>
- Bianchi, A., & Phillips, J. G. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *Cyberpsychology & behavior*, 8(1), 39-51.
- Block, J. J. (2008). Issues for DSM-V: Internet addiction. *American Journal of Psychiatry*, 165(3), 306-307.
- Bornstein, M. H., Putnick, D. L., & Lansford, J. E. (2011). Parenting attributions and attitudes in cross-cultural perspective. *Parenting*, 11(2-3), 214-237.
- Bozdağ, H. (2006). *Kadının eğitim durumunun aile içi iletişimine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Bozdemir, V. A., Kilci, A. K., & Özdayı, N. (2021). Bilim şenlikleri kapsamında spor ve teknoloji ilişkisinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 7(2), 40-50.
- Bozok, M. (2018). Türkiye'de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi*, 10(2), 30-42.
- Bragazzi, N. L., & Del Puente, G. (2014). A proposal for including nomophobia in the new DSM-V. *Psychology research and behavior management*, 155-160.
- Braunwald, S. R. (1971). Mother-child communication: The function of maternal-language input. *Word*, 27(1-3), 28-50.
- Brinich, P. M. (1982). Rituals and meanings: The emergence of mother-child communication. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 37(1), 3-13.
- Bulut, B.N. (2004). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4): 443-452.

- Bulut-Serin, N., & Öztürk, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygı ve Kaygı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117-128.
- Bulut-Serin, S., & Nazir, T. (2019). Phubbing phenomenon: A wild fire, which invades our social communication and life. *Open Journal of Medical Psychology*, 9(01), 1.
- Bunglowala, A., & Bunglowala, A. (2015). Nonverbal communication: An integral part of teaching learning process. *International Journal of Research in Advent Technology*, 1(1), 371-375.
- Burger, J.M. (2006). Kişilik. Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Burucuoğlu, M. (2017). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Nomofobi Düzeyleri Üzerinde Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 482-489.
- Büyükçolpan, H. (2019). *Üniversite öğrencilerinde nomofobi, bağlanma biçimleri, depresyon ve algılanan sosyal destek* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Byun, S., Ruffini, C., Mills, J. E., Douglas, A. C., Niang, M., Stepchenkova, S., Lee, S. K., Loutfi, J., Lee, J., Atallah, M., & Blanton, M. (2009). Internet addiction: Metasynthesis of 1996–2006 quantitative research. *Cyberpsychology & behavior*, 12(2), 203-207.
- Cabrera, N. (2016). Why do fathers matter for children's development? In *Gender and couple relationships* (pp. 161-168).
- Cabrera, N. J. (2020). Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years. *Attachment & human development*, 22(1), 134-138.
- Can Yaşar, M., & Aral, N. (2011). The Study of the Effect of Socio-Economic Level and Parents' Educational Status on Creative Thinking Skills of Six-Year-Old Children. *Journal of Theoretical Educational Science*, 4(1), 137-145.
- Cano, T., Perales, F., & Baxter, J. (2019). A matter of time: Father involvement and child cognitive outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 81(1), 164-184.

- Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in human behavior*, 18(5), 553-575.
- Carter, R., & McCarthy, M. (1995). Grammar and spoken language. *Applied Linguistics*, 16(2), 141-158.
- Catone, G., Senese, V. P., Pisano, S., Siciliano, M., Russo, K., Muratori, P., Marotta, R., Pascotto, A., & Broome, M. R. (2020). The drawbacks of Information and Communication Technologies: Interplay and psychopathological risk of nomophobia and cyber-bullying, results from the bullying and youth mental health Naples study (BYMHNS). *Computers in human behavior*, 113, 106496.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A. A., & Gürcan, A. (2007). The validity and reliability of the problematic Internet usage scale. *Educational Sciences: theory & practice*, 7(1), 411-416.
- Cha, S. S., & Seo, B. K. (2018). Smartphone use and smartphone addiction in middle school students in Korea: Prevalence, social networking service, and game use. *Health psychology open*, 5(1), 2055102918755046.
- Cheever, N. A., Rosen, L. D., Carrier, L. M., & Chavez, A. (2014). Out of sight is not out of mind: The impact of restricting wireless mobile device use on anxiety levels among low, moderate and high users. *Computers in Human Behavior*, 37, 290-297.
- Chiu, S. I. (2014). The relationship between life stress and smartphone addiction on Taiwanese university student: A mediation model of learning self-efficacy and social self-efficacy. *Computers in human behavior*, 34, 49-57.
- Chotpitayasunondh, V., & Douglas, K. M. (2016). How “phubbing” becomes the norm: The antecedents and consequences of snubbing via smartphone. *Computers in human behavior*, 63, 9-18.
- Chou, C., & Hsiao, M. C. (2000). Internet addiction, usage, gratification, and pleasure experience: The Taiwan college students' case. *Computers & Education*, 35(1), 65-80.
- Chou, W. P., Ko, C. H., Kaufman, E. A., Crowell, S. E., Hsiao, R. C., Wang, P. W., & Yen, C. F. (2015). Association of stress coping strategies with Internet addiction in college students: The moderating effect of depression. *Comprehensive psychiatry*, 62, 27-33.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & society*, 20(2), 259-281.

- Curun, F., & Orçun Yücel, D. (2018). Ergenlerde ebeveyn tutumları ve duygusal zekâ ilişkisi: Benlik saygısının aracı rolü. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 579-603.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim donanımları*. 3. baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağan, Ö., Ünsal, A., & Çelik, N. (2014). Evaluation of college students' the level of addiction to cellular phone and investigation on the relationship between the addiction and the level of depression. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114, 831-839.
- Çağdaş, A. (2020). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi* (4. baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2006). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağdaş, A., & Şahin Seçer, Z. (2015). *Anne Baba Eğitimi* (2. baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağırkan, B. ve Tekindal, MA (2022). Pandemi Döneminde Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Farkındalığı: Bitlis Eren Üniversitesi Örneği. *Yeni Medya*, 2022 (12), 79-96. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1109968>
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi
- Çakır, Ö., & Oğuz, E. (2017). Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 418-429.
- Çalapkulu, Ç. (2015). *Kişilerarası iletişim sürecinde romantik eşlerde iletişimötesi iletişim aktörlerinin kullanımı: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi öğrenci örneği* (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi
- Çalapkulu, Ç. (2018). *Ben ve Senin Ötesinde İletişim Ötesi İletişim*. Türkiye: Eğitim Kitabevi.
- Çalapkulu, Ç., & Sarı, A. (2022). Dijital yaşama bağlı olarak gelişen hastalık sorunları. In *Icoms Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, 41.
- Çalışkan, N., & Aslander, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 263-277. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59460/854354>

- Çelik, Y., & Atilla, G. (2018). Üniversite öğrencilerinin nomofobi, duygu düzenleme güçlüğü ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Manavgat MYO örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(26), 2628-2639.
- Çelik, Y. S., & Alan, B. E. (2023). Investigation of Adolescents and Their Mothers In Terms of Nomophobia. *The Turkish Journal of Pediatrics*, 65(5), 822–831.
- Çetinkaya, B. (2010). *Ruhsal Açıdan Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk* (2. baskı). İstanbul: Pegem Akademik Yayıncılık.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- Çetintaş, Z. (2019). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaş çocukların anne-babalarının iletişim becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi (Bursa il örneği).
- Çiçek, B. (2020). Öz düzenlemenin nomofobi üzerindeki etkisi. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5(2), 89-101).
- Çiçek, İ., & Aslan, A. E. (2020). Kişilik ve beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10(1), 137-147).
- Dalbudak, I., Yilmaz, T., & Yigit, S. (2020). Nomophobia levels and personalities of university students. *Journal of Education and Learning*, 9(2), 166-177.
- Darvishi, M., Noori, M., Nazer, M. R., Sheikholeslami, S., & Karimi, E. (2019). Investigating different dimensions of nomophobia among medical students: A cross-sectional study. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 7(4), 573. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2019.432>
- David, M. E., Roberts, J. A., & Christenson, B. (2017). Too much of a good thing: Investigating the association between actual smartphone use and individual well-being. *International Journal of Human-Computer Interaction*. doi:10.1080/10447318.2017.1349250
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8)
- Dell'Oso, B., Altamura, A. C., Allen, A., Marazziti, D., & Hollander, E. (2006). Epidemiologic and clinical updates on impulse control disorders: A critical review. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(7), 464-475. <https://doi.org/10.1007/s00406-006-0668-y>

- Demir-Gökmen, B., Fırat, M., & Cengiz, M. (2022). Covid 19 Salgınında Nomofobi ve Psikolojik Sağlamlığın Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 7(Covid-19 Ek Sayısı), 1-14.
- Demirel, Y. (2019). Örneklerle Eğitimde Etkili İletişim. Akademisyen Kitabevi. ANKARA.
- Demiriz, S., & Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1),
- Demuth, C. (2015). Mother-child communication: cultural differences. *International encyclopedia of social and behavioral sciences*, 8, 874-880.
- Dere, Z. (2022). Küçük çocukların teknoloji bağımlılığı ve zorlayıcı davranışlarının incelenmesi: Küçük çocukların teknoloji bağımlılığı. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Dergisi*, 14 (1),
- Dereli, E., & Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.
- De-Sola Gutiérrez, J., Rodríguez de Fonseca, F., & Rubio, G. (2016). Cell-phone addiction: A review. *Frontiers in Psychiatry*, 7, Article 175. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2016.00175>
- Dinç, M. (2019). Farklı kültürlerde iletişim ve algılama süreci: Türk ve Avustralyalı üniversiteli sporculara yönelik Isparta ve Melbourne Üniversitelerinde karşılaştırmalı bir araştırma. *Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.*
- Diniz, E., Brandao, T., Monteiro, L., & Verissimo, M. (2021). Father involvement during early childhood: A systematic review of the literature. *Journal of Family Theory & Review*, 13(1), 77-99. <https://doi.org/10.1111/jftr.12407>
- Dixit, S., Shukla, H., Bhagwat, A., Bindal, A., Goyal, A., Zaidi, A. K., & Shrivastava, A. (2010). A study to evaluate mobile phone dependence among students of a medical college and associated hospital of central India. *Indian Journal of Community Medicine*, 35(2), 339-341. <https://doi.org/10.4103/0970-0218.66878>
- Doğan, S. (2019). *Problem Çözme Becerileri ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Belirtilerinin Ebeveyn Çocuk İletişimi Üzerindeki Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi.
- Dongre, A. S., Inamdar, I. F., & Gattani, P. L. (2017). Nomophobia: A study to evaluate mobile phone dependence and impact of cell phone on health. *National Journal of Community Medicine*, 8(11), 688-693.

- Dökmen, Ü. (2005). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (34. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Egger, O., & Rauterberg, M. (1996). Internet Behaviour and Addiction. Semester thesis, Swiss Federal Institute of Technology, Zurich.
- Eke, E. (2019). Dijital Çocukluk ve Dijital Ebeveynler: Dijital Nesillerin Teknoloji Bağımlılığı. In H. H. Aygöl & E. Eke (Eds.), *Ben Hasta Değilim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ekşi, A. (1999). Çocuğun ruhsal gelişiminde annenin önemi, anneden ayrılığa tepkiler. In A. Ekşi (Ed.), *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Elias, N., Lemish, D., Dalyot, S., & Floegel, D. (2021). "Where are you?" An observational exploration of parental technoference in public places in the US and Israel. *Journal of Children and Media*, 15(3), 376-388.
- Enez, Ö. (2023). Anksiyete ve yalnızlığın durumsal nomofobi üzerindeki etkisinin deneyim örnekleme yöntemi kullanılarak araştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 766-785.
- Enez-Darcin, A., Kose, S., Noyan, C. O., Nurmedov, S., Yılmaz, O., & Dilbaz, N. (2016). Smartphone addiction and its relationship with social anxiety and loneliness. *Behaviour & Information Technology*, 35(7), 520-525. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2016.1158319>
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171-180. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1983.tb01497.x>
- Ercan, Ö., & Tekin, N. (2019). Beden eğitimi öğretmenlerinin nomofobi düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research*, 2(1), 24-34.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma eğitimi esnasında karşılaşılan konuşma bozuklukları ve bunları düzeltme yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 415-452.
- Erdoğan, Ö., & Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19, 51-72.

- Erdoğan, Ö., Uzuner, F. G., & Gülay, A. (2018). Sözlü iletişim becerilerinin geliştirilmesine ilişkin sınıf öğretmenlerinin yaptıkları çalışmaların incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(1), 166-182.
- Ergin, H. (2012). Okul öncesi dönem çocukları için iletişim becerileri ölçeklerinin geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması. *HAYEF Journal of Education*, 1(2), 181-199.
- Erözkan, A. (2012). Ergenlerde kaygı duyarlılığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 43-57.
- Ertör, E., Tezel Şahin, F., & Şepitci Sarıbaş, M. (2020). Erken çocukluk döneminde çocuk-ebeveyn ilişkisi ile çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizliklerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1873-1889.
- Fazlıoğlu, A. (1992). *Toplumsal değişimin aile yapısına ve kadın statüsüne etkileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Fenson, L. (1994). Communication skills, birth order, sex differences. *Journal of Child Development*, 23(5), 15-23.
- Foulger, D. (2004). *Models of the Communication Process*. Brooklyn, New Jersey: Hampton Press.
- Fox, J., & Moreland, J. J. (2015). The dark side of social networking sites: An exploration of the relational and psychological stressors associated with Facebook use and affordances. *Computers in Human Behavior*, 45, 168-176. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.027>
- Garvin-Doxas, K., & Barker, L. J. (2004). Communication in computer science classrooms: Understanding defensive climates as a means of creating supportive behaviors. *Journal on Educational Resources in Computing (JERIC)*, 4(1), Article 2-es.
- Genez-Muluk, E. (2004). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile yapıları ve anne çocuk ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Gezgin, D. M., Hamutoğlu, N. B., Sezen-Gültekin, G., & Ayas, T. (2018). The relationship between nomophobia and loneliness among Turkish adolescents. *International Journal of Research in Education and Science*, 4(2), 358-374. <https://doi.org/10.21833/ijres.2018.04.019>
- Gezgin, D. M., Şahin, Y. L., & Yıldırım, S. (2017). Sosyal ağ kullanıcıları arasında nomofobi yaygınlığının çeşitli faktörler açısından incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 7(1), 1-15.

- Gonzalez, N. A. (2002). Internet addiction disorder and its relation to impulse control. Unpublished master's thesis, Texas A&M University-Kingsville.
- Gordon, T. (1997). *Aile iletişim dili* (E. Aksay, Trans.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Gözübüyük, A., & Özbey, S. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 23-37. <https://doi.org/10.21733/ibad.763103>
- Griffiths, M. D., & Kuss, D. J. (2017). Adolescent social media addiction (revisited). *Education and Health*, 35(3), 49-52.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H., & Zimmermann, A. P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social development*, 11(3), 301-337.
- Güllüdere-Ülkü, H. H., & Gündoğdu, K. (2021). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve çocuk-ebeveyn arasındaki iletişim. In 7. *Uluslararası Kadın Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Kongresi*, İstanbul.
- Gülmez, V. (1988). *Toplumsal konumunun çocuğun eğitimi üzerindeki etkileri*(Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi.
- Günay, D. (2017). Teknoloji nedir? Felsefi bir yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, 163-166.
- Güney, B. (2017). Dijital bağımlılığın dijital kültüre dönüşmesi: Netlessfobi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 1(2), 207-213.
- Güngörmüş, O., (2001), "Baba-Çocuk İlişkisi", Ana-Baba Okulu, (Ed. Haluk Yavuzer), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Günkan, H. E. (2007). *Ailenin ilköğretim öğrencilerinin eğitimi üzerindeki etki düzeyinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.
- Günlü, A., & Ceyhan, A. A. (2017). Ergenlerde internet ve problemli internet kullanım davranışının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 75-117.

- Günüç, S., & Kayri, M. (2010). Türkiye’de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 220-232.
- Gürsoy, F., & Coşkun, T. (2006). Büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların aile ortamlarını değerlendirmeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 151-164.
- Güz, N. (2012). İletişim süreci ve temel öğeler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7. <https://doi.org/10.17064/iüifhd.14934>
- Güzel, Ş. (2018). Fear of the age: Nomophobia (no-mobile-phone). *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, 1, 20-24. <https://doi.org/10.35344/japss.519609>
- Güzeller, C. O., & Coşguner, T. (2012). Development of a problematic mobile phone use scale for Turkish adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(4), 205-211. <https://doi.org/10.1089/cyber.2011.0485>
- Hacıoğlu, M. (2007). *Okul öncesi yöneticilerinin sergiledikleri iletişim becerilerinin algıları ile öğretmenlerinin empati düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi.
- Hackney, H., & Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı* (T. Ergene, S. Aydemir, Trans.). Ankara: Metnis Yayıncılık.
- Hamre, B. K., Pianta, R. C., Downer, J. T., & Mashburn, A. J. (2008). Teachers' perceptions of conflict with young students: Looking beyond problem behaviors. *Social development*, 17(1), 115-136.
- Hanımoğlu, E. (2019). Lojistik regresyon analizi ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde internet bağımlılığı ve sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 27(2), 467-474. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2559>
- Hellriegel, J., Slocum, J. W., & Woodman, R. W. (1989). *Organizational behavior* (5th ed.). West Publishing Company.
- Hogan, R., & Henley, N. (1970). A test of the empathy-effective communication hypothesis.
- Hong, F.-Y., Huang, D.-H., Lin, H.-Y., & Chiu, S.-L. (2014). Analysis of the psychological traits, Facebook usage, and Facebook addiction model of Taiwanese university students. *Telematics and Informatics*, 31(4), 597-606.
- Hong, W., Liu, R. D., Ding, Y., Oei, T. P., Zhen, R., & Jiang, S. (2019). Parents' phubbing and problematic mobile phone use: The roles of the parent–child relationship and children's self-

- esteem. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(12), 779-786.
<https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0280>
- Hoşgör, H. (2020). Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyini etkileyen faktörler ve ders performansları üzerinde nomofobinin etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3167-3197.
- Hoşgör, H., Hoşgör, D. G., & Taşkın-Tandoğan, Ö. (2019). Nomofobinin günlük akıllı telefon kullanım süresi ve okul başarısı üzerindeki etkisi: Sağlık personeli adayları örneği. *The Journal of Academic Social Science*, 46, 573-595. DOI : [10.16992/ASOS.12266](https://doi.org/10.16992/ASOS.12266)
- Höl, Ş. (2017). Annelerin çocuklarına yönelik iletişim becerilerinin 5-6 yaş grubu çocuklarının iletişim becerileri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(13), 351-381.
- Hughes, C., Devine, R. T., Mesman, J., & Blair, C. (2020). Parental well-being, couple relationship quality, and children's behavioral problems in the first 2 years of life. *Development and Psychopathology*, 32(3), 935-944.
- Hughes, M. L., & Touron, D. R. (2021). Aging in context: Incorporating everyday experiences into the study of subjective age. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 633234.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.633234>
- Hussien, R. M. (2022). The association between nomophobia and loneliness among the general population in the Kingdom of Saudi Arabia. *Middle East Current Psychiatry*, 29(1), 68.
- Işık, M., & Kaptangil, İ. (2018). Akıllı telefon bağımlılığının sosyal medya kullanımı ve beş faktör kişilik özelliği ile ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinden bir araştırma. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(2).
- Işık, M. (2014). Kişilerarası iletişimde kaynak olgusu ve kaynağın özellikleri. *Selçuk İletişim*, 1(1), 70-77. <https://doi.org/10.18094/si.19325>
- İl, İ. (2018). *Aktif öğrenme yönteminin 5. sınıf öğrencilerinin sözlü iletişim becerilerine (konuşma-dinleme) etkisi ve öğrencilerin aktif öğrenme uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- İşçioğlu, E., & Kocakuşak, S. (2012). İlköğretim sınıf öğretmenleri adaylarının sayısal okuryazarlık düzeyleri ve teknoloji algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 15-24.
- Jabeen, U., Sarvat, H., & Hashmi, Z. (2021). Smartphone addiction and family communication in adults. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 9(3), 1288-1294.

- Jena, R. K. (2015). Compulsive use of smartphone and its effect on engaged learning and nomophobia. *Smart Journal of Business Management Studies*, 11, 42-51.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 194-200. <https://doi.org/10.1037/a0012754>
- Kalip, K., & Çöl, M. (2020). Teknolojiyle bağlantılı yeni davranışsal bozukluklar. *Halk Sağlığı Dergisi*, 5(2), 318-333.
- Kang, S., & Jung, J. (2014). Mobile communication for human needs: A comparison of smartphone use between the US and Korea. *Computers in Human Behavior*, 35, 376-387.
- Kaplan-Akıllı, G., & Gezgin, D. M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Nomofobi Düzeyleri ile Farklı Davranış Örüntülerinin Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40).
- Kara, M., Baytemir, K., & Inceman-Kara, F. (2019). Duration of daily smartphone usage as an antecedent of nomophobia: Exploring multiple mediation of loneliness and anxiety. *Behaviour & Information Technology*, 1-14.
- Karaaslan, İ. A., & Budak, L. (2012). Üniversite öğrencilerinin cep telefonu özelliklerini kullanımlarının ve gündelik iletişimlerine etkisinin araştırılması. *Journal of Yasar University*, 26(7), 4548-4525.
- Karabatak, S., & Alanoglu, M. (2022). The relationship between teacher candidates' technology addictions and their social connectedness: A data-mining approach. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, 10(4), 265-275.
- Karaca, M. (2016). Sosyolojik perspektiften iletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57). <https://doi.org/10.17755/esosder.80953>
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Karatay, S. (2018). Hyperconnectivity Kavramı Bağlamında Mobil Sosyal Medya Uygulamaları: Nomofobi ve Fomo Rahatsızlıklarına Yönelik Bir Araştırma (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kardefelt-Winther, D. (2014). A conceptual and methodological critique of internet addiction research: Towards a model of compensatory internet use. *Computers in Human Behavior*, 31, 351-354.
- Karınca, A. M. G. (2013). Telekomünikasyonda yakınsama kavramı. *Ankara Barosu Dergisi*, 4.

- Kaya, A. (2013). Kişiler arası ilişkiler ve etkili iletişim. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaytez, N., & Durualp, E. (2016). Annelerin kabul-red düzeylerinin çocuğun mizacı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (58), 418-431.
- Kaur, A., Ani, A., Sharma, A., & Kumari, V. (2021). Nomophobia and social interaction anxiety among university students. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 15, 100352.
- Kayılı, G., Koçyiğit, S., & Erbay, F. (2009). Montessori Yönteminin Beş-Altı Yaş Çocuklarının Alıcı Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26, 347-355.
- Kazan, H., & Sarısoy, S. (2021). Anne-çocuk ilişkisi bağlamında okul öncesi dönemde iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2).
- Kerr, M. K. (1991). Background factors predicting teacher ratings of children's school performance.
- Keyton, J. (2010). *Communication and organizational culture: A key to understanding work experiences*. Sage Publications.
- Khan, A. A., Khalid, A., & Iqbal, R. (2019). Revealing the relationship between smartphone addiction and academic performance of students: Evidences from higher educational institutes of Pakistan. *Pakistan Administrative Review*, 3(2), 74-83.
- Kırmızı, H. (2005). *Genel ve teknik iletişim*. Üçyol Kitap Kirtasiye. Trabzon.
- Kim, H. K., & Davis, K. E. (2009). Toward a comprehensive theory of problematic Internet use: Evaluating the role of self-esteem, anxiety, flow and the self-rated importance of Internet activities. *Computers in Human Behavior*, 25, 450-500.
- Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic Internet use: The relationship between Internet use and psychological well-being. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(4), 451-455.
- Kim, S., & Kim, R. (2002). A study of internet addiction: Status, causes, and remedies - Focusing on the alienation factor. *International Journal of Human Ecology*, 3(1), 1-19.
- Kim, S. E., Kim, J. W., & Jee, Y. S. (2015). Relationship between smartphone addiction and physical activity in Chinese international students in Korea. *Journal of Behavioral Addictions*, 4(3), 200–205. <https://doi.org/10.1556/2006.4.2015.028>

- Kim, Y., Briley, D. A., & Ocepek, M. G. (2015a). Differential innovation of smartphone and application use by sociodemographics and personality. *Computers in Human Behavior*, 44, 141–147. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.11.059>
- King, A. L. S., Valena, A. M., Silva, A. C. O., Baczynski, T., Carvalho, M. R., & Nardi, A. E. (2013). Nomophobia: Dependency on virtual environments or social phobia?. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 140-144. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.07.025>
- King, A. L., Valena, A. M., & Nardi, A. E. (2010). Nomophobia: The mobile phone in panic disorder with agoraphobia: Reducing phobias or worsening of dependence? *Cognitive and Behavioral Neurology*, 23, 52-54.
- King, A. L., Valena, A. M., Silva, A. C., Sancassiani, F., Machado, S., & Nardi, A. E. (2014). "Nomophobia": impact of cell phone use interfering with symptoms and emotions of individuals with panic disorder compared with a control group. *Clinical Practice And Epidemiology In Mental Health*, 10, 28–35.
- Kiralla, L. V. (2005). Internet addiction disorder: A descriptive study of college counselors in four-year institutions. University of La Verne.
- Kocabaş, D., & Sezer Korucu, K. (2018). Dijital ağın Hastalığı Nomofobi Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 254-268.
- Koçak, Ö. E., & Ereba, S. (2019). İş amaçlı akıllı telefon kullanımı ve iş-ev hayatı dengesi ilişkisi: İşkolikleşmenin aracı değişken etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*.
- Kök, E., & Ünal, F. (2018). Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1437-1446. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.1967>
- Körükçü, Ö. (2004). *Altı yaş grubundaki çocukların özsayıgı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Köyceğiz, M., & Özbey, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 39(3), 1707-1734.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi (13. baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kuyucu, M. (2017). Gençlerde akıllı telefon kullanımı ve akıllı telefon bağımlılığı sorunsalı: “Akıllı telefon (kolik)” üniversite gençliği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(14), 328-359.
- Kwon, M., Kim, D. J., Cho, H., & Yang, S. (2013). The smartphone addiction scale: Development and validation of a short version for adolescents. *PloS One*, 8(12), e83558. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0083558>
- Lansford, J. E., Bornstein, M. H., Dodge, K. A., Skinner, A. T., Putnick, D. L., & Deater-Deckard, K. (2011). Attributions and attitudes of mothers and fathers in the United States. *Parenting*, 11(2-3), 199-213.
- Lee, B. W., & Leeson, P. R. C. (2015). Online gaming in the context of social anxiety. *Psychology of Addictive Behaviors*, 29(2), 473–482. <https://doi.org/10.1037/adb0000070>
- Lee, J. S., & Kim, E. J. (2013). The effects of children's temperament, parent-child communication styles, and peer relationships on children's happiness. *Korean Journal of Human Ecology*, 22(5), 433-445.
- Lee, S., Kim, M. W., McDonough, I. M., Mendoza, J. S., & Kim, M. S. (2017). The effects of cell phone use and emotion-regulation style on college students' learning. *Applied Cognitive Psychology*, 31(3), 360-366.
- Lee, S., Tam, C. L., & Chie, Q. T. (2014). Mobile phone usage preferences: The contributing factors of personality, social anxiety and loneliness. *Social Indicators Research*, 118(3), 1205-1228.
- Leung, S. K., & Bond, M. H. (2001). Interpersonal communication and personality: Self and other perspectives. *Asian Journal of Social Psychology*, 4(1), 69-86.
- Levent, B. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin iletişim becerilerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Lindblom, B. (1990). On the communication process: Speaker-listener interaction and the development of speech. *Augmentative and Alternative Communication*, 6(4), 220-230.
- Lin, T. T. (2023). Nomophobia and phubbing: Examining affective smartphone communication and family cohesion among youths. *Behaviour & Information Technology*, 42(13), 2126-2140.
- Lloyd, P., Peers, I., & Foster, C. (2001). The Listening Skills Test--a new instrument to assess children's pragmatic ability. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 36 Suppl, 429–434. <https://doi.org/10.3109/13682820109177924>

- Louis, J. P. (2022). The Young Parenting Inventory (YPI-R3), and the Baumrind, Maccoby and Martin Parenting Model: Finding common ground. *Children (Basel, Switzerland)*, 9(2), 159. <https://doi.org/10.3390/children9020159>
- Lunenburg, F. C. (2010). Communication: The process, barriers, and improving effectiveness. *Schooling*, 1.
- Lunenburg, F. C. (2011). Network patterns and analysis: Underused sources to improve communication effectiveness. *National Forum of Educational Administration and Supervision Journal*, 28(4), 1-7.
- Mansyur, A. S., Sari, K., Nisa, H., & Mawarpury, M. (2020). The identification of No Mobile Phone Phobia (Nomophobia) level in Aceh. In *Proceedings of the 1st International Conference on Psychology* (pp. 95-99).
- Matusik, S. F., & Mickel, A. E. (2011). Embracing or embattled by converged mobile devices? Users' experiences with a contemporary connectivity technology. *Human Relations*, 64(8), 1001-1030.
- McWayne, C., Downer, J. T., Campos, R., & Harris, R. D. (2013). Father involvement during early childhood and its association with children's early learning: A meta-analysis. *Early Education and Development*, 24(6), 898–922. <https://doi.org/10.1080/10409289.2013.746932>
- Meeus, A., Coenen, L., Eggermont, S., & Beullens, K. (2021). Family technoference: Exploring parent mobile device distraction from children's perspectives. *Mobile Media & Communication*, 9(3), 584-604.
- Meeus, A., Eggermont, S., & Beullens, K. (2020). Digital distraction or stimulated self-disclosure: Preadolescents' mobile device use in the family context. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 25(5), 328-345.
- Mehall, K. G., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., & Gaertner, B. M. (2009). Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: A longitudinal study. *Fathering*, 7(1), 23–48. <https://doi.org/10.3149/fth.0701.23>
- Menashe-Grinberg, A., & Atzaba-Poria, N. (2017). Mother–child and father–child play interaction: The importance of parental playfulness as a moderator of the links between parental behavior and child negativity. *Infant Mental Health Journal*, 38(6), 772-784. <https://doi.org/10.1002/imhj.21678>

- Meriç, A. (2017). Anne-Baba-Çocuk İletişimi ile Okul Öncesi Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi.
- Meriç, A., & Meriç, E. (2020). Çocukluk döneminde iletişim (Bölüm 3). In M. Ö. Danacı (Ed.), *Çocukla iletişim* (s. Editen Kitap, Ankara).
- Meriç, A., & Özyürek, A. (2018). Anne-babaların okul öncesi dönem çocuklarıyla iletişimlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(73), 391-411.
- Minaz, A., & Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin ve kullanım amaçlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 268-286. <https://doi.org/10.20875/makusobed.306903>
- Molu, N. G., İcel, S., & Aydoğan, A. (2023). Relationship between nomophobia levels and personality traits of nursing students: A multicenter study. *Modern Care Journal*, 20(3).
- Moreno-Guerrero, A. J., Aznar-Díaz, I., Cáceres-Reche, P., & Rodríguez-García, A. M. (2020). Do age, gender and poor diet influence the higher prevalence of Nomophobia among young people? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(10), 3697. <https://doi.org/10.3390/ijerph17103697>
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13-29.
- Munoz-Rivas, M. J., Fernandez, L., & Gamez-Guadix, M. (2010). Analysis of the indicators of pathological Internet use in Spanish University students. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(2), 697-707.
- Muusses, L. D., Finkenauer, C., Kerkhof, P., & Billeto, C. J. (2014). A longitudinal study of the association between Compulsive Internet use and wellbeing. *Computers in Human Behavior*, 36, 21-28. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.03.035>
- Noh, J. Y., & Lee, H. S. (2017). The mediated effect of ego resiliency on the association between mother-child communication and preschool children's peer competence. *Korean Journal of Childcare and Education*, 13(2), 97-114.
- Ocak, G., & Erşen, Z. (2015). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(33), 1-19.

- Odenweller, K. G., Rittenour, C. E., Myers, S. A., & Brann, M. (2013). Father-son family communication patterns and gender ideologies: A modeling and compensation analysis. *Journal of Family Communication*, 13(4), 340-357.
- Oğuzkan, A. F. (1981). *Eğitim terimleri sözlüğü* (Göz. Geç. ve Genşl. 2. bs). Türk Dil Kurumu. Retrieved from <https://kutuphane.tdk.gov.tr/details?id=35357>
- Oğuz, B. N., & Kutluca, A. Y. (2020). Okul öncesi dönemde çocukları olan ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 39(2), 252-268. <https://doi.org/10.7822/omuefd.727132>
- Oktay, F. (2020). Okul ve aile iletişimi okul öncesi eğitim ve ebeveyn ilişkileri örnekleme. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 5(2), 113-122.
- Ozankaya, Ö. (1980). Türkiye'de yığın iletişiminin demokratik siyasal kültür gelişimindeki yeri ve önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01).
- Ozer, D. J., & Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology*, 57, 401-421.
- Öksüz, Y. (2002). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü. *Millî Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 31.
- Öksüzdoğan, H. (2013). *4-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çocuklarıyla İletişimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Önder, A. (2004). *Ailede iletişim: "Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım"*. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.
- Öngören, S. (2021). The pandemic period and the parent-child relationship. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(1), 94-110.
- Özalp, Y. C., Kurnaz, R., Guler, O. M., İnamlık, M., Berkmen, S. M., Ömer, A., & Hayran, O. (2021). Erkek üniversite öğrencilerinde nomofobi düzeyi ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 22(1), 1-9.
- Özbay, Ç., Durmuş Sarıkahya, S., Özbay, Ö., Akçam, A., & Kanbay, Y. (2023). Nomofobinin dijital oyun bağımlılığı üzerindeki etkisinde cinsiyetin düzenleyicilik rolü. *Bağımlılık Dergisi*, 24(3), 325-333. doi:10.51982/bagimli.1166232

- Özdal, F., & Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, (2), 255-267.
- Özdemir, B., Çakır, Ö., & Hussain, I. (2018). Prevalence of Nomophobia among university students: A comparative study of Pakistani and Turkish undergraduate students. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(4).
- Özden, Ö. (2019). *Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyi ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Özel, N. (2016). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle değişen bilgi kaynakları, hizmetleri ve öğrenme ortamları. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(209), 270-294.
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34.
- Öz, H., & Tortop, H. S. (2018). Üniversite okuyan genç yetişkinlerin mobil telefon yoksunluğu korkusu (nomofobi) ile kişilik tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(3), 146-159.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara.:PDREM Yayınları.
- Özkök, E. (1982). *Sanat, iletişim ve iktidar*. Ankara:Tan Kitap Yayınevi.
- Özlü, B. N. (2020). *Üniversite öğrencilerinde nomofobi ile sosyal anksiyete ve iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 256-273.
- Özmete, E., & Eker, I. (2012). İş-aile yaşamı çatışması ve roller: kamu sektörü örneğinde bir değerlendirme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 1-23.
- Özsavran, M., & Ayyıldız, T. (2022). Üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyleri ile okul başarısı arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(2), 130-138.
- Öztunç, M. (2013). Analysis of problematic mobile phone use, feelings of shyness and loneliness in accordance with several variables. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 106, 456-466.
- Öztürk, B. (2009). Bingöl ili örnekleminde geniş ve çekirdek aile yapılarında anne çocuk ilişkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.

- Öztürk, B., & Türk, M. S. (2019). İletişim ve sosyo-ekonomik denge. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Öztürk, M. C. (2015). Bağlantıda kalmak ya da kalmamak işte tüm korku bu: internetsiz kalma korkusu ve örgütsel yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 629-638.
- Öztürk, S. (2006). *Aile içi iletişimin ergenin duygusal sağlığına etkisi (Keçiören İlçesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi Basılmamış). Ankara Üniversitesi.
- Pavithra, M. B., Madhukumar, S., & Murthy, M. T. S. (2015). A study on nomophobia – mobile phone dependence, among students of a Medical College in Bangalore. *National Journal of Community Medicine*, 6(2), 340-344. ISSN 0976 3325.
- Pekin, Z., Yırtıcı, P. A., & Olgun, K. B. (2022). Yalnızlık ve nomofobinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Edu 7: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(13), 36-53.
- Polat, F. (2009). *İşte aşkta okulda sokakta iletişim nasıl kurulur?* Avrupa Yakası Yayınları. İstanbul.
- Polat, B. N., & Yaman, N. (2023). Annelerin ebeveyn bilinçli farkındalığı, psikolojik sağlamlığı ile çocukların sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 5(3), 1119-1147. <https://doi.org/10.47793/hp.1353918>
- Popov, L. M., & Ilesanmi, R. A. (2015). Parent-Child Relationship: Peculiarities and Outcome. *Review of European Studies*, 7, 253.
- Prinz, P., Stams, G. J., Deković, M., Reijntjes, A. H., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: a meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 351–362. <https://doi.org/10.1037/a0015823>
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29, 1841–1848. doi:10.1016/j.chb.2013.02.014
- Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2010). Parenting behaviours among low-income mothers of preschool age children in the USA: implications for parenting programmes. *International Journal of Early Years Education*, 18(2), 143-157.
- Ramazanoğlu, M. (2020). Öğretmen adaylarının nomofobi düzeylerinin belirlenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 81, 247-263.
- Rani, K. U. (2016). Communication barriers. *Journal of English Language and Literature*, 3(2), 74-76.

- Ratka, A. (2018). Empathy and the development of affective skills. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 82(10), 7192. <https://doi.org/10.5688/ajpe7192>
- Ritickova, L. (2017). Sustainability in communication practices. *International Journal of Quality in Education*, 1(1), 62-69.
- Roberts, J. A., & Pirog, S. F. (2013). A preliminary investigation of materialism and impulsiveness as predictors of technological addictions among young adults. *Journal of Behavioral Addictions*, 2(1), 56–62.
- Roberts, T., & Billings, L. (2009). Speak up and listen. *Phi Delta Kappan*, 91(2), 81-85.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Roper, S. O., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: development of a new measure. *Psychological Reports*, 77, 819-830.
- Rodríguez-García, A. M., Moreno-Guerrero, A. J., & López Belmonte, J. (2020). Nomophobia: an individual's growing fear of being without a smartphone-a systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 580. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020580>
- Ruben, B. D. (1984). *Communication and human behavior*. Macmillan Publishing Co, New York.
- Sala Razi, G. (2004). *Anababalara verilen “anababa çocuk iletişim eğitiminin etkinliği”* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Hacettepe Üniversitesi.
- Sánchez-Martínez, M., & Otero, A. (2009). Factors associated with cell phone use in adolescents in the community of Madrid (Spain). *CyberPsychology & Behavior*, 12(2), 131-137.
- Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Applied and practical parenting*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Saracaloğlu, A. S., Yenice, N., & Karasakaloğlu, Ö. G. D. N. (2009). Öğretmen Adaylarının İletişim ve Problem Çözme Becerileri ile Okuma İlgi ve Alışkanlıkları Arasındaki İlişki. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 187-206.
- Sarioğlu, E. B. (2019). Türkiye’de z kuşağında görülen nomofobi seviyesi: cinsiyet, öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik değişkenlere göre farklılıklar. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 6(35), 914–927. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1157>

- Saygi, D. (2011). *Ebeveyn – çocuk ilişkisi ölçeği'nin Türkçe 'ye uyarlanması ve anne – çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Schramm, W. (2001). How communication works. *Marketing: Critical Perspectives on Business and Management*, 1st ed. London: Taylor and Francis Group, 357-367.
- Schwaiger, E., & Tahir, R. (2020). Nomophobia and its predictors in undergraduate students of Lahore, Pakistan. *Heliyon*, 6(9).
- Sezer, T., Yılmaz, E., & Koçyiğit, S. (2016). 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 185-204.
- Shabas, S. (2016). Relationships between parents and preschool-age children attending kindergartens. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 269-273.
- Shahrestanaki, E., Maaajani, K., Safarpour, M., Ghahremanlou, H. H., Tiyyuri, A., & Sahebkar, M. (2020). The relationship between smartphone addiction and quality of life among students at Tehran University of Medical Sciences. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 7(1), 23–32.
- Shannon, C. E. A. (1948). A mathematical theory of communication. *Bell System Technical Journal*, 27, 379-423 & 623-656.
- Shek, D., Sun, R. C. F., & Yu, L. (2013). Internet addiction. In D. W. Pfaff (Ed.), *Neuroscience in the 21st Century: From Basic to Clinical*, 2775-2811, New York.
- Shvedovskaya, A. A., & Archakova, T. O. (2015). Styles of parent-child interactions in families with preschool-age children. *Psychology in Russia: State of the Art*, 8(2), 36.
- Sırakaya, M. (2018). Ön lisans öğrencilerinin nomofobi düzeylerinin akıllı telefon kullanım durumlarına göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 714-727.
- Smetaniuk, P. (2014). A preliminary investigation into the prevalence and prediction of problematic cell phone use. *Journal of Behavioral Addictions*, 3, 41-53. <http://dx.doi.org/10.1556/JBA.3.2014.004>.
- Spencer-Oatey, H., & Franklin, P. (2012). What is culture. A compilation of quotations. *GlobalPAD Core Concepts*, 1(22), 1-21.
- Steven, J. D., Anthony, R. D., Allen, L. H., & Jane, J. C. (1994). Helping Skills: A Basic Training Program. *Human Sciences Press*, 119.

- Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000029
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Şeker, T. B. (2005). Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler çerçevesinde bilgiye erişimin yeni boyutları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 377-391.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler (Malatya Uygulaması)* (Doctoral dissertation). İnönü Üniversitesi.
- Takao, M., Takahashi, S., & Kitamura, M. (2009). Addictive personality and problematic mobile phone use. *CyberPsychology & Behavior*, 12(5), 501-507.
- Tan, Ç., Pamuk, M., & Dönder, A. (2013). Loneliness and Mobile Phone. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 103, 606-611.
- Tarhan, N. (2004). *Aile yaşamı ve cinsel sağlık programının (AYCSP) zihinsel engelli kız çocukların cinsel bilgi düzeylerine etkisi* (Doctoral dissertation). Ankara Üniversitesi.
- Tarkoçin, S., & Tuzcuoğlu, N. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48- 66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 339-354.
- Tathan-Bekaroğlu, E., & Yılmaz, T. (2020). Nomofobi: ayırıcı tanı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 131-142.
- Tavolacci, M. P., Meyrignac, G., Richard, L., Dechelotte, P., & Ladner, J. (2015). Problematic use of mobile phone and nomophobia among French college students: Marie-Pierre Tavolacci. *The European Journal of Public Health*, 25(suppl_3), ckv172-088.
- Teke, Y. T. (2021). Anne-çocuk iletişimi ile 4-6 yaş çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Master's thesis, Karabük Üniversitesi].
- Telli, M. (2024). Öğretmenlerin nomofobi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 9(117), 9340-9348.

- Tepeköylü, Ö. S., Soytürk, M. M., & Çamlıer, H. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu (BESYO) öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2009, VII(3), 115-124.
- Tezel, A. (2004). Aile içi iletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (13).
- Thayer, L. (1968). *Communication and communication systems*. Kansas: Homewood Illinois.
- Thompson, J. J., & Ergin, A. (1994). Sözcüklerle dökülmeyenler: Sınıfta sözsüz iletişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 529-546.
- Tokunaga, R. S., & Rains, S. A. (2010). An evaluation of two characterizations of the relationships between problematic internet use time spent using the Internet and psychosocial problems. *Human Communication Research*, 36(4), 512-545.
- Toseland, R. W., & Rivas, R. F. (2009). *An introduction to group work practice*. Boston, MA: Pearson/Allyn and Bacon.
- Tran, D. (2016). Classification of nomophobia as smartphone addiction disorder. *UC Merced Undergraduate Research Journal*, 9(1), 1-16.
- Tuna, Y. (2012). *İletişim*. Edt. İzlem Vural. Pegem Akademi.
- Turel, O., Serenko, A., & Giles, P. (2011). Integrating technology addiction and use: An empirical investigation of online auction users. *MIS Quarterly*, 1043-1061.
- Tutar, H., & Yılmaz, M. K. (2005). *Genel iletişim kavramlar ve modeller*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Tuzcuoğlu, N. (2003). *Anne baba olmanın altın kuralları, Bir aile olmak*. Morpa Yayınları. İstanbul.
- Türen, U., Erdem, H., & Kalkın, G. (2017). Mobil telefon yoksunluğu korkusu (nomofobi) yayılımı: türkiye’den üniversite öğrencileri ve kamu çalışanları örnekleme. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 10(1), 1.
- Tvedt, H. (2007). *Internet Use and Related Factors Among Fifth-Graders* (Unpublished master’s thesis) Umeå University.
- Uçar-Çabuk, F. (2017). *Ebeveyn çocuk iletişimi eğitim programının anne baba çocuk ilişkisine ve iletişimine etkisi* (Doctoral dissertation). Gazi Üniversitesi.
- Uçmaz Halıcıoğlu, İ. (2004). *Annelerin Empatik Beceri Düzeyleri ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Unpublished master’s thesis). Gazi Üniversitesi.

- Ummanel, A. (2007). *Okul öncesi çocuklarda akran kabulünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Unpublished master's thesis). Ankara Üniversitesi.
- Ural, O., Güven, G., Efe-Azkeskin, K., Sezer, T., Yılmaz, E., Akşin, E., & Bayındır, D. (2015). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Annelerin Kabul-Red Düzeyleri ile Sosyal Davranış Denetimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 456-471.
- Usluata, A. (1995). *İletişim: İletişim Yayınları*.
- Uysal, İ., & Kılıç, A. (2022). Normal dağılım ikilemi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 220-248.
- Uzun, H., & Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.518207>
- Üreyen, S., & Ünal, A. (2022). Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 148-164. <https://doi.org/10.24315/tred.880367>
- Üstün, E. (2013). *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları*. In F. Temel (Ed.), Anı yayıncılık: Ankara.
- Üstünel, G. (2011). Etkili iletişim becerileri ve beden dili (Master's thesis). Namık Kemal Üniversitesi.
- Vagka, E., Gnardellis, C., Lagiou, A., & Notara, V. (2023). Prevalence and factors related to Nomophobia: Arising issues among young adults. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 13(8), 1467-1476.
- Valente, F. (2016). Empathy and communication: A model of empathy development. *Journal of New Media and Mass Communication*, 3(1), 1-24.
- Vasist, P. N., & Pillai, R. R. (2021). Is Nomophobia an Early Indicator of Developing Problematic Smartphone Use?.
- Walsh, S. P., White, K. M., Cox, S., & Young, R. M. (2011). Keeping in constant touch: The predictors of young Australians' mobile phone involvement. *Computers in Human Behavior*, 27, 333-342. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2010.08.011>

- Wang, G., & Suh, A. (2018). Disorder or driver? The effects of nomophobia on work-related outcomes in organizations. In *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-12.
- Weinstein, A., Dorani, D., Elhadif, R., Bukovza, Y., Yarmulnik, A., & Dannon, P. (2015). Internet addiction is associated with social anxiety in young adults. *Annals of Clinical Psychiatry*, 27(1), 4-9.
- Weinstein, E., Feldman, K. A., Goodman, N., & Markowitz, M. (1972). Empathy and communication efficiency. *The Journal of Social Psychology*, 88(2), 247-254.
- Westgate, D., & Hughes, M. (2015). Speaking and listening across the primary curriculum: An entry to improved learning and a focus for CPD. *Education*, 3(13), 565-578.
- Wilson, S., & Durbin, C. E. (2012). Dyadic parent-child interaction during early childhood: Contributions of parental and child personality traits. *Journal of Personality*, 80(5), 1313-1338.
- Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 179-194.
- Yaman, Z., & Kavuncu, B. (2019). Üniversite öğrencilerinin sosyal gelişmeleri kaçırma korkusunun ve sosyal ağ kullanım amacının nomofobi düzeyine etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 555-570. <https://doi.org/10.24315/gopsbad.641584>
- Yang, C. K., Choe, B. M., Baity, M., Lee, J. H., & Cho, J. S. (2005). SCL-90-R and 16PF profiles of senior high school students with excessive internet use. *Canadian Journal of Psychiatry. Revue Canadienne de Psychiatrie*, 50(7), 407-414. <https://doi.org/10.1177/070674370505000704>
- Yao, M. Z., & Zhong, Z. J. (2014). Loneliness, social contacts, and internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behavior*, 30, 164-170.
- Yaşar Ekici, F. (2018). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Science*.
- Yaşar, F. (2009). İlköğretime devam eden öğrencilerin anne-çocuk ilişkisini kabul ve reddedici algılama düzeyinin annenin evlilik doyumu ve evlilik uyumu düzeyiyle ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Adana.
- Yatkın, A., & Yatkın, Ü. (2006). Halkla ilişkiler ve iletişim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yavuzer, H. (2016a). *Anne-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgın, Y. (2018). *Eğitimde iletişim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yee, S., Toshimori, A., & Horita, T. (2018). Dependency and loneliness: A study of university students in Japan. *Journal of Socio-Informatics*, 10(1), 1-13.
- Yıldırım, C., & Correia, A. P. (2015). Exploring the dimensions of nomophobia: Development and validation of a self-reported questionnaire. *Computers in Human Behavior*, 49, 130-137.
- Yıldırım, C., Şumuer, E., Adnan, M., & Yıldırım, S. (2016). A growing fear: Prevalence of nomophobia among Turkish college students. *Information Development*, 32(5), 1322-1331.
- Yıldırım, S., & Kişioğlu, A. N. (2018). Teknolojinin getirdiği yeni hastalıklar: Nomofobi, Netlessfobi, Fomo. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 473-480.
- Yıldırım, Y. (2019). *Dijital çocukluk ve dijital ebeveynler dijital nesillerin teknoloji bağımlılığı*. In H. H. Aygül & E. Eke (Eds.), *Nobel Yayıncılık*. Ankara.
- Yıldız-Durak, H. (2018). What would you do without your smartphone? Adolescents' social media usage, locus of control, and loneliness as a predictor of nomophobia.
- Yıldız, E. P., Çengel, M., & Alkan, A. (2020). Öğretmenlerin nomofobi düzeylerinin demografik özelliklerine ve akıllı telefon kullanım alışkanlıklarına göre incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 5096-5120.
- Yıldız, K., Kurnaz, D., & Kırık, A. M. (2020a). Nomofobi, Netlessfobi ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusu: Sporcu Genç Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, TBMM 100. Yıl Özel Sayısı*.
- Yıldızoğlu, H. (2013). *Okul yöneticilerinin beş faktör kişilik özellikleriyle çatışma yönetimi stili tercihleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yılmaz-Demirel, Ö., & Çoban, Ç. (2023). Çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveynlerin çocuklarıyla yaşadıkları iletişim sorunlarının çözümünde ebeveynlere verilen aile eğitiminin etkisi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 8(1), 173-183. <https://doi.org/10.47214/adeder.1269032>

- Yılmaz, M., Köse, A., & Doğru, Y. B. (2018). Akıllı telefondan yoksun kalmak: nomofobi üzerine bir araştırma. *Academic Journal of Information Technology*, 9(35), 31-47. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2018.5.003.x>
- Young, K. S., & Case, C. J. (2004). Internet abuse in the workplace: New trends in risk management. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(1), 105-111.
- Young, K. S., & de Abreu, C. N. (2011). *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.
- Yücel, Y. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi
- Yüksel, M. (2014). Cinsiyet ve spor. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(19), 663-684.
- Yüksel, Y. (2019). Kurumsal iletişim üzerine: Geçmişi, bugünü ve geleceği. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(13), 13-39.
- Zeybekoğlu-Akbaş, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3(2), 297-328.
- Zeybekoğlu-Akbaş, Ö., & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2245-2265. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43395>
- Zıllıoğlu, M. (1996). *İletişim nedir*. İstanbul: Cem Yayınevi.

EKLER

EK-1. ARAŞTIRMA İZNİ-1

in:sent

147 ileti dizisinden 39.

İzin

Gelen Kutusu x

Busra İnan
Alıcı: Nalan

2 Kas 2022 Çar 13:38

Nalan Hocam merhabalar, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim. Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi başlıklı tezimin için izniniz olursa Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ölçeğini kullanmak istiyorum. Uygun görmeniz halinde ölçekle ilgili puanlama bilgilerini ve ölçek maddelerini paylaşabilirsiniz çok mutlu olurum. Şimdiden teşekkür ediyor, iyi çalışmalar diliyorum. Saygılarımla.

iPhone'umdan gönderildi

Nalan Arabacı
Alıcı: ben

2 Kas 2022 Çar 14:19

Sevgili Büşra merhaba,

Ölçeği çalışmada memnuniyetle kullanabilirsin.

Ölçek, 48-72 aylık ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerini belirlemek üzere geliştirilmiştir.

Beş alt boyuttan oluşan ölçekte toplam bir puan bulunmamaktadır. Alt boyutlarda puanların düşük çıkması, ilgili alt boyut için iletişimin yetersiz olduğu ve desteklenmesi gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır. Tersi durum, iletişimin yeterli düzeyde gerçekleştiği şeklinde ifade edilmektedir.

Ölçekle ilgili dosyaları ve tabloların yorumlanmasında yardımcı olmak üzere tezimi ve ilgili makale çalışmasını da ekte iletiyorum.

Başarı ve kolaylıklar dilerim. Sevgilerimle...

Busra İnan
2 Kas 2022 Çar, 13:38 tarihinde şunu yazdı:

...

...

Dr. Nalan ARABACI
Ordu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi
Sevgiyle ve dostlukla kalın...

EK-2. ARAŞTIRMA İZNİ-2

←

🔍

📄

🗑️

📧

🕒

🔄

📌

📏

⋮

147 İletiden 38

Büşra İNAN KOTAN - Ölçek İzin

Gelen Kutusu x

✕ 🗑️ 📧

Busra İnan
Alıcı: evrensumuer

2 Kan 2022 15:07 ☆ ↻ ⋮

Sayın Hocam merhabalar. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim. Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi başlıklı tezimi için izniniz olursa Nomofobi Ölçeğini kullanmak istiyorum. Uygun görmeniz halinde ölçekle ilgili puanlama bilgilerini ve ölçek maddelerini paylaşabilirseniz çok mutlu olurum. Şimdiden teşekkür ediyor, iyi çalışmalar diliyorum. Saygılarımla.

Evren Şumuer
Alıcı: ben

2 Kan 2022 22:44 ☆ ↻ ⋮

Merhaba,
Nomofobi Ölceğinin Türkçe uyarlamasını izin istemeden çalışmalarınızda kullanabilirsiniz.
Ölçeği çalışmalarınızda kullanma izni için yazıyorsunuz, bu mesaj Nomofobi Ölceğinin Türkçe uyarlamasını çalışmalarınızda kullanma isteğinizi onayladığımızı gösterir niteliktedir.
Nomofobi ölçeği hakkında daha fazla bilgi için, lütfen aşağıdaki sayfayı ziyaret ediniz.
Bu sayfa ölçek maddelerini ve puanlama rehberini de içermektedir.

[Nomofobi Ölçeği](#) [Puanlama Rehberi](#)

İlginiz için teşekkür ederiz.
Kıymetler dilerim.
Saygılarımla,
Not: Ölçek Yıldırım ve Corneia (2016) tarafından geliştirilmiş, Yıldırım, Sumuer, Adnan ve Yıldırım (2018) tarafından Türkiye'ye uyarlanmıştır.

Dr. Evren Şumuer
Kocaeli Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü
41380 İzmit - Kocaeli
Tel: 0 262 303 24 17

EK-3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Çalışmaya katılan kişi

a. Anne

b. Baba

2. Çocuğunuzun yaşı

a. 3 yaş

b. 4 yaş

c. 5 yaş

d. 6 yaş

3. Çocuğunuzun cinsiyeti

a. Kız

b. Erkek

4. Yaşınız

a. 20 yaş ve daha küçük

b. 21-25 yaş

c. 26-30 yaş

d. 31-35 yaş

e. 36-40 yaş

f. 41 yaş ve üzeri

5. En son mezun olduğunuz öğrenim kademesi

a. İlkokul

b. Ortaokul

c. Lise

d. Ön Lisans

e. Lisans

f. Lisansüstü

6. Çalışma durumunuz

a. Çalışıyorum

b. Çalışmıyorum

7. Ailenizin gelir durumunu nasıl tanımlarsınız?

a. Düşük

b. Orta

c. İyi

d. Çok iyi

8. Yaşadığınız bölge

a. Köy

b. Kasaba

c. İlçe

d. Şehir merkezi

9. Akıllı telefonu günlük kullanma süreniz

a. Bir saatten az

b. 1-2 saat

c. 3-4 saat

d. 5 saat ve üzeri

10. Akıllı telefonu kullanma durumunuz (En fazla üç seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

a. Yalnız olduğumda kullanırım.

b. Arkadaşlarımla yanındayken kullanırım.

c. Sıkıldığım ve iyi hissetmediğim zamanlarda kullanırım.

d. Toplu taşıma aracında kullanırım.

e. Uyanır uyanmaz kullanırım.

f. Gün içinde telefonumu sıklıkla kontrol ederim.

g. Araba sürerken, yemek yerken, banyoda veya gece yatmadan önce kullanırım.

h. Şarj aletimi sürekli yanımda taşıyım.

11. Akıllı telefonu kullanma amacınız (En fazla üç seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

a. Sosyal medyayı takip etme

b. Mesajlaşma (Whatsapp, SMS vb.)

c. Paylaşım yapma

- d. Aile üyeleriyle ve arkadaşlarla iletişim kurma
- e. Müzik dinleme veya video izleme
- f. Haberleri takip etme
- g. Oyun oynama
- h. Alışveriş yapma

EK-4. NOMOFOBİ ÖLÇEĞİ (Örnek maddeler)

Örnek Maddeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Bazen katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Bazen katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Akıllı telefonumdan sürekli olarak bilgiye erişemediğimde kendimi rahatsız hissederim.							
2. Akıllı telefonumun şarjının bitmesinden korkarım.							
3. Ailemle ve/veya arkadaşlarımla hemen iletişim kuramayacağım için kaygı duyarım.							
4. Çevrimiçi kimliğinden kopacağım için gergin olurum.							
5. Elektronik postalarımı kontrol edemediğim için kendimi huzursuz hissederim.							

EK-5. ANNE-BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİNİ DEĞERLENDİRME ARACI (ABÇİDA)**(Örnek maddeler)**

Örnek Maddeler	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.Çocuğumla öfke, heyecan gibi duygusal tepkilerimi kontrol ederek konuşurum.					
2.Çocuğumun anlattıklarını dinlemek için ona zaman ayırıyorum.					
3.Konuşmalarımda, çocuğumun kişiliğini zedeleyici hakaret içeren ifadeler kullanmamaya çalışırım.					
4.Çocuğumla konuşurken, zor durumda kaldığım zamanlarda, onu çeşitli biçimlerde tehdit ederim.					
5.Çocuğumu dinlerken başka şeyler düşünürüm.					

EK-6. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
24/11/2022	15	2022-228

KARAR NO: 2022-228

Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI'nın "Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı çalışması etik yönden incelendi.

Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI'nın "Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Etkileyen Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliği ile karar verildi.

EK-7. MEB ONAYI

T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-18802389-605.01-67397202
Konu : Araştırma İzni (Büşra İNAN KOTAN)

02.01.2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b) Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 23.12.2022 tarihli ve 815076 sayılı yazısı.

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra İNAN KOTAN'ın "Okul Öncesi Dönemde Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Nomofobi Düzeylerini Faktörler ve Nomofobinin Ebeveyn-Çocuk İletişimine Etkisinin İncelenmesi" konulu bilimsel çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma izin talebine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri, Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından ilgi (a) genelge hükümleri doğrultusunda incelenmiş olup, uygulanmasında sakınca görülmemiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde olur ekinde yer alan imzalı ve mühürlü formun kullanılarak, öğrencilere ait çalışmaların veli izni doğrultusunda ve elde edilen verilerin herhangi bir haber, resmi özel web sayfaları, yerel ve ulusal basında paylaşılması kaydıyla, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra İNAN KOTAN tarafından; ilimiz özel bağımsız anaokulu, özel anaokulu, resmi bağımsız anaokulu ve resmi anaokullarında, 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı içinde okul müdürlüğünün sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınıza da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ramazan TÖNGEL
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
Mehmet Fatih VARGELOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1-Komisyon Kontrol Tutanağı (2 Sayfa)
2-Anket Formu ve Ekleri (9 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Karşıyaka Mah. Atatürk Bulvarı No:336/B Altınordu/ORDU
Dahili :
Telefon No : 0 (452) 223 16 29
E-Posta: arge52@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Mustafa KURUL VHKİ (Strateji Geliştirme Şub.Müd.)
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: ordu.meb.gov.tr Faks:4522250144

Bu elektronik güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sorumu.meb.gov.tr> adresinden. **ae3f-f1h2-35dh-80f2-ca08** kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Büşra İNAN KOTAN
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0003-1462-0246
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10507127
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi-Okul Öncesi Öğretmenliği
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı
Mesleki Deneyim	-İstanbul Ticaret Odası Atsushi Miyazaki Ortaokulu-Muradiye/VAN (2015-2016)-Öğretmen -Hürriyet Ortaokulu-Gölköy/ORDU (2016-2022)-Öğretmen -Yüksel-Rüstem Öztürk Anaokulu-Altınordu/ORDU (2022-Devam Ediyor)-Md. Yrd.
Akademik Çalışmalar	İnan-Kotan, B., & Arabacı, N. (2022). Covid-19 Pandemisinin Sanatın Çocuklara Takdimi ve Katılım Süreçlerinde Yaratıldığı Değişiklikler. <i>Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi</i> , 5(2), 78-95.

